

ŽEMAIČIŲ

žemė

2022/2 (104)

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro sodybos,
kurioje veikia Žemaičių dailės muziejus,
fragmentas

D. Mukienės nuotrauka

Viduklės Šv. Kryžiaus bažnyčios šventoriaus vartai

Laukuvos Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios šventoriaus vartai

Iš kairės: Varniuojo Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus ir Tverų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios šventorių vartai. Puslapyje panaudotos D. Mukienės nuotraukos

Žarėnų Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčios šventoriaus vartai

Kulių Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčios šventoriaus vartai

KALBA
MUZIEJAI
TRADICIJOS
LITERATŪRA
PAVELDAS
ISTORIJA

ŽEMAIČIŲ

Regėjuonu kultūrėniu inicetvū cėntra, Žemaitiui akademėjės, Žemaitiui akademénē jaunima korporacėjés „Samogitia“ leidénis

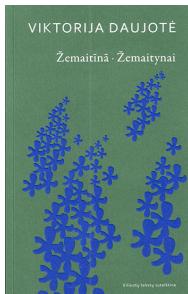
žeme

žemaitių žemė

2022/2 (104)

p. 2–6

p. 23–24

p. 29

p. 7–11

2–6 / DANUTĖ MUKIENĖ. Brandusis Žemaičių Versalio amžius
5 / Parodos

7–11 / Nematerialus kultūros paveldas: Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija

11 / VINCAS JUZUMAS apie Kalvarijų įsteigimą Žemaičių Kalvarijoje

12–14 / Kultūros paveldo atodangos: Rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės sūnaus Aleksandro dvaras Papilyje (Biržų r.). Interviu. Pokalbis su EDITA LANSBERGIENĖ

14–15 / GINTARĖ ŽEMAITYTĖ. Žemaitijos muziejuje „Alka“: Platelių dvaro archyvas

16–19 / DAUJUOTĖ VĒKTUORĖJĖ. Numėškis

20 / DAUKONTĀTĖ ADELĖ. Babūnelės kalvarats

21–22 / JURGILEVIČIENĖ STASĖ. Ės givinėma išmintėis ē patertėis skrinelės

21 / ALEKSANDRAVIČIENĖ ANA. Jazuli sulaukiem

23–24 / JURGA ŽEMAITYTĖ. Arviri, iškalbingi, dėmesj prikaustantys „Palangos langai“

25–28 / DANGUOLĖ ŽELVYTĖ. Mažeikių krašto muziejinkystės pradininkas Kazys Ličkūnas (1884–1944)

29 / Rašytojos Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos premijos laureatai

30–31 / Linksmuojė kertelė. MAKSVITIS JŪZAPS. Aple givinėma linksmā ē pamuokontė: „Ontės mėslės aple Zuosė“, „Kastė meilė“, „Kuožnus sokam sava lėzda“; Juonošatė Laima. „Kad tik Juzienė nekliūt“; Vaškis Algimants. „Ar tu mane myli?“

32–34 / Žemaitiški tekstai 1925–1940 m. leistame laikraštyje „Žemaičių prietelius“

REGĖJUONU KULTŪRĒNIU INICETVU CENTROS.

LEIDÉNI SODARĘ, MAKETAVA
REDAKTOURĘ Mukiené Danutė.

ŽORNALA REDAKCÉNÉ TARIBA:
Butréms Aduoms, Daujuotitė Véktuoréjé,
Jolanta Skurdauskiené, Sungailiené Loreta,
Mukiené Danutė.

Žornals paréngts igivendénont
kultūrėniu proujekta
„ELEKTRUONÉNIS ŽORNALS
„ŽEMAITIU ŽEMĖ“. Proujekta
rem SPAUDUOS, RADÉJĘ ĘR
TELEVIZJÉJÉS RIEMÉMA FONDS, 2022 M.
PRUOJEKTA IGVENDÉNÉMOU SKIRÉS 6
TŪKST. EURŲ

ISSN 2783-6436
Regėjuonu kultūrėniu inicetvū cėntra,
GERBUTAVIČIAUS G. 10-213, + 370 687 47 550
El. p. zemaiciu@gmail.com
<http://zemaitiuzeme.lt>

BRANDUSIS ŽEMAIČIŲ VERSALIO AMŽIUS

DANUTĖ MUKIENĖ

2021 m. Žemaičių dailės muziejuje vykusio XII tarptautinio Mykolo Oginskio muzikos festivalio reklaminių plakatų fragmentas

2024 m. minėsime Plungėje veikiančio Žemaičių dailės muziejaus įkūrimo 30 metų jubiliejų. Aktualu, jog tai pirmasis ir kol kas vienintelis Lietuvoje įkurtas regioninis dailės muziejus, pateisinęs savo misiją ir žmonių, kurių iniciatyva ši įstaiga atsirado, lūkesčius.

Rajono savivaldybė ir Respublikos kultūros ministerija pagrindą jam dėjo tvirtą – muziejus buvo įkurtas Plungės kunigaikštio Mykolo Mikalojaus Severino Marko Oginskio (1849–1902) dvaro ansamblio sodyboje, kurioje yra išlikusi didžioji dalis pastatų, o jie datuojami 1873–1886 m. ir liudija svarbų šio krašto istorijos tarpsnį. 2000 m. šis vienas gražiausių ir geriausiai išsilaikiusių Lietuvos dvarų kompleksų buvo pripažintas kultūros paminklu ir yra saugomas valstybės. Jis suformuotas gražioje Babrungo upės pakrantėje. Čia plyti ir kunigaikštį Oginskių laikais įkurtas, tvenkiniais sus jungtais, žaluma ir galingais šimtamečiais medžiais žavintis 58,3 ha dydžio mišrus parkas. Čia, pasak legendų, senovėje buvo šventvietė. Ši išskirtinio démesio verta Žemaitijos Versaliu vadinama vieta savaime garantuoja didelę lankytųjų traukę. Atvykti čia skatinia ir žinia, jog šiame dvare 1879–1902 m. veikusioje jau minėto Mykolo Oginskio įsteigtoje orkestro mokykloje 1889–1893 m. mokėsi plačiausiai pasaulyje žinomas Lietuvos dailininkas ir kompozitorius Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911).

Visa tai – išoriniai veiksnių, skatinantys šia vieta domėtis, tačiau nepripildantys muziejaus turiniu, tad jau pirmaisiais muziejaus veik-

Babrungo pakrantė Plungėje, ties Žemaičių dailės muziejumi. D. Mukienės nuotrauka

los metais reikėjo suburti iššukių nebijančią, kūrybingai mažstantį kolektyvą, atsiraštoti rankoves ir kibti į darbą.

Muziejaus rinkiniai pildėsi pamažu. Pirmausiai buvo perimta tai, kas iki muziejaus įkūrimo eksponuota iki to laiko Plungėje veiku siuose muziejukuose. Tokia buvo priedermė, tačiau ir turint ją reikėjo neužmiršti savo pagrindinės paskirties – tapti visos Žemaitijos dailės muziejumi. Na o vykdant ją didžiausias démesys, kaip ir bet kurioje kitoje tokios paskirties įstaigoje, turėjo būti skirtas eksponatams: juos kaupti, saugoti bei populiarinti – visuomenei žemaičių dailę pristatyti parodose, ekspozicijose, leidiniuose, įvairiuose renginiuose, padėti gyventojams geriau ją pažinti ir suprasti. Tai nebuvo paprasta, nes veiklos pradžioje čia dirbusiems žmonėms trūko ir žinių, ir patirties. Tais metais plungiškiams į pagalbą atėjo žymiausi iš šio krašto kilę ar su juo kitaip susiję dailininkai, meno tyrininkai, muziejininkai. Tuo laikotarpiu čia dažnai galėdavai sutikti dailininkus Vytautą Valių, Aloyzą Stasiulevičių, dailės istoriką, vieną iš pagrindinių 1989 m. Klaipėdoje surengtos pirmosios Pasaulio žemaičių dailės parodos organizatorius, meno istoriką Viktorą Liutkų, buvusį Lietuvos dailės muziejaus direktorių Romualdą Budrį, vieną iš muziejaus įkūrimo iniciatorių, dabartinių Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus direktoriaus pavaduotojų investicijoms, vadybai ir plėtrai Vytautą Balčiūną, nemažai kitų kultūros žmonių.

Minėtos pirmosios Pasaulio žemaičių dailės parodos metu buvo sutarta jas rengti kas keturis metus ir jose ne tik pristatyti visuomenei Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių žemaičių dailininkų kūrybą, bet ir paskatinti po platų pasauly išsibarsčiusius dailininkus kartu su savo kūriniais sugržti į gimtajį kraštą. Antroji tokia paroda buvo surengta Plungėje. Jos atidarymas vyko 1994 m. liepos 16 d. ir sutapo su Žemaičių dailės muziejaus atidarymo iškilmėmis. Kartu tai tapo ir didelė „injekcija“ į muziejaus dailės rinkinius, nes parodoje dalyvavę dailininkai, suprasdami didžiulę tokio muziejaus svarbą krašto ir visos Lietuvos kultūriame gyvenime, po parodos dalį savo kūriinių neatlygintinai perdavė muziejui.

Pirmajame jo veiklos laikotarpyje didžiausią savo kūriinių kolekciją jam padovanojo 1999 m. rudenį visam laikui į gimtinę sugržęs iš Plungės rajono Vydeikių kaimo kilęs, Antrojo pasaulinio karo pabaigoje į Vakarus pasitraukęs, vėliau į JAV persikėlęs gyventi ir ten kūrės dailininkas Juozas Bagdonas (1911–2005). Šiuo pavyzdžiu pasekė ir nemažai kitų po Lietuvos nepriklausomybės

atkūrimo į savo gimtinę sugrįžusių žemaičių dailininkų. Rinkinius papildydavo ir muziejuje rengiamų personalinių kūrybos parodų autorai, vėlesniais metais muziejaus surengtose Pasaulio dailės parodose (jos vyko 1999, 2003, 2007, 2012, 2016, 2020 m.) dalyvavę menininkai. Kai ką muziejui pavykdavo įsigytų ir iš rinkinių turtinimui valstybės skiriamų lėšų.

Nuo pat muziejaus įkūrimo veiklos pradžios čia buvo kaupiami ne tik dailės kūriniai, bet ir eksponatai, liudijantys apie Žemaičių krašto kultūros jvaivorę, Plungės krašto istoriją, čia gyvenusius kunigaikščius Oginskiaus, Plungės dvare šaknis įleidusias ir plėtotas muzikines, švietėjiškas, vertybų kolekcionavimo tradicijas. Einant laikui pradėtos rengti ir išsamiai Plungės krašto istoriją pristatančios parodos. Gavus iš valstybės ir Europos Sajungos struktūrinių fondų lėšų, rankų ir itin atsakingo darbo prireikė rengiant bei įgyvendinant Oginskų dvaro sodybos, muziejaus ekspozicinio padalinio – Plungės rajono Kadaicių kaimė esančiame Bukantės dvarelyje veikiančio Žemaitės memorialinio muziejaus restauravimo ir renovavimo projektus.

Bukantės dvarelis neatpažystamai pasikeitė 2012 m., čia užbaigus įgyvendinti 2009-aisiais pradėtus vykdyti projekto „Bukantės dvaro sodybos restauravimas ir pritaikymas turizmo reikmėms“ darbus. Atliekant juos buvo restauruotas ne tik šio dvarelio gyvenamasis namas, bet ir atstatytas anksčiau sodyboje buvęs tvartas bei svirnas, skoningai įrengta atnaujinta rašytojos Žemaitės (Julijos Beniševičiūtės-Žymantienės) gyvenimą ir kūrybą pristatanti ekspozicija. Svirne tuo pat metu buvo

Žemaičių dailės muziejus (Plungės kunigaikščių Oginskų dvaro centriniai rūmai iš pietų pusės).
D. Mukienės nuotrauka

atidaryta iškilaus Plungės krašto liaudies meistro Stanislovo Riaubos memorialinė kūrių ekspozicija, o atstatytame tvarte atsirado didžiulė erdvė, skirta rengti parodas, plėtoti edukacinę veiklą. Čia dabar vyksta ne tik edukaciniai užsiėmimai, bet ir Žemaitės gimimo dienos minėjimai, tradicinių žemaičių kalendorinių švenčių renginiai, susipažiusta su žemaičių kulinariiniu paveldu ir kt. Antrame šio pastato gale buvo įrengta unikali Plungės krašto sakralinio paveldo ekspozicija. Joje lankytotojus pasitinka tradiciniai žemaičių šventuolėliai – šio krašto liaudies meistrų sukurtos šventujų skulptūros. Gausu čia ir meniškų žemaičių kryžių-saulučių.

Toks Bukantės dvarelis įveiklinimas buvo

itin reikalingas ir sudarė galimybę Plungės kunigaikščių Oginskų rūmuose esančiose ekspozicinėse erdvėse dėmesį sukoncentruoti profesionaliajai žemaičių dailei bei Plungės dvaro sodybos istorijai ir svariam visų Žemaitijoje gyvenusių kunigaikščių Oginskų indėliui į krašto kultūrą. Buvo siekiama pratęsti tai, kas šiuose rūmuose plačiąja muziejininkystės prasme vyko kunigaikščio Mykolo Oginskio laikais, kai čia buvo kaupiamos ir saugomos numizmatikos, archeologijos kolekcijos, tapybos, grafinės ir skulptūros rinkiniai, lietuvių liaudies meno pavyzdžiai, vertingi spaudiniai, rankraščiai.

Plėtojant muziejinę veiklą ne mažiau

(Nukelta į 4 p.)

Plungės Oginskų dvaro sodybos žirgyno pastatas. D. Mukienės nuotrauka

Žemaičių dailės muziejus (Plungės kunigaiščių Oginskų dvaro centrinių rūmų) pirmojo aukšto vestibiulio fragmentas. D. Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 3 p.)

svarbi buvo ir viso rūmų komplekso priežiūra. Reikėjo renovuoti ne tik centrinius rūmus, bet neatidėliotinį ir brangiai kainuojančių darbų šaukési rūmų oficinos, unikalios architektūros laikrodinės-oranžeria, žirgyno pastatas. Sprendžiant šias problemas dalį jų iš muziejininkų perėmė Plungės rajono savivaldybės viešoji biblioteka. 2008 m. birželio 26 d. Plungės rajono savivaldybės tarybai priėmus sprendimą „Dėl pritarimo investicijų projektui „Plungės rajono savivaldybės viešosios bibliotekos pastato rekonstrukcija ir Oginskų dvaro ansamblio laikrodinės-oranžerijos restauravimas ir pritaikymas bibliotekos reikmėms“ ir 2009 m. iš valstybės investicijų programos (VIP) gavus šiam projektui finansavimą, buvo pradėti laikrodinės-oranžerijos restauravimo darbai. Juos užbaigus 2012 m. rudenį biblioteka pradėjo kurtis puikiai atnaujintose minėtų pastatų patalpose.

Tuo laikotarpiu vyko ir centrinių rūmų bei parko atnaujinimo darbai. Juos 2015 m. užbaigus, rūmai įgavo tarsi naują alsavimą. Pasižūrėti, kaip jie renovuoti, daug kas čia atvykdavo specialiai. Vaizdas džiugino. Puikiai buvo įrengtas ne tik vestibiulis, stebinės čia atsiradusiais į antrajį rūmų aukštą vedančiais masyviais, bet itin skoningai padarytais mediniais laiptais. Prie pagrindinio muziejaus įėjimo atsirado ir apgalvotai įrengta lankytojų aptarnavimo erdvė, duris atvérė atnaujintos ekspozicinės salė, knygynas, reprezentacinėmis tapo ne tik svečiams priimti, bet ir administracijai, kūrybiniams darbuotojams skirtos patalpos. Tuo pat metu muziejininkai, sutikdami svečius, vis dar atsiplėšinėjo, nes dalyje rūmų vis dar kaukšėjo statybininkų plakutkai.

2018–2020 m. ne mažiau muziejaus vadovų dėmesio pareikalojo ir kitas iš Europos Sajungos struktūrių fondų ir Respublikos biudžeto finansuojamas investicijų projektas – „Plungės M. Oginskio dvaro sodybos pastato – Žirgyno pritaikymas visuomenės kultūros ir rekreacijos reikmėms (I etapas)“. Jo metu reikėjo suremontuoti ir įvairaus turinio kultūros renginiams organizuoti pritaikyti pirmajame pastato aukšte esančią pagrindinę renginių salę, sutvarkyti virš šios salės esantį stogą. Šis, kaip ir kiti prieš tai muziejaus vykdysti investicijų projektai, buvo sėkmingai įgyvendinti.

2019 m. pavasarį muziejus pradėjo įgyvendinti naują iš Europos

Sajungos struktūrių fondų ir Respublikos biudžeto finansuojamą investicijų projektą – „Plungės dvaro sodybos Mykolo Oginskio rūmų rekonstravimas ir modernizavimas, kuriant aukštesnę kultūros paslaugų kokybę“. Vykdant jį per du metus reikėjo pilnai sutvarkyti sodybos centrinių rūmų rūsio rytinę ir vakarinę dalis, II aukšto vakarinėje dalyje esančias 6 salės, pagal turimą ikonografinę medžiagą atkurti rūmų biblioteką su baldais, sutvarkyti vakarinės dalies mansardą, laiptinę, pakeisti didžiosios salės, foyė bei II aukšto balkono salės duris ir langus, dalį rūmų stogo dangos, įsigyti viešujų kultūros paslaugų teikimui reikalingą įrangą (interaktyvius stendus, bibliotekos interjero edukacinės klasės, rūmų virtuvės įrangą), įsigyti liftą, keltvą, kilnojamą lauko estradą. Šie darbai užbaigtai praėjusiais metais. Tai šiam muziejui suteikė tarsi naują alsavimą. Tuo darbai nesibaigia, nes vis dar savos eilės nesulaukia šalia centrinių rūmų esančios dvi oficinos, nuolat reikia atnaujinti, prižiūrėti ir kitus muziejui priklausančioje dvaro sodyboje esančius pastatus. Kad ir kokie jie svarbūs bebūtų, aktualiausia čia – muziejinė veikla.

Muzikinių, ypač tarptautinių, kasmėtinų festivalių organizimas – lyg tai ir ne muziejų priedermė, bet jie čia organizuojami. Nuo 2006 m. dvaro sodyboje vykstantys tarptautiniai Mykolo Oginskio muzikos festivaliai iškilmingai atitidaromi prie centrinių rūmų, o koncertai vyksta Žirgyno patalpose.

Visus tarptautinius Mykolo Oginskio festivalius muziejus ranka rankon organizuoja kartu su asociacija „Plungiškių draugija“.

2022 m. sausio 29 d. muziejus, „Plungiškių draugija“, Plungės rajono savivaldybė pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos nacionaline filharmonija. Joje pažymėta, kad sutartį pasirašiusios šalys sutinka kartu organizuoti minėtus festivalius, kurie pagal tradiciją vyksta kasmet rugpjūčio ir rugsėjo mėnesiais. Taip pat

Paroda

Skirta dailininko 100-osioms gimimo metinėms

ZEMAITIJOS MUZIEJAS

Žemaitijos artefaktai

**Antano
Krištopaičio**
akvarelėse

Pristatymas

2021 m. gegužės 22 d. 17.00 val.

2021.05.22 – 2021.07.01

www.zdm.lt

Parodos „Žemaitijos artefaktai Antano Krištopaičio akvarelėse“ plakatas

Parodos „Kęstučio Rapalavičiaus atrastas spalvų pasaulis“ reklaminio plakato fragmentas

sutarta, kad bus bendradarbiaujama ir organizuojant kitus renginius (reprezentacinius profesionalojo muzikos meno koncertus, muzikos edukacijos renginius), įgyvendinant jvairius projektus.

Šiandien tai vienintelis regioninis Lietuvos muziejus, galintis pasigirti tokia tvaria, plačiai žinoma, daugybės dalyvių ir klausytojų kasmet sulaukiančia muzikinių festivalių tradicija. 2021 m. jis čia vyko jau 16 kartą. Šie festivaliai, kaip skelbia ir pats muziejus, yra tapę neatskiriamą Žemaitijos muzikinės kultūros dalimi.

2021 m. birželio 26 d. muziejuje įvyko ir dar vienas svarbus muzikinis renginys – pirmasis Žemaitijos dvarų muzikinis festivalis, kuris, kaip matyt iš pavadinimo, turėtų tapti tradiciniu.

Muziejus garsėja ir savo biblioteka, kurioje saugoma jai padowanota žymaus istoriko Zenono Ivinsko (1908–1971) knygų

(Nukelta į 6 p.)

Antano Lipskio paveiksmas „Aklas poetas“. 1994 m.

PARODOS

Žemaičių dailės muziejaus Plungės kunigaikščių Oginskių rūmuose 2021 m. veikusios ilgalaikės parodos

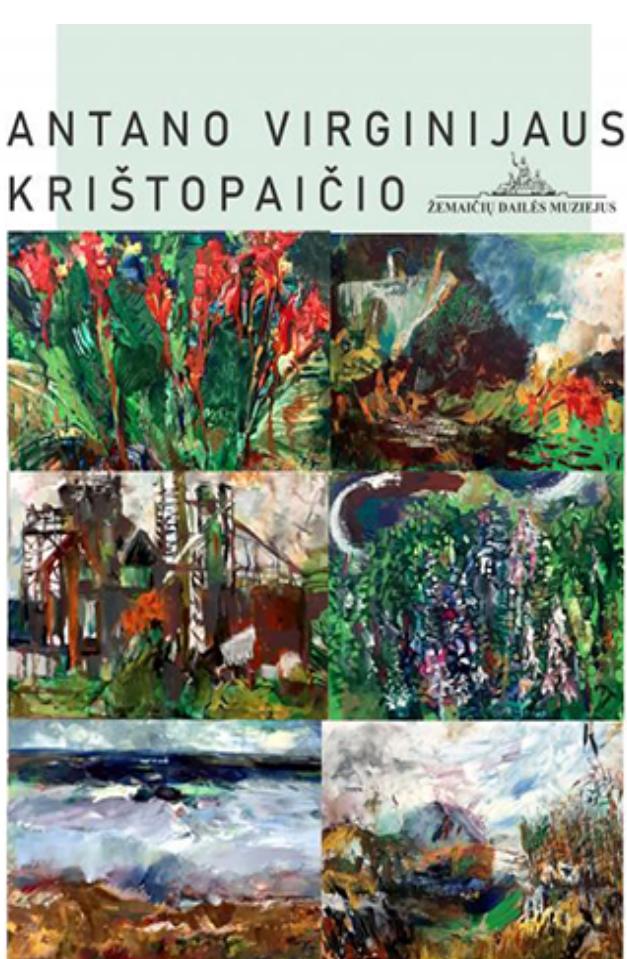
- ✓ Vytauto Ulevičiaus medžio skulptūrų paroda
- ✓ Vytauto Jaručio juvelyriskos ir kalvystės meno paroda
- ✓ Antano Lipskio (1917–2013) kūrybos palikimas Žemaitijai

Žemaičių dailės muziejaus Plungės kunigaikščių Oginskių rūmuose 2021 m. surengtos trumpalaikės parodos

- ✓ Aloyzo Stasiulevičiaus ir Onos Stasiulevičiūtės kūrybos paroda, skirta A. Stasiulevičiaus 90 m. jubiliejui (nuo 2021-04-04)
- ✓ „Žemaitijos artefaktai Antano Krištopaičio akvarelėse“ (nuo 2021-05-22)
- ✓ „XX a. Lietuvos dailės klasika: Žemaičių didieji“ – paroda iš Žemaičių dailės muziejaus rinkinių (nuo 2021-05-22)
- ✓ „Senoji žemaičių praeitis“; archeolginė paroda – surengta kartu su Žemaičių muziejumi „Alka“ (Telšiai) ir Vilniaus dailės akademija (nuo 2021-05-22)
- ✓ „Veidai iš būtojo laiko: kunigaikščių Oginskių dailės kolekcija“ – Nacionalinio M.K. Čiurlionio dailės muziejaus paroda (nuo 2021-05-22)
- ✓ Olandų menininkų parodos „DUTCH LIGHT“ fenomenas. Tradicija ir įkvėpimas (nuo 2021-08-28)
- ✓ Antano Virginijaus Krištopaičio paroda (nuo 2021-10-15); vyko virtualus parodos atidarymas;
- ✓ „Plungė: pramoninės linininkystės pradžia Lietuvoje“ (nuo 2021-12-17)

Žemaičių dailės muziejaus ekspoziciniame padalinyje Žemaitės memorialiniame muziejuje Bukantėje (Plungės r.) 2021 m. surengtos parodos

- ✓ „Kęstučio Rapalavičiaus atrastas spalvų pasaulis“ (nuo 2021-03-20)
- ✓ Vlades Beleckytės-Mišeikienės kūrybos paroda (nuo 2021-05-18)
- ✓ Rimanto Baginskio ir Kazytės Katkienės paroda Žemaitės memorialiniame muziejuje (nuo 2021-08-05)
- ✓ Irenos Stražinskaitės-Glinskienės (Eirenės) darbų paroda „Pradžios magija“ Žemaitės memorialiniame muziejuje (nuo 2021-10-15)
- ✓ Tautodailininkų Reginos ir Justino Jonušų, jų dukros Ritos Jonušaitės-Kalpokienės paroda (nuo 2021-11-24)

TAPYBOS PARODA

Antano Virginijaus Krištopaičio tapybos parodos fragmentas

(Atkelta iš 5 p.)

kolekcija, Plungės kraštą garsinusios pedagogės ir kraštotoyrininkės Eleonoros Ravickienės (1916–2004) asmeninė biblioteka. Muziejuje galima susipažinti ir su vertingais fiziko, etnografo prof. Ignu Končiaus (1886–1975), filosofo, žurnalisto, vertėjo Prano Mantvodo (1894–1960), E. Ravickienės archyvais bei kitais čia veikiančioje bibliotekoje saugomais didelę išliekamąją vertę turinčiais spaudiniaisiais ir dokumentais.

Solidi ir muziejaus leidybinė veikla. Jie turi savo stilistiką, juos galima atskirti net pagal spalvas.

Šiais laikais svarbi kiekvienos įstaigos vizitinė kortelė – jos svetainė internete. Lankantis Žemaičių dailės muziejaus internetiniame leidinyje (adresas <https://www.zdm.lt/>) džiugina tai, kad jis puikaus, nuolat atsinaujinančio dizaino ir visada aktualus: čia skelbiamos svarbiausios žinios apie muziejų, naujausia informacija apie parodas, renginius, įgyvendinamas edukacines programas, bendradarbiavimą su giminingomis įstaigomis ir kt.

Tam, kad muziejus tinkamai ne tik šiandien, bet ir ateityje vykdystų savo misiją, kurią jis supranta kaip būtinybę „išsaugoti ateinančioms kartoms ir tautos kultūrai unikalų XIX a. architektūros paminklą – kunigaikščio M. Oginskio dvaro kompleksą, sugrąžinti į tėvynę

išeivijoje kūrusių žemaičių dailės kūrinius, kitas istorijos ir meno kolekcijas, kaupti, saugoti, eksponuoti Žemaitijos regiono dailės ir Plungės krašto materialines ir dvasines vertybes, tirti Plungės rajono ir Žemaitijos krašto praeitį“, reikia kad čia nuolat dirbtų darbštus, kūrybingas, gerai muziejininkystę išmanantis, dailės istoriją ir šiuolaikines tendencijas, krašto istoriją, dabartį žinantys specialistai. Laikotarpiai nuo 1994-ųjų muziejaus kolektyvo branduolys keitėsi, bet ne į blogą pusę. Ką turime šiandien? Muziejui nuo 2001 m. vadovauja čia 1994 m. pradėjęs dirbtį kultūros srities specialistas Alvidas Bakanauskas. 1996 m. į šį kolektyvą įsijungė istorikė Jolanta Skurdauskienė. Dirbdama muziejuje ji studijavo Klaipėdos universiteto ir Lietuvos istorijos instituto jungtinėje istorijos krypties doktorantūroje ir 2011 m. vasarą apgynė humanitarinių mokslyų srities, istorijos krypties (05H) daktaro disertaciją „Palivarkinis ūkis privačiuose Žemaitijos dvaruose XVI amžiuje“, jai suteiktas moksly daktarės laipsnis. Na o 2019 m. Lietuvos muziejuų asociacijos valdybos nutarimu ji buvo pripažinta ir geriausia 2019 m. Lietuvos muziejinių apdovanota šios asociacijos skiriama premija už Lietuvos muziejininkystės plėtrą, materialinių, dvasinių ir gamtos vertybių eksponavimą bei populiarinimą. Jolanta yra ir Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto mokslinė bendradarbė.

Muziejaus fondų saugotoja, žmogus, kurio žinioje visi eksponatai, – Danutė Einikienė. Ji ne tik puikiai vykdo savo tiesiogines pareigas, bet ir rengia parodas, veda ekskursijas.

Direktorius pavaduotoja bendriesiems reikalams ir investicijoms – Danutė Rimeikytė. 2021 m. Plungės rajono savivaldybės Kultūros reikalų tarybos siūlymu ji už pasišventimą puoselėjant etninę kultūrą ir paveldą, parengtus ir įgyvendintus investicinius projektus, atkuriant ir išsaugant Plungės rajono savivaldybės kultūros paveldo objektus pripažinta geriausia rajono kultūros darbuotoja, jai paskirta kultūros ir meno premija.

2020 m. tokis pat garbingas vardas ir metų premija įteikta kitai muziejaus darbuotojai – jau daug metų nepriekaištingai muziejaus „veidą“ formuojančiai muziejaus vyr. dailininkei-dizainerei Jūratė Motužienei, kuri plačiai žinoma ir kaip profesionali dailininkė.

Kūrybiškai čia dirba ir vyr. muziejininkės Irena Jonauskienė, Aušra Petrošienė, edukatorė Aleksandra Rudytė, mokslinės bibliotekos vyr. bibliotekininkė Dalia Šimkutė. Muziejaus administratorės pareigas puikiai atlieka Lina Valutienė, pareiginga ekonomė Danutė Zabieliūnė, kartu su jau minėta A. Petrošiene Žemaitės memorialiniu muziejumi besirūpinanti jo prižiūrėtoja Laimutė Arlauskienė, pagalbiniai darbininkai. Muziejus turi ir gražių bičiulių bendruomenę, kuri ne tik domisi jo veikla, bet ir padeda jam. Poreikiui esant, ypač organizuojant parodas, festivalius, renginius, į talką ateina ir savanoriai. Beje, kalbant apie pastaruosius, tam, kad jie talkintų muziejui, jų veiklos dažniausiai nereikia formalizuoti. Sie žmonės, didesniais ar mažesniais darbais prisidedantys plėtojant muziejus veiklą, nereikalauja nei sutarčių, nei pinigų. Vieniems dalyvauti tokiam darbe – garbė, kitiems – pareiga, o visiems kartu – galimybė palikti ir savo pėdsaką šio krašto kultūros istorijoje.

Tad, artėjant Žemaičių dailės muziejaus veiklos 30 metų jubiliejui, gal tai ir kiek banalu, bet norisi pasakyti, kad ši kultūros įstaiga, kaip ir žmogus, sulaukės tokio amžiaus, yra pačiame jėgų žydėjime. Palinkėkime jam ir ateityje sėkmės, gražių darbų, turinčių parodų, renginių, leidinių, puikių specialistų, bičiulių ir pagalbininkų.

Nematerialus kultūros paveldas: Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija

KAZIMIERAS PRUŠINSKAS

Žemaičių Kalvarijos Didžiuju atlaidų pamaldos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilikaoje. Andriejaus Sabaliausko nuotrauka

Žemaičių Kalvarijos kalnų giesmės, maldos... Daugelis apie jas esame girdėję, jų klausęsi, joms skambant budėję prie išėjusių anapilin, laidojė artimuosius, o gal net ir patys giedoję. Daugumai vyresnio amžiaus žemaičių šios giesmės neatsiejamos nuo pučiamųjų instrumentų (dūdorių) muzikos. Jiems užgrojus nuo to giesmių ir melodijų didingumo, jų savotiško sodrumo ir graudumo nevalingai suspaudžia gerklė. Net ir šiandien, kai mus palieka žemaitis, būtume Plungėje, Kretingoje, Telšiuose, Vilniuje ar Kaune, žvalgomės Žemaičių kalnus mokančių melsti giesmininkų (žemaičiai dažniausiai juos giedoriais vadina), nes kas kitas, jei ne jie, tinkamai pagiedos per šermenį (žemaičiai juos *budynē* vadina). Klausantis Kalnų atrodo, kad pati mirusiojo vėlė aukštyn pakyla. Vilniuje turime folkloro ansamblį „Ūla“ ir jo vadovę bei garšiąją dainininkę Janiną Bukantaitę, Palangoje – Zitos Baniulaitytės vadovaujamą folkloro ansamblį „Méguva“, Sedoje – „Rémolius“ (vad. Gintautas Griškėnas), Kuliuse – „Vaisgamt“ (vad. Mirga ir Audronis Gulbinskai), yra ir Žemaičių Kalvarijos parapijos bei bendruomenės „Gardai“, Platelių giedoriai, Klaipėdos Marijos Taikos karalienės parapijos liaudiškojo giedojimo kolektivas (vad. Vidmantas Budreckis). Gyvąjį Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradiciją palaiko ir kai kurių Žemaitijos miestų ir miestelių giesmininkai, tai dažniau, tai rečiau susibėgantys vieni pas kitus ir meldžiantys Kalnus. Juos ir kviečiamės, klausydamiesi jų graudenamės, patys bandome pritarti...

Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija gyva, bet, akivaizdu, jog šiai laikais, kai ir be mūsų valios kartais daug kas

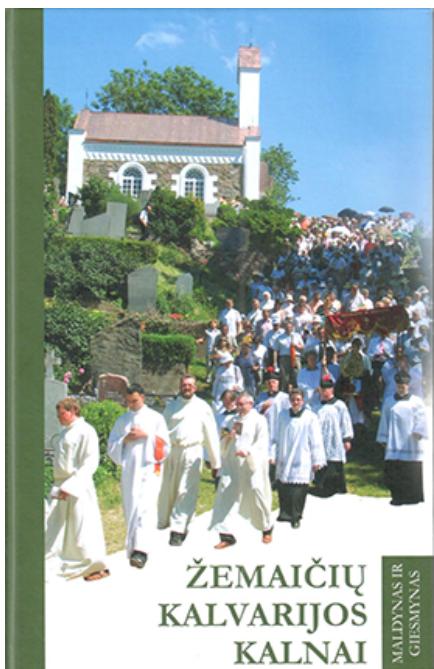

Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilika.
D. Mukienės nuotrauka

keičiasi, ši, jau apie 400 metų gyvuojanti tradicija yra labai trapi. Tuo tarpu ji, kaip ir žemaičių kalba, folkloras, tradicinių šio krašto kalendorinių švenčių specifika – svarbus Žemaičių krašto tapatybės ženklas. Kaip įmanoma ją išsaugoti?

Neatsitiktinai teksto pradžioje parašiau „žvalgomės“, nes dar, atrodo, visai nesenai (prieš 30–40 metų), mirus Žemaitijos kaimė žmogui, tie giedoriai, kuriems užtraukus giesmę, grojant pučiamiesiams, atrodė, jog stogas kilnojas, patys į velionio namus ar kitą patalpą, kurioje jis būdavo pašarvotas, vakarais susirinkdavo, dažnai net nekvieсти (kvietimas giedoti Kalnus atsirado paskutiniai dešimtmečiais). Sueidavo, susėsdavo ant suolų prie specialiai paruošto stalo, prie jų prisijungdavo į šermenis susirinkę giminės, kiti artimieji ir visi kartu kibdavo į maldą. Valanda, dvi, trys, keturios... Išsiskirstydavo dažniausiai jau po vidurnakčio. Tada kitokių šermenų Žemaitijos kaimė niekas ir nejsivaizdavo. Dabar gyvą giedojimą dažnai jau keičia tų pačių Kalnų garso įrašai,

(Nukelta į 8 p.)

2012 m. Vilniuje išleistos knygos „Žemaičių Kalvarijos kalnai. Maldynas ir giesmynas“ (sudarė Alfonsas Motuzas) viršelis

(Atkelta iš 7 p.)

paleidžiami iš kompaktinių plokštelių. Tai nėra blogai. Nebūtų kas tuos Kalnus gieda, nebūtų ir tų garso publikacijų. Giesmių garso įrašų leidyba prisideda ne tik prie tradicijos (repertuaro, atlikimo stilistikos, regioninių ypatumų) jamžinimo, bet ir prie šios liaudiško pamaldumo praktikos stiprinimo, tėstinumo ir perdavimo. Pasak kun. dr.

Sauliaus Stumbros, „Telšių vyskupijoje yra daugiau nei 150 parapijų. Kiekvienoje Kalnai giedami per gavėnią ir Didžiąją savaitę – bažnyčiose, tikinčiųjų namuose ar bendruomenėse, taip pat per šermenis bei kitus mirusiuju minėjimus. Ši pamaldumo tradicija yra žemaitiško tapatumo ženklas“. Tradicija yra vertinga, saugotina, tėstina, tad nieko nuostabaus, kad ji 2020 m. įrašyta ir į Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybų sąvadą. Paraišką minėto Sąvado tvarkytojui – Lietuvos nacionaliniam kultūros centriui – 2019 m. pateikė Telšių vyskupija savo ir visų Telšių vyskupijos teritorijoje esančių savivaldybių (Akmenės, Klaipėdos, Kretingos, Mažeikių, Skuodo, Šilalės, Šilutės, Tauragės, Telšių rajonu, Klaipėdos, Palangos miestų, Pagėgių, Rietavo) vardu. Paraiškoje pristatyta tradicija Sąvado komisijos sprendimu svarai papildė šalies nematerialaus kultūros paveldo vertybų sąvadą, o jos saugotojai – Telšių vyskupijos parapijų gyventojai – įspireigojo šią vertybę išsaugoti ir rūpintis jos gyvybingumu, perdavimui, skliauda. Vertybės teikėjai, trumpai apibūdindami šią tradiciją, nurodė:

„Žemaičių Kalvarijos kalnų maldos ir giesmės – Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos regionuose paplitusi katalikiška liaudies pamaldumo praktika, pradžią gavusi Žemaičių Kalvarijos šventovėje ir paplitusi po visas Telšių vyskupijos parapijas, giedama bažnyčiose ir namuose per Gavėnią ir Didžiąją savaitę, taip pat per šermenis bei kitus mirusiuju minėjimus.

Giedojimo tradicijos ištakos siekia 1637–1639 m., kada Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius Garduose, vėliau pavadinuose Žemaičių Kalvarija, įsteigė 19 stočių, arba 20-ies vietų Kryžiaus kelius ir jiems apvaikščioti užsakė sukurti maldas bei giesmes. Giedojimo tradicija įkurta kaip lokali, plito po visą tuometinę Žemaičių vyskupiją. Nors ir naikinta carizmo bei ateizmo ideologijų, ji išliko tikinčiųjų bendruomenėse, šeimose ir šiandien yra gyva visose 153-oje Telšių vyskupijos teritorijoje veikiančiose parapijose.

Kalnų giesmyną-maldyną daugiausiai sudaro iš lenkų kalbos verstos Gavėnių laikui skirtos giesmės, kurios buvo paimtos iš to meto maldynų ir tinkamai tėvų dominikonų pritaikytos. Dvi baigiamosios giesmės, skirtos Žemaičių Kalvarijai, yra sukurtos. Kalnų melodijos labai artimos žemaičių liaudies dainų garsaeiliui, giedama létai, „plaukiančiai“, „vadyriui“ (giesmės vedančiajam) pritariama dviem ar net trimis balsais. Seniau kaimuose tradiciškai giedodavo vyrai ir moterys paeilui, dabar giedama ir grupėmis, ir kartu. Žemaitijos vyskupijos teritorijoje Kalnai dažnai giedami pramaišiui su pučiamujų ir liaudies muzikos instrumentų grojimu, o atlaidų procesijų metu naudojamas ir būgnas (katilas).

Kalnų giedojimas tebéra suvokiamas ir vertinamas ne tik kaip krikščioniškosios kultūros paminklas bei religingumo raiškos elementas, bet ir kaip žemaitiško tapatumo ženklas. Ši tradicija turi savyje subūrimo, sutelkimo ir bendruomeniškumo saugojimo savybes, o žmogui giedojimas suteikia dvasinės stiprybės ir apvalo sielą – tiek gyvą, tiek iškeliaujuančią.“

Nedaug ką čia ir bepridėsi, bet aktualu pažymėti, jog Garduose įsitvirtinant Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicijai, čia buvo pradėti švēsti Didžiosios Kalvarijos atlaidai, tad žmonės važiavo į Žemaičiuose esančią Kalvariją, ne į Gardus... Taip nunykė ir Gardų pavadinimas, miestelis buvo pradėtas vadinti Žemaičių Kalvarija. Sovietmečiu, siekiant šiame krašte panaikinti svarbiausius katalikybės ženklus, miestelio pavadinimas buvo dirbtinai pakeistas ir vadinosi Varduva (toks yra per miestelį tekančio upėlio pavadinimas). Dabar gyvenvietė vėl vadina Žemaičių Kalvarija.

XVII a. prasidėjusiai Žemaičių Kalvarijos kalnų tradicijai įsitvirtinti šiame krašte padėjo tai, jog 1843 m. vyskupo sudaryta komisija patvirtino, kad Žemaičių Kalvarija yra

Didžiuosiuose Žemaičių Kalvarijos atlaiduose. Andriejaus Sabaliausko nuotrauka

svarbi maldingumo ir piligrimystės vieta, o šio miestelio bažnyčios malonėmis garsėjantis Dievo Motinos su Kūdikiu paveikslas – stebuklingas (dabar jis yra Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilikos centriniaame altoriuje).

Ne mažiau šiuo požiūriu svarbūs buvo ir keturi Žemaičių vyskupijos sinodai, kuriuose kunigai ragino parapijose steigti šv. Nikodemo brolijas, o šios rūpindavosi krikščioniškomis laidotuvėmis, kurių metu būdavo giedamos krikščioniškos giesmės, tarp jų ir Žemaičių Kalvarijos kalnai. Šią giedojimą tradiciją palaikė, populiarino ir iš namų į namus keliaujantys maldininkai-elgetos, kuriuos mokslo žmonės dabar yra įsigudrinię sunkiai suprantamu žodžiu *maldanumiai* vadinti. Tai, kad ši tradicija iki šiol gyvybinga, lemiamą vaidmenį atliko vietinės bendruomenės, kurios, kaip kai dr. S. Stumbro (paraiškos rengėjo) teigama minėtoje Telšių vyskupystės paraiškoje, perduodavo ją „iš kartos į kartą: šeimoje – bendruomeninė, giesmininko giesmininkui – įpėdinystės, parapijinė – iš vargonininko giesmininkams – mokomoji ir panašiai. Šis tradicijos perdavimo būdas lémė tai, jog ji visame Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos regione tapati savo maldynu / giesmynu, bet skiriasi giesmių melodijomis bei apeigiskumu.“

Paraiškoje akcentuojama, jog „natūralus Kalnų giedojimo tradicijos perdavimas šiandien išlikęs ne visur. Atrandomos naujos Kalnų giedojimo tradicijos perdavimo formos, pavyzdžiui, Klaipėdos etnokultūros centre kasmet Gavėnių metu „Tradicinių giedojimų“ vakaruose organizuojamas minimos tradicijos pristatymas su galimybe jungtis į giedojimą. Pradėtas naujas renginių ciklas Žemaičių Kalvarijoje respublikinis festivalis / stovykla „Giedu giesmelę“, kuriame susirinkusiems dalyviams taip pat perduodama Kalnų giedojimo tradiciją.“

Kaip būtų galima paaiškinti tą faktą, kad Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija turi sakralinę ir apeiginę paskirtį?

Atsakymą randame minėtoje paraiškoje: „Sakralinė, nes pats Kalnų giedojimo objektas yra sakralinis, apeiginė, nes minima giedojimo tradicija turi savitus ir unikalius apeigiskumo elementus visoje minimoje teritorijoje, pasikartojančius ir ne (pvz., guli-

mas kryžiumi einant Kalnus Žemaičių Kalvarijoje Didžiųjų ir kasmėnesinių atlaidų metu – einant pirmą kartą, tai nesikartojanti tradicija, kurią vėliau keičia meldimasis iškeltomis rankomis; Kalnų giedojimo tradicijoje giedant namuose visada yra stovima giedant / meldžiant 18 vietą „Ilgają maldą“ – ypatingai pagerbiant Jézaus Kristaus kančią ir mirtį).“ Vertybės raiškos apibūdinime paminėti ir kiti apeiginiai veiksmai, praktikuojami lokalineje Kalnų giedojimi-

(Nukelta į 10 p.)

Didžiuosiuose Žemaičių Kalvarijos atlaiduose. Andriejaus Sabaliausko nuotraukos

Žemaičių Kalvarijos kalnus Vilniaus Signatarų namuose gieda Vilniaus senųjų giesmių giedotojai. 2012 m. Fotografas Alvydas Strička. Nuotrauka iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 9 p.)

mo tradicijoje – „*bridimas per vandenį prie Penkos koplyčios ir prausimasis Kedrono upelio vandeniu; prie Šeštos koplyčios akmenelių rinkimas; mirusiuų pagerbimas einant per miestelio kapines (sąsaja su šermeniniais Kalnais); Šventosios Žemės relikвијos bučiavimas visose koplyčiose; Viešpaties Jėzaus ir kitų statulų pamaldus lietimas.* [...]“.

Kas yra Žemaičių Kalvarijos kalnų maldų / giesmių autorai?

Bene geriausiai į šį klausimą yra atsakęs daug metų Žemaičių Kalvarijos kalnų giesmes tyrinėjės, juos populiarinės, tų giesmių giedorius mokęs muzikologas, etnologas, hab. dr. Alfonsas Motuzas (1955–2019) knygoje „Žemaičių Kalvarijos kalnai. Maldynas ir giesmynas“ (Vilnius, 2012, p. 11). A. Motuzas rašo: „*Žemaičių Kalvarijos kalnų giesmyno maldos bei giesmės parašytos ne vieno iš kunigų, o surinktos ir išverstos iš įvairių lenkų maldynų ir giesmyňų. Tik baigiamosioms giesmės (skirtos Žemaičių Kalvarijai) yra sukurtos to meto vietas kunigų ir vienuolių.* Šią Žemaičių Kalvarijos kalnų ir giesmių redakciją, liaudyje vadinančią „*Naujaisiais kalnais*“, 1984 m. atliko kun. Jonas Paliūkas MIC ir kun. Petras Palšis. Jis ne tik suredagavo, bet ir sukūrė keletą naujų giesmių tekstų. [...]“.

A. Motuzo tekste paminėtos vietas kunigų ir vienuolių specialiai Žemaičių Kalvarijai sukurtos giesmės yra „Karaliene maloninė“, „Dangaus karaliaus Motina švenčiausia“ ir „Mieliausias Jėzau“.

Kada ir kur dažniausiai yra giedamos Žemaičių Kalvarijos kalnų maldos ir giesmės?

Telšių vyskupystės pateiktoje paraškoje aprašyti du Kalnų giedojimo tradicijos atlaimo būdai: lokaliniai Kalnai, giedami Žemaičių Kalvarijoje per Didžiuosius ir kasmėnesinius atlaidus, ir Kalnų giedojimo tradicija, paplitusi po visą Telšių vyskupiją (Žemaitiją ir Mažąją Lietuvą), atliekama per šermenis ir kitus mirusiuų minėjimus, per gavėnių ir kitomis progomis: „*Kalnų giedojimo tradicija pirmiausiai atliekama Didžiuose Žemaičių Kalvarijos atlaiduose (liepos 1–12 dienomis)* ir kasmėnesiniuose atlaiduose (kiekvieno mėnesio 2 dieną: nuo gegužės iki rugpjūčio Kalnai einami lauke, lankant koplytėles, o nuo rugpjūčio iki gegužės Žemaičių Kalvarijos bazilikoje).

Kiekviena parapija yra atskira bendruomenė, todėl atsiranda ir pavienių naujų atvejų, kai yra giedami Kalnai šalia įprastų giedojimo laikų (pvz.: Telšių Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų parapija – Kalnai giedami bažnyčiose šalia gavėnios ir Didžiosios savaitės, Motinos dieną, Tėvo dieną bei Vėlinių vakarą). Pavienėse parapijose giedama per Sausio 13-ąjį ar Vasario 16-ąjį. [...] Kalnų giedojimo tradicija artima parapijinėms bendruomenėms, nes atliekama kaip bendruomeninė maldai Gavėnios metu, šermenye, mirusiuų minėjimuose, Motinos bei Tėvo dienose, Visų Šventųjų ir Vėlinių laike. Todėl Kalnų giedojimo tradicija yra unikali, nes apima tiek giesmininkus, kurie vadovauja bei saugo, tiek visus tos maldos dalyvius, kurie savo amžiumi gali būti nuo mažų vaikelių iki sen-

iorų, socialine padėtimi nuo prezidentų iki eilinių parapijiečių. Toks platus atlikėjų bei dalyvių ratas sėlygoja, jog visi dalyviai aktyviai ar pasyviai tampa Kalnų giedojimo tradicijos raidos, sklaidos ir saugojimo ambasoriais.“

A. Motuzas jau minėtoje knygoje pažymi, jog Žemaičių kalnus kasmet liepos 1–12 dienomis, kai švenčiami Švč. M. Marijos Atsilankymo atlaidai, gieda ir Mosėdžio, Tytuvėnų bei Tverų katalikų šventovėse, kad šios giesmės ir maldos Žemaitijos bažnyčiose yra atliekamos ir Velyknaktį.

Kokia tvarka ir kaip Žemaičių Kalvarijos kalnų maldos ir giesmės yra giedamos?

Kiekvienai Kryžiaus kelio stočiai (koplyčiai) yra skirtos vis kitos giesmės (iš viso Kalnus sudaro 25 skirtingos maldos / giesmės). Paraškos rengėjas pažymi, kad nors daugelis giesmių yra verstos iš lenkų kalbos, bet žemaitiškai giedamų giesmių melodijos skiriasi nuo lenkiškų. Žemaitiškos giesmės labai artimos šio krašto liaudies dainoms ir žemaitiškam garsaeiliui. Pateikiant informaciją apie atlirkėjus, rašoma: „*Seniau kaimuose tradiciškai giedodavo vyrai ir moterys paeiliui: vyrai sugieda posmą, paskui posmą moterys ir taip visus Kalnus. Vyrai giedodavo dviem balsais, moterys – kartais trimis balsais. Tai priklausydavo nuo giedančių žmonių skaičiaus ir gebėjimų. Kai ir liaudies dainas, Kalnų giesmes užveda pagrindinis vedantysis balsas. Taigi Kalnų melodijos priklausydavo nuo vedančiojo atlaimo, todėl kiekvienas miestelis ir kaimas turėdavo savo Žemaičių Kalnų melodijų variantus. [...] Visais laikais vedantysis žmogus buvo savo gyvenamos vietas Kalnų autentiškumo saugotojas, griežtai besilaikantis iš senesnio vedančiojo išmoktos melodijos, žodžių, giesmių skaičiaus, sandaros ir sekos [...]. Dabar dažniausiai giedama kartu.*

Žemaičių Kalvarijos Kalnų giedojimas dažnai praturtinamas pučiamaisiais variacijais instrumentais, šie instrumentai į Kalnų giedojimo tradiciją atėjo iš dvarų, jiems pradžią galėjo duoti Plungės ar Rietavo dvarininkai Oginskiai. Seniau būdavo prikariama lumzdėliais, daudytėmis bei kanklėmis. Šiandienėje Kalnų giedojimo tradicijoje šalia varinių pučiamujų dažnai grojama ir kanklėmis, elektriniai vargonėliai, smuiku,

Alfonsas Motuzas
(1955–2019)
Vilniaus Signatarų
namuose vykusiam
knygos „Žemaičių
Kalvarijos kalnai.
Maldynas ir giesmy-
nas“ pristatyme
2012 m. Fotografas
Alvydas Strička

fleita; tai ypač populiaru miestietiškose parapijose [...].

Kokia tikimybė, kad ši Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija bus gyvybinga ir ateityje?

Pasak pareiškėjų, jai išsilaiatyti turėtų padėti tai, jog Telšių vyskupijos hierarchai ragina vyskupijos kunigus ir tikiinčiuosius parapijų bendruomenėse didesnėse ir mažesnėse grupelėse Žemaičių Kalvarijos kalnus giedoti Gavėnios metu, šermenye, mirusiuju minėjimuose, Motinos bei Tėvo dienose, Visų Šventųjų ir Vėlinių proga. Apie šios tradicijos tēstinumo svarbą skleidžiama žinia tikslinėms grupėms (katalikų tikybos, etikos, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojams, kultūros darbuotojams) organizuojamuose seminaruose. Šie klausimai analizuojami ir mokslinėse konferencijose. Giedojimo tradicijų sklaida vyksta ir vykdant edukacines veiklas. Šioje srityje jau yra nemažai nuveikęs Klaipėdos etnokultūros centras, kuris organizuoja edukaciniaus renginius „Tradiciiniai giedojimai“, folkloro festivalio „Parbėg laivelis“ metu rengia tradicinius giesmių vakarus.

Telšių vyskupija rūpinasi, kad esant poreikiui būtų pakartotinai išleidžiami Žemaičių Kalvarijos kalnų maldynai / giesmynai, kad juos turėtų galimybę įsigytį visi pageidaujantys.

Daug kuo prie šios tradicijos išsaugojimo turėtų prisdėti ir tai, jog ji įtraukta į Nematerialaus kultūros paveldo vertybų sąvadą. Jau vien tas faktas, kad Telšių vyskupystės žmonės palaike paraiškos rengimą ir prisdėjo teikdami reikiamą informaciją, rodo, jog jie supranta tradicijos vertę ir būtinybę ją puoselėti. Paraiškos teikėjai, tradiciją praktikuojančios bendruomenės, kolektyvai, šeimos priima ir atsakomybę už jos tēstinumą.

Tokį apsisprendimą dar prieš paraiškos teikimą Sąvadui paskatinio kitų šalių pamaldumo praktikų tyrinėtojų palaikymas ir paskatinimas siekti vertybės pripažinimo šalies ir tarptautiniu mastu – Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija 2018 m. buvo pristatyta Briuselyje įvykusioje „Europos krikščioniškojo paveldo konferencijoje“, o 2019 m. Gruzijoje surengtoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Folkloras ir sakralinė muzika“.

2019 rugpjūčio 2–4 dienomis Žemaičių Kalvarijoje vyko pirmasis Lietuvoje tarptautinis liaudies giesmininkų festivalis-stovykla „Giedu giesmelę“, kurioje dalyvavo 10 kolektyvų (iš viso apie 100 žmonių). Jie susipažino su Kalnų giedojimo ištakomis, tradicija, mokėsi Kalnų giesmių. Esant galimybei, tokius renginius yra planuojama organizuoti kasmet.

Vincentas Juzumas apie Kalvarijų įsteigimą Žemaičių Kalvarijoje

Vincentas Juzumas 1899 m. „Žemaičių vyskupystės aprašyme“ (lietuvių kalba 2013 m. išleido Varniuose veikiantis Žemaičių vyskupystės muziejus) nurodo (p. 260–262):

„Vysk. Jurgis Tiškevičius, nuo seno ketindamas kur nors Žemaitijoje įrengti Kalvarijas, vizituodamas savo vyskupijos bažnyčias apžiūrinėjo įvairias vietoves ir ieškojo tam tinkamos vietas. Tačiau niekur negalėjo rasti tokios vietovės, kuri atitiktų poreikius. Kai su tokiomis mintimis atvyko į Gardus, apžiūrinėdamas šią vietovę suprato, kad ji visiškai tinka šiam reikalui. Todėl jis nutarė Garduose įrengti Kalvarijas, o tam palanki buvo ir [turima] žemės nuosavybė. Nes kas iš gyventojų norėtų paaukoti šiam reikalui keletą valakų žemės? Taigi išrinkęs gražią vietą ant kalvelės prie Varduvos upės, jis liepė pastatyti ant jos nemažą bažnyčią o pats ėmė stengtis iš Jeruzalės gauti Šventosios Žemės. Kai 1636 m. bažnyčia jau buvo pastatyta ir Šventoji Žemė atvežta, į Gardus atvykės pats vysk. Tiškevičius apžiūrėjo kalnus, planavo, išmatavo plotus. Jis labai prižiūrėjo, kad atstumas nuo vienos iki kitos stoties [...] atitiktų reikiamą Kristaus žingsnių skaičių, įveikąt einant Jam Kryžiaus kelią į Kalvarijų kalną. Pažymėjęs atitinkamas vietas stotims, jis iš karto liepė pastatyti jose 19 medinių koplyčių.

1638 m., liepos pradžioje, nustatyta įvesti Kryžiaus kelią dieną, iš visos vyskupijos susirinko gausus dvasininkų būrys ir tūkstančiai įvairių luomų žmonių. Pagaliau tą rytą atvyko ir vysk. Jurgis Tiškevičius su savo palyda. Tada buvo išklausytos šventos išpažintys, atlaikytos Mišios ir po uolaus pamokslo [...] visi „pajudėjo link numatytojų koplyčių. Vysk. Tiškevičius, kaip pasakoja padavimas, pats savo ranka eidamas nuo koplyčios iki koplyčios paberda-vo ant takelių šv. iš Jeruzalės atvežto smėlio, o daugelyje vietų net keliais eidamas. Juo sekė ir visi dvasininkai bei žmonės. Taip ir vėliau ilgą laiką pamaldūs žmonės, kelias eidami, įveikdavo šį Kryžiaus kelią, Kalvarijų kalnais vėliau pavadinčių. [...] Netrukus to paties vyskupo nurodymu buvo sukurtos ir atspausdintos žemaičių kalba kiekvienai stočiai maldos, egzortai ir giesmės, kurios apeinant Kalvarijų kalnus dar ir šiandien naudojamos. [...]

Didžiosios Kalvarijos atlaidai kadaise Apaštalų Sosto buvo suteikti kelioms dienoms. Šv. Tėvas Pijus VI dominikonų prašymu 1789 m. birželio 19 d. išduota bulė pratešė juos iki 12 dienų ir kiekvienai jų dienai suteikė visuotinius atlaidus. Sie atlaidai vadinami *Magna Kalwarya* – Didžioji Kalvarija. Ji prasideda liepos 1 d., o baigiasi to paties mėnesio 12 d. [...]

KULTŪROS PAVELDO ATODANGOS: Rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės sūnaus Aleksandro dvaras Papilyje (Biržų r.)

Praėjusių metų pabaigoje nudžiugino žinia, kad Biržų krašto muziejus „Sėla“, bendradarbiaudamas su Telšiuose veikiančiu Žemaičių muziejumi „Alka“, išleido knygą (albumą) „Grafai de Šuazelai-Gufjė: Plateliai-Papilys“. Šis įvykis tarp dvarų kultūros paveldo tyrinėtojų sulaukė išskirtinio dėmesio, nes iki šiol mažai kas žinojo, jog Plateliuose gimusio ir augusio S. Tyzenhauzaitės sūnaus gyvenimas taip glaudžiai susijęs su Biržų kraštu. Norėdami apie tai daugiau sužinoti, pakalbinome Biržų krašto muziejaus „Sėla“ direktoriaus pavaduotoją EDITĄ LANSBERGIENĘ, kurios iniciatyva buvo išleistas minėtas leidinys.

Platelių dvaro rūmų pastato fragmentas. Apie 1935 m. Fotografas nežinomas. Originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai)

Papilio dvaro rūmų pastato fragmentas. Nuotrauka iš Biržų krašto muziejaus „Sėla“ rinkinių. Fotografas nežinomas

–Daugeliui nemaža naujiena, kad Plungės grafų Šuazelių parikuonių gyvenimas susijęs su Biržų krašto Papilio dvaru. Kada tai tapo aišku Jūsų muziejaus darbuotojams ir kas po to, kai apie tai sužinojote, padaryta muziejaus jégomis, tyrinėjant grafų Šuazelių giminės istoriją, susijusią su Biržų kraštu?

–Galbūt tai naujiena žemaičiams, bet mums tai jau buvo žinoma senokai, nes Papilyje dar esama gyventojų, kurie prisimena paskutinius Papilio dvaro ponus – „grapus“, nors jų prancūziškos pavardės neištaria (vadina Suvažaliais). Priežastis, kodėl šis dvaras netapo muziejinių tyrinėjimo objektu yra ta, kad ilgą laiką į muziejų nepateko joks artefaktas, susijęs su šia prancūzų dvarininkų giminė. Kai 2013–2014 m. su Sauliumi Pučinsku kūrėme TV laidų ciklą regioninėms televizijoms „Radvilų Biržai. Pasižvalgymai po buvusią kunigaikštystę“, pasakojimą apie grafus de Šuazel-Gufjė dėlioje iš senųjų žmonių prisiiminimų (užrašytų 1974 m. ir gyvai pasakotų). Žinoma, pasakojome ir apie Sofiją Tyzenhauzaitę (prieš tai buvo perskaitytos jos „Reminiscencijos“), nes būtent jos vienturtis sūnus Aleksandras ir nusipirko Papilio dvarą. Kalbinome ir Žemaičių muziejaus „Alka“ darbuotojus, kurie mums papasakojo apie jų muziejuje saugomą de Šuazel-Gufjė paveldą. Iš tų metų atmintin

yra įstrigęs telšiškės muziejininkės Reginos Bartkienės sakinas apie jų muziejuje sukauptą gausų dokumentų fondą, kad esama daug ūkinėjų dokumentų, Platelių dvaro planų, inventorių, dalis dokumentų, susijusių su Mirabelio dvaru, „o štai Papilio – nieko neturime“.

–2020 m. Jūsų muziejus, bendradarbiaudamas su Žemaičių muziejumi „Alka“, surengė gražią parodą „Grafų de Šuazel Gufjė paveldas: Plateliai-Papilys“ Biržų krašto muziejuje, 2021 m. išleidote gražų nuotraukų albumą „Grafai de Šuazel-Gufje: Plateliai-Papilys“. Kokios naujos atodangos atsivérė Jums įgyvendinant šiuos projektus ir ar planuojate šių projekty plėtrą, pvz., Lietuvoje ir užsienyje esančių archyvų tyrimus, naujas parodas ir kitus darbus?

–Iš tiesų jau seniai kirbėjo toks baltas pavydas, kad telšiškiai turi tokią gausią grafų Šuazelių paveldo kolekciją, tad kai šio muziejaus direktorė Eva Stonkienė prakalbo apie būsimą muziejaus rekonstrukciją, kurios metu teks išardyti ir į saugyklas sudėti visas eksponcijas, iškart kilo mintis, kad tai yra gera proga parvežti į Biržus ir muziejaus lankytojams parodyti dalį grafų de Šuazel-Gufjė paveldo. Užmezgėme kontaktą su Telšių muziejininkais, atsirinko-

me eksponatus (turėjome galimybę juos rinktis ne tik iš saugyklių, bet ir iš ekspozicijų). Tuo metu jau mes ir patys šiuo požiūriu buvome praturtėjė – muziejus buvo gavės dovanų fotografijų albumą su paskutinių Papilio dvaro savininkų nuotraukomis, tad parodai parengėme ir virtualų turinį – ekrane demonstruojame ir Platelių dvaro nuotraukas iš Žemaičių muziejaus „Alka“, ir Papilio – iš mūsų muziejaus fondų, ši turinį „pagardinome“ ir autentiškais prisiminimais (*virtualaus turo adresas https://www.birzumuziejus.lt/naujienos/paroda-grafu-de-suazel-gufje-paveldas-plateliai-papilys/*). Iš šių dalykų sukonstravome ir leidinį – nuotraukų albumą, kurio turinį papildo prisiminimų, tarpukario leidinių ištraukos, bažnyčių metrikų knygų išrašai.

Kitas žingsnis, kuriam jau ruošiamės – parodos papildymas Papilio dvaro daiktais. Buvusi mūsų muziejaus darbuotoja archeologė Roma Songailaitė (dabar ji dirba Mažosios Lietuvos muziejuje) 2020 m. kultūros žurnale „Žiengala“ paskelbė straipsnį apie Biržų krašto dvarus, kuriame cituoja archyve saugomas dvarų nacionalizavimo ataskaitas, kurios patvirtina, jog Papilio dvaro vertybės buvo išgabentos į Šiaulių „Aušros“ muziejų. „Aušros“ muziejininkai fonduose surado vertybų, saugomų iš Papilio dvaro, nors priėmimo dokumentuose dvaro pavadinimas ir kladina – išrašyta, kad tai vertybės iš Papilės dvaro, kuris yra Akménės rajone. Tačiau yra ir vėliau šiuos objektus tyrinėjusių muziejininkų pastabos, kad tai Matildos Šuazelių priklausiusios vertybės. Kai kurie eksponatai, pvz., sekreteras, portretai iš Papilio dvaro yra patekę ir į šio muziejaus nuolatinę ekspoziciją. Tyrinėjant dokumentus buvo išsiaiškinta, kad dalis baldų, atvežtų iš Papilio dvaro į Šiaulius, buvo atiduota Šiaulių teatrui... Nors mažai tikėtina, kad ten šis brangus rekvizitas bus išsaugotas, bet mes planuojame vizitą į Šiaulių teatrą.

Dar vienas darbas, kurį labai norėtusi padaryti bendradarbiaujant su muziejumi „Alka“ – išversti iš prancūzų kalbos Sofijos sūnaus Aleksandro atsiminimus. Kadangi jie rašyti tuo laiku, kai grafas Žigilio Papilio dvarą, viliamės, kad iš tų atsiminimų galėsime sužinoti įdomių Papilio dvaro istorijos faktų.

Na, dar taip toli nesvajojame, bet būtų labai įdomu surasti paskutiniosios Papilio grafitės Irenos Gablielės de Šuazel-Gufjė (de Vitrol) palikuonis...

–*Ką šiandien iš grafų Šuazelių paveldo*

saugo Jūsų muziejus ir kokiais keliais šie eksponatai pateko į Biržų krašto muziejų „Sėla“?

–Pirmojo su šia gimine susijusio eksponato istorija nėra žinoma, nes jis į muziejaus inventorių knygą buvo išrašytas 1971 m. su prierašu „iš senų neinventoriintų muziejaus fondų“. Tai pirmojo de Šuazel-Gufjė atstovo Augusto (pranc. *Marie Gabriel Florent Auguste*), apsigyvenusio Lietuvos teritorijoje (tuometinėje carinėje Rusijoje), knygos „Vaizdinga kelionė Graikijon (pranc. *Voyage pittoresque de la Grèce*)“ dvitomis.

Šiandien galime džiaugtis nuotraukų rinkiniu, kurį muziejui padovanojo Gintarės Skaistės šeima. G. Skaistės promociutė Genovaitė Vavžekaitė buvo grafų šeimos augintinė, augo kartu su panele Irena, buvo panašaus amžiaus, tad kartu su panele Irena ne kartą buvo ir fotografuojama. Nors ne visos nuotraukos geros kokybės, tačiau jose yra užfiksuota labai svarbios informacijos: tai ir nemėgusio fotografiuotis paskutiniojo grafo Gabrieliaus pora atvaizdų, ir panelės Irenos (nuo kūdikystės iki užaugusios gražuolės) nuotraukos, ir niekur nematytų Papilio dvaro rūmų interjero vaizdai.

Dar viena fotografija, kurioje yra panelė Irena ir kartu su ja augusi Genovaitė, yra patekusi iš kito šaltinio kartu su pasakojimu, kad mergaitės éjusios pirkti duonos, panytė jas pasivadinusi, sustačiusi visas ir nufotografavusi. Šios nuotraukos pateikėjos Janinos Kubiliénės dėka muziejus pirmą kartą sužinojo, kad grafų šeimoje užaugusi ir „ūgintinė“.

Į muziejų taip pat yra patekės vienas dokumentas apie grafienės Matildos parduodamą žemės sklypą. Yra ir dvaro pastatų nuotraukų jau iš vėlesnio (pokarinio) laikotarpio; po Antrojo pasaulinio karo į Papilio dvaro rūmus buvo perkelta ir beveik porą dešimtmečių čia veikė Papilio mokykla.

Šiuo metu dar vieną vertingą artefaktą esame laikiniai pasiskolinę iš Papilio Nekalbosios Švč. Mergelės Marijos bažnyčios – suolą su grafų de Šuazel-Gufje herbu. Buvusių bažnyčios fundatorių suolą parapijos klebonas Vidmantas Kareckas buvo paskolinės ir muziejuje surengtai parodai „Grafų de Šuazel-Gufjė paveldas: Plateliai-Papilys“

–*Ar įgyvendinant minétus projektus užsimežgė Jūsų muziejus ir Žemaitijos nacionalinio parko, kurio direkcija veikia Plateliuose ir kurios daugelis pastatų yra buvusio grafų Šuazelių dvaro teritorijoje, ry-*

leidinio „Grafai de Šuazeliai-Gufjė: Plateliai-Papilys“ viršelis

šiai, jei taip, ar planuojate juos ateityje plėtoti ir kokiomis kryptimis?

–Jau minėtų projektų iniciatyvos gimė bendradarbiaujant su Žemaičių muziejumi „Alka“, o su Žemaitijos nacionalinio parko direkcija dar nepradėjome draugauti. Tačiau manau, kad graži pradžia galėtų būti – 2021 m. mūsų išleisto albumo „Grafai de Šuazeliai-Gufjė: Plateliai-Papilys“ pristatymas Plateliuose; planuojame prašyti į svečius pavasarį. Tikiuosi, kad šis susitikimas inspiruos ir bendrus projektus.

–Kokia yra dabartinė buvusio Papilio dvaro sodybos situacija, ar yra kokia nors perspektyva, kad artimiausiais metais ši dvarvietė sulauktų didesnio kultūros paveldo saugotojų dėmesio, investicijų, kad būtų atnaujinami dar iš Šuazelių laikų išlikę pastatai, ypač medinis centrinis dvaro pastatas, kas juo dabar rūpinasi?

–Šiuo metu Papilio dvaro perspektyva gana liudna, nes dar Radvilų laikus menantis dvaras nesulaukia tikrujų šeimininkų. Dvaro rūmuose paskutiniai sovietinės valdžios metais ir Nepriklausomos Lietuvos pradžioje buvo įrengti socialiniai būstai, tad nors pastatas iš išorės dar atrodo pakankamai geros būklės, kol stogas nekiuras, vis dar stovi, tačiau vidus yra smarkiai suniokotas: išgraučios krosnys, vidinės durys sukūrentos vietoje malkų, grindų parketo yra išlikę tik fragmentai. Prieš keletą

(Nukelta į 14 p.)

(Atkelta iš 13 p.)

metų dvaro rūmas buvo privatizuotas, tačiau dėl to, kad nebūtų išdalintas didelis dvaro kompleksas, naujasis šeimininkas, galėjo nusipirkti tik pastatą, bet nė gabaliuko žemės. Toks pirkincas pasirodė visai neturintis perspektyvos, tad dabar jau keleri metai skelbiama, kad pastatas parduodamas, tačiau pirkėjo neatsiranda. Yra privatizuotas ir jau šiuolaikiškai pertvarkytas dvaro virtuvės pastatas (dabar čia tiktai namu esantis didžiulis akmeninis rūsys mena buvusių šio statinio paskirtij). Dalis ūkinės pastatų, kadangi jie ilgą laiką priklausė kolūkui, buvo atiduoti naudoti kolūkiečiams, tačiau šiandien retai kuriam jų šie pastatai reikalini; kaime yra likę tik stambieji ūkininkai.

Teritorijos priežiūra priskirta seniūnijai, tačiau ji neturi resursų nykstantiems statiniams prižiūrėti, teritoriją prižiūri labai minimaliai. Prieš daugybę metų, kai kaimuose dar tik kūrėsi bendruomenės, beldžiaus iš seniūniją, sakydama, kad reikėtų bandyti bent jau dvaro rūmo pastatą kaip nors atiduoti bendruomenės globai, kad ten atsirastų bendruomenės namai (tokiu būdu būtų galima pritraukti investicijas ir rūmą išsaugotį). Bet tąkart seniūnijos darbuotoja pasakė, kad šis pastatas šiuo metu yra praradęs bet kokią vertę, sovietmečiu jis buvo saugotinas kaip buvęs revoliucionio komiteto pastatas (1918 m. Kazys Binkis kaime bandė vietinę tarybą organizuoti), o dabar nebesaugotinas... Vėliau buvo etapas, kai savininkų neturintys ir neprižiūrimi paveldo objektais tiesiog savaimė létai nyko, privatizavimo mechanizmas ilgai nebuvo suruktas. Dabar nei seniūnija, nei savivaldybė jokio dvaro gelbėjimo plano neturi, o rūmą nusipirkęs savininkas, kaip jau minėjau, laukia kito pirkėjo.

Nežinau, ar atsiras drąsuolis, kuris išdrįs įsigyti visą dvarą su daugiau nei 21 ha teritorija ir krūva nykstančių pastatų, kai joje yra statinių, jau turinčių šeimininkus. Reikėtų labai geros sodybos įveiklinimo idėjos, didžiulio kapitalo, beprotiško entuziazmo ir ne mažesnės kantrybės, žinant kiek biurokratinėmis kliūčių šiandien laukia norint pradėti tvarkyti kultūros paveldo objektą... Nebent tam ryžtusi savo senelių buvusios nuosavybės sugrįžtų ieškoti grafitės Irenos palikuonys...

Dékoju už pokalbį.

>Edita Lansbergienė kalbino Danutė Mukienė

DVARŲ KULTŪROS PAVELDAS

Žemaitijos muziejuje „Alka“

Platelių dvaro archyvas

GINTARĖ ŽEMAITYTĖ

Rašytoja Sofija Tyzenhauzaitė senatvėje.
Nuotrauka sukurta Teich Hanfstaengl fotoateljė
Dresdene (Vokietija). Nuotraukos originalas
saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai)

1940 m. didelė dalis nacionalizuojamų Žemaitijos dvarų vertybių valdžios nurodymu buvo suvežta į Šiaulių „Aušros“ muziejų ir į Žemaičių muziejų „Alka“ (Telšiai). I pastarajį kartu su kitais kultūros paveldo objektais pateko ir itin turtinges Platelių dvaro vertybių rinkinys. Šis dvaras daugelį metų yra priklausęs rašytojos grafienės Sofijos Tyzenhauzaitės de Šuazel-Gufjė (pranc. de Choiseul-Gouffier, 1790–1878) ir jos vyro grafo Oktavijaus de Šuazel-Gufjė šeimai. Oktavijus šį dvarą paveldėjo iš tėvo – grafo Augusto de Šuazlio-Gufjė. Jis gimė 1752 m. rugpjūčio 27 d. Paryžiuje – garsioje prancūzų aristokratų šeimoje. Grafas mirė 1817 m. birželio 20 d. Akvisgrane (Prancūzija).

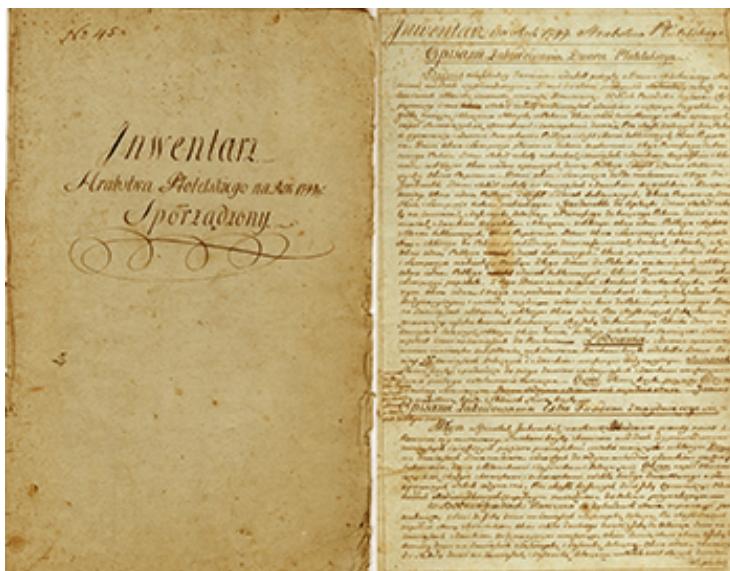
Augustas de Šuazlis-Gufjė – žinomas Prancūzijos ir Rusijos valstybės, politikos bei kultūros veikėjas. 1782 m. jis buvo

išrinktas Prancūzijos Raštijos ir grožinės literatūros akademijos, 1783 m. – Prancūzijos akademijos nariu, 1784–1791 m. Osmanų imperijoje éjo ambasadorius pareigas, tuo pat metu tėsė anksčiau pradėtus senovės graikų istorinio palikimo tyrinėjimus, kartu su bendraminčiais sudarė tikslų antikinės Graikijos žemėlapį.

Prancūzijoje vykstant revoliucijai, jis pasisakė prieš Nacionalinio konvento sprendimus, todėl, siekdamas išvengti mirties, 1792 m. paliko Konstantinopolį, kuriamo dirbo diplomatu, ir kartu su vaikais pasitraukė į Rusiją. Sužinojus apie tai, Prancūzijoje jo turtau tuometinė valdžia nacionalizavo, o patį A. Šuazelį-de Gufjė pašalino iš Prancūzijos akademijos narių. Emigracijoje Augustą globojo Rusijos imperijos valdovė Jekaterina II. Čia jam paskyrė didelę pensiją, sudarė salygas mokyties, kelti karjerą vakiams, o 1797 m. Augustui net patikėjo Imperatoriškosios bibliotekos direktoriaus ir Imperatoriškosios dailės akademijos prezidento pareigas. Tuo laikotarpiu jis turėjo ir titulinio patarėjo statusą. Rusijos imperatoriumi tapus Pavelui I, Augustas iš minėtų pareigų buvo atšauktas 1800 metais.

1795 m., po trečiojo Lietuvos-Lenkijos padalijimo, Plateliai atiteko Rusijai. 1797-aisiais caras Pavelas I Platelių dvarą ir jo apylinkes padovanojo Augustui de Šuazeliui-Gufjė. Oficialiai Platelių dvaras jam buvo perduotas 1807–1808 metais.

Neturima žinių, kaip dažnai jis į šį dvarą atvykdavo ir kiek ilgai tame gyveno. Pagrindine nuolatine gyvenamaja vieta Plateliai tapo Augusto sūnui grafui Oktavijui (1773–1840). Jis buvo vedęs du kartus: 1801 m. susituokė su grafaite Viktorija Potockyte (mirė 1818 m.), o 1818 m. – su Rokiškio dvaro grafų Tyzenhauzų dukra Sofija Tyzenhauzaite (1790–1880). Gyvendamas su tuoje su pirmaja žmona jis susilaukė 4 vaikų: Eduardo Oktavijaus, Aleksandro Fe-

Platelių grafystės 1799 m. inventorius (rankraštis lenkų kalba); Aleksandro ir Sofijos Šuazelijų sūnūs Gabrielius ir Aleksandras žaidžia šachmatais. Apie 1885 m. Spėjamas fotografas Aleksandras Šuazelis. Illustiacijų originalai saugomi Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai)

Platelių palivarko planas. XIX a. II p. Lenkų kalba. Originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“

likso, Artūro Oktavijaus Fransua ir Matildos Džozefinos Katerinos. S. Tyzenhauzaitė jam pagimdė vieną sūnų – Aleksandrą Vladislavą Ignacijų Oktavijų (1821–1896). Aleksandro žmona 1870 m. lapkričio 17 d. tapo grafaite Sofija Čapska (apie 1848–1896), kurios šeimai priklauso Šaukėnų ir Beržėnų dvarai. Jie susilaukė keturių vaikų: Gabrieliaus (1873–1935), Marijos (1871–1930), Aleksandro (1876–1909) ir Liudviko (1880–1949). Aleksandras turėjo dar ir nesantuokinį sūnų – Juozapą Birškų, kurio jis susilaukė iki vedybų su Sofija Čapska palaikydamas nesantuokinius ryšius su Barbora Birškute.

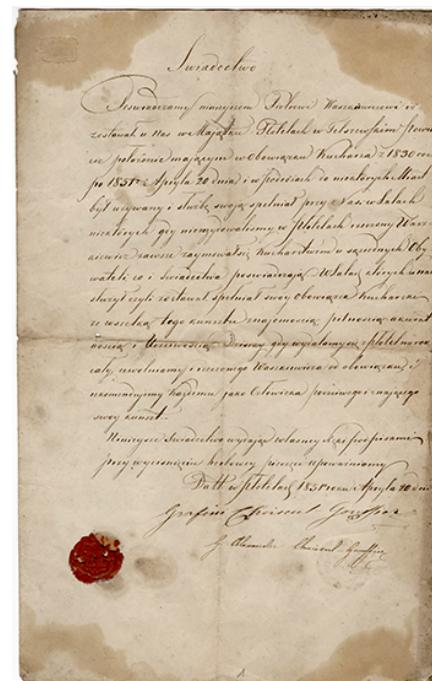
Augustas de Šuazelis-Gufjé su Sofija Tyzenhauzaite kartu gyveno 22 metus, nors jų santuoka ir nebuvo labai sėkminka. Tuo laikotarpiu jie laiką leisdavo ne tik Plateliuose, bet ir užsienyje. Dažnai lankydavosi Prancūzijoje, kur Šuazeliai jau buvo atgavę dalį per revoliuciją nusavintų Augusto Šuazelio valdų.

Išsamiai informacija apie S. Tyzenhauzaitę,

jos ir vyro giminę, yra pateikta interneto svetainės „Žemaičių žemė“ www.zemaitiuzeme.lt skyriuje „Sofija Tyzenhauzaitė ir jos kūrybinis palikimas“. Ji nuolat atnaujinama. I lietuvių kalbą yra verčiamos S. Tyzenhauzaitės prancūzų kalba išleistos knygos, tėsiами minėtais 1940-aisiais į Žemaičių muziejų „Alka“ patekusio Platelių dvaro archyvo tyrimai. Šiame muziejuje saugoma nemažai ir iš šio dvaro atvežtų meno kūrinių, baldų, indų, spaudinių, nuotraukų, XVII–XX a. pr. Platelių dvaro ūkinį ir teisinį rankraštinių dokumentų, dvaro žemų inventorių, miškų ir žemų planų, daug kitų vertybų.

Itin informatyvios muziejuje saugomos 1870–1890 m. sukurtos nuotraukos. Jose jamžinti XIX–XX a. Platelių miestelio ir dvaro sodybos vaizdai, rašytoja S. Tyzenhauzaitė, jos anūkai, sūnaus žmona Sofija, dvaro tarnautojai, kiti Platelių gyventojai. Yra pagrindo manyti, kad daugelio šių nuotraukų autorius yra S. Tyzenhauzaitės sūnus Aleksandras. Apie tai liudija ir prieš kelis dešimtmecius šias nuotraukas aprašiusių muziejininkų pateikta informacija.

Telšių muziejininkai ne tik vykdo Platelių dvaro paveldo tyrimus, bet ir naudodamiesi šiuolaikinių informacinių technologijų galimybėmis viešina sukauptą informaciją. Interneto svetainėje „Eksponatai, kuriuos verta pamatyti“ jau yra sukurta virtuali paroda „Platelių dvaro savininkų grafų Šuazelijų archyvo fragmentai“ (adresas internete – http://parodos.emuziejai.lt/ea_museum/zam/page/3/). Ji parengta įgyvendinant projektą

Platelių dvaro savininkės rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės-Šuazel ir jos sūnaus Aleksandro 1851 m. balandžio 20 d. rekomendacija virėjui Vaškiui (rankraštis lenkų kalba). Dokumento apčioje – Šuazelij-Tyzenhauzų antspaudas ir grafienės S. Tyzenhauzaitės bei jos sūnaus grafo Aleksandro parašai

„Užkoduotas Platelių dvaro palikimas“. Parodoje – XIX a. pr.– XX a. I p. laikotarpio dvaro archyvo rašytinio ir ikonografinio palikimo fragmentai, joje eksponuojamų rankraščių tejkstai lietuvių kalba, išversti iš prancūzų ir lenkų kalbų.

„NUMĒŠKIS“

DAUJUOTITÉ (DAUJUOTÉ) VĒKTUORĒJÉ
(gémé Telšiū rajuona Keiniškés kaimé, 7 km
nu Pavandenés)

2021 m. Regionų kultūrinių iniciatyvų centras ir Šatrijos Raganos bendrija išleido prof. Viktorijos Daujotytės-Pakerienės (Daujotės) eiliuotų tekstu, parašytų gimtąją žemaičių (varniškių) patarme, greta pateikiant bendrine lietuvių kalba, sutelktinę „Žemaitinā / Žemaitynai“. Autorė knygos įžangoje rašo: „jei žvalgais nuo Šatrijos, Sprūdės ar Girkždūtės, / kiek daug tos žemės, vandenų, debesynų, / kiek miškų – eglynų, alksnyňų, sodybų, kelių, / kaip ir nieko po vieną, viskas išvien; / tai žemaitynai – ir tie kemsynai, durpynai, liūnai [...]“.

Knygą sudaro autorės eiliuoti tekstai, paskelbti šiose Regionų kultūrinių iniciatyvų centro išleistose knygose: „Balsā ūkūs“ / Balsai ūkuose“ (2010), „Gīvenu vīna / Gyvenu viena“ (2012), „Tatā pariejau / Tai parējau“ (2015), „Žīmēni vuobelie / Žieminė obelis“ (2016). Spausdinamas ir naujausias (2020-ujų metų) kūrinys – „Numēškis / Namiškis“, taip pat ir minėtų knygų įžangos. Knygą užbaigia Brigitos Speičytės straipsnis „Ellės, virstančios sėklomis“. Spausdinama ir Vandas Juknaitės esė „Mintys, perskaicius „Žieminę obelį“, menotyrininkų straipsniai apie V. Daujotytės žemaitišką kūrybą.

Knygos skyrių „Numēškis / Namiškis“ autorė pradeda žodžiais:

„numā tor sotarti,
katron vēsi paséraša,
é namatuoma, vuo
sīkēs é so ašaruom,
nuors tuo é nažéna,
prépron̄t éš mažens,
préséžūr, kas ér kāp,
so daiktās soséklausa,
kitam dūd é pats gaun;
numēškis nasēlauža,
jie nuor jiesti, nalauk,
kuol' pasiūlīs, papraša,
jie reik, é pats paséjem,
éš to savoms é jaukoms,
kīk reik, tik é pasépeši –
é saujékiem, é saujuom“

O tada – paaiškinimas... (gal dėl to, kad 2016 m., išleidus ketvirtąjį žemaitiškų eiliuotų tekstu knygutę „Žīmēni vuobelie / Žieminė obelis“, autorė buvo pasakiusi, kad tai jau paskutinis jos darbelis žemaičių kalba). Bet... juk nei mintimis, nei žodžiais neįmanoma visko numatyti į priekį, todėl:

„Negalvojau, kad dar pasigirs, o
pasigirdo. Supratau, kad labiau vyriškas
balsas, kurj tik mēginu persakyti. [...]“

Savo pradžiose, kol dar buvau prigimtose vietose, tarp prigimtų žmonių, turėjau ir tėvą, ir senutį, ir dėdžių, vyresnių ir jaunesnių pusbrolių. Augau su trimis broliukais. Mylimas mano dėdė, jauniausias mamos brolis, tik keliolika metų vyresnis, čiupdavęs mane iš moterų glėbių, šokdinęs, mėtęs. Pirmasis mano sakinas – pagal mamą: „Kayliok, ita ita“ – Kaziliuk, pašokdink... Dėdė išmokė mane žemaitiškai keiktis: ūpūze agailiau, tai reiškė: rūpuže velniau... Dar ir negražiai elgtis – znaibitiss... Mažą kélé ant arklio, liepė laikytis už karčių, mokė „vyriškumo“: jei nudribysi, nebenešiosiu kromu (ant kupros). Gal jau keturiolikmetei, besižvalgančiai į veidrodžio šukę, ištaré: graži, graži, tik jau nepradiek gražentis...“

Tas balsas, kurj girdžiu, – jau senyvas, senas, gal vienmetis, bet santykis lyg dvigubas: girdinčioji, klausančioji tarsi ir likusi tame pirminiame patirties laike, jei ir

pasikeitusiame, jei ir priartėjusime prie dabarties. [...]

Visa tai ir buvo parašyta ir „Nomēškis / Namiškis“ užbaigtas 2020-aisiais. Ši kartą skaitytojams siūlome pluoštelį jo fragmentų:

* * *

būk numēškis, nasēlaužik,
mama liüb tāp sakīs, al' ték
savéškems – seserē, švuogeriu,
dā kaiminū artēmesnem;
é aš tāp sakau, al' na ték kétam,
vuo é sau – kuo tau bareik,
esi sava numūsi, numēškis –
é šoneliū sava, é tā mažā pelikē,
kor par žima puo luovas krebždieji,
sīkēs é krameli éskēsdama,
gal' é ana žéna, ka ta luova – numēške

* * *

sava numūsi eso numēškis,
kap jau é sovēsam paréjés éš mēška,
préjaukénts, savi é kitus prēséjaukénés,
katinoka é šonioka, vīta daržū,
bolbis, mielenās židās,
viepūtēni puo šiauris longo,
tus medžius, tieva é sava svadéntus,
tus žuodžius, katrās šneko é našneko,
katrās muokaus gerūjo so visās būti,
žinuodams, ka teso nailgam,
gal' ték kuokē ménutē

* * *

kažén, a žemaitė, kun nuoréntas atskérā
nu kétūn dā bažéna – gal' é ne, tas atskéroms
anūn nuturems; gal' kuoki tropéni, gal' –
ka kažén kas omžins ī, jie é nabžéna, kas tuoks,
sīkēs kap é dvasi, sīkēs kap paukštoks,
vuo gal' é daikts, senoti a tieva dérbts,
jug nu anuo tuoks geroms šerdie; kap é nie
diel' kuo, vuo nores sojémti – apjémti, sotoréti,
nuoréntas é jonti, ka slīst vēskas pruo pérstus,
vuo nagali é nagali nieka ožmérsti

* * *

omžēs naožméršo, – šeritās munuoji
aple kažé kon é na tuoki svarbi; tékrā
mas daug tū omžinomu turiam, muotina
aplei mona batus nosépérktus – nu, na
omžinéenkā, soprask, ménki; o jau tas
omžinateli, kor bovis, kor nabovis,
jug mérusiu kuožnas turiam daugiau
kap givūn; vuo kāp kuo nažinuom,

nudūdam, ka ī, kas žena, ka omžins žena.
é tas omžins mums kap kuoks dievs,
vuo omžinasté kap puo kuoju padie

* * *

žemaitokā dabā jau ték žerginūsi,
tāp sau nabipamatisi, al' gerā,
ka anūn dā ī Lietovuo, kap é ramiau;
dā vaiks bovau, tievs parsévedi
éš kulkuoza tuoki nadideli, kudluota,
serguntis, unt spronda vuotis éssékélusi,
tievs anon gidi, kuožna dīna tepi so
tuoki jūda monsti, sosévrénis,
staldi laiki, ka mosielés najiesto;
matā, saki, či mūsa palékems, éš
senuovis, pérma reikieji žergūn sava
veislis priseiveisti, vuo ték paskiau
kariauti, gal' é naešniks žemaitukā mūsa
sovėsam, nuors ton vīna pasauguoso,
vés pratēnso – dīna puo dīnuos; kāp
ruona ožsitrauks, galiesi pajuodinieti

* * *

mon musiek napréklausa,
al' mēslijo sīkēs, ka jie tāp trauksmuos,
jug é sosétrauksma, vés mažiau é mažiau,
nabént kuoki koruoni ésgondéns é kap aves
vielek i krūva sogéns;
patēs jau gal' nabgēnsmuos, jau ne,
kaimus paléksma, miestus pliąžas paversma,
dérbončiūn vés mažiau, kik dā, ka so kérvio,
so dalgio galieto, vuo jug puo koruoniu, karū,
marū ték tīk é balīkt, juokiuos mašinerijis

šit matau – susieda vaiks parvažiavés, tuoli
muokénas, pruo longa iveizo, skaita kajén kon
pri puopieriu pasélénkis, tarškén raidékis,
vuo gal' ér éš raidékiu gīvenémrs praséded,
éš tūn skaičioku, gal' é anūs ī kuoki gīvibi

* * *

aitra kažen kuoki bova ton mūsa
vaika apiemusi, gal' ka gérdokli,
nažendi muotina, bova pasélégoujusi, gal' é
diel' tuo narada sau vitas, vuo jug geruos
prégmēti, ték nier kor anuos dieti,
niekam nareik, lek šén, lek tén, pabūn kik
é vielek sogrénzt – – –
vuo jug nosiraména, numūsi apsébova,
so muotina pasétraukiem i šuona,
ožleiduom véskūn; tas vīrs anuos, gal'
é nasosémetrikavén, al' naklausiniejam,
ka ték abodo būto, jug tvarkuos, dérb,
nagali sakiti, vuo vaikioks anūn vés
priš mona akes é priš mona akes

* * *

gérdiejau é par radēji, ka éš tuo
kulkuoženi česa niekam nieks
nabie induomos, nie reikaléngs,
ka dabā, laisvie, vēskas ī kitāp - - -
gal', naséspuoriso, al' aš mēsléjo,
ka žmuogaus gīvenémrs vēsuoks,
vésāp gīvents ī brongos, jug kéta
anam nabūs – é mon, é munājē nabūs,
mēsléjo, mēsléjo, gal' jau é sapnūdams,
vuo nagalio é nagalio atsébosti, a tatā
ba naudos juokiuos ta mūsa pruoci,
tas ejéms ratās – nu tumsuos lēg tumsuos

* * *

bamuokslis lékaus,
kik pats éš savis, pradénoks,
tuoks česas teka, vīns tabovau,
muotina nu savis drebieji paleisti;
nadronos, liets, tievūn klausiau,
unt gala gal' é būciō pražovis kor,
traktuorésts, é tas jug gerā, so šaki
nareikieji, pérma dā prékabinietuojis,
par dīnas unt plūga a unt siejaukas,
ta mona sédamoji ī atmošta skaudē

* * *

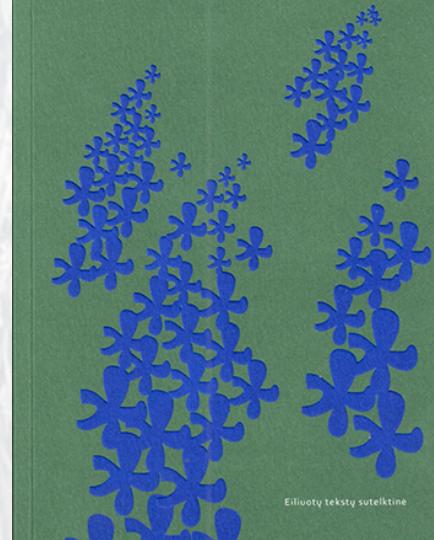
kažen a žmuogos pats éš savis,
nasémuokénis,
namuokénts aplei pasauli soprasti gal',
aplei kūna é dūši, nu, kāp kas ī;
kažé kik gal', na ték éš savis, al' é éš kétūn,
katrī tuoki pat gīvi, gīvenontis,
é anī žena, ka žmonés esam, ka éš
muotinas, téva,
ka mērsam é vēskon paléksam –
é kūm apsivēlkēn, é kūm apsiavēn,
é kon mēsléjam, šnekam, – vēskon

* * *

dokteri augénti mon bova sunkiau
kap sūno, nu, kuol' dā maža,
kap é nieka, é nešiuojau, é lēngavau,
mīliejau baisiausē;
vuo kap jau mergéki, kap é sarmatéjaus;
nuories apsékabénti, al' nadronso,
a anā patéks, a gerā būs, vuo kap jau papokā
pradiejé ruodītis, akes vés nosokso,
é kudie tāp – nažinau;
vuo soauga, muotréška jau, žanuota,
é apsékabéno, ka sveikinūs, é ana tuoki
mon priplaiki, é par pečius paglostau,
kap vaikū, kap tievū tékram é reik

VIKTORIJA DAUJOTĖ

Žemaitinā · Žemaitynai

Eilioty teksty suteiktine

Daujotitės (Daujotės) Véktuorėjės kningas „Žemaitinā · Žemaitynai“ viršielis. Dailininkė Ribakovienė Daimantė

* * *

sīkes jonto, kap kas monis
kažé kuo klaus, klausinie,
al' ka ne, jug jie trobuo ruokūjamies,
tā garsē; vuo jie paštiliukās,
tā aš pats so savém;
é éš kor tas tuoks ipratéms, nažénau,
gal' nu tuo česa, kāp so traktoriomi vērtau,
sosélažiau, mēsliau ka jau évaléds
palékso,
dā tuoks jauns, vuo niekam nabreikaléngs,
tieva prasiāu, ka naleisto pri monis muotinas,
é pati skénda, é muni tuosi ašarousi
skondéna,
par naktés vés ruokūsiūs, ruokūsiūs,
vuo dabā jau é dīnuom, é dīnuom

* * *

muotin, tunkē sakau, vuo kudie tāp,
éšeto, jie tava vākams muotina, tā é tavi,
vuo gal' kuoki žīmie tami žuodie ébriežta,
gal' muotréška, kāp jau pagēmda, tuoki svarbi,
ka jau daugiau kap muotréška, jau muotina,
al' jug é ana mon tunkē saka tievā,
labiaus, ka klaus, kor kon padiejav,
gal' tāp é tur būti, apséok kap rats kuoks,
sogrénzt, éš kor rídieti pradiejis

(Nukelta i 18 p.)

(Atkelta iš 17 p.)

* * *

tas krīzius pri keloka,
matā, dā senoti statidēnts,
pakripiš jau, so tievo ožinateliu
bovuom atkasēn, patīsēnuom kīk,
apsmalavuom, akminās apdiejuom,
al' ē vielek krīpst, tievs veizieji, veizieji,
kažekuo anam trūkst, smūtnas didelē,
galveli unt šuona pakreipis; ton rudini
pasvadēnuom beržiokus pri tvuorelis,
gražē soauga, tuoki tvērti bruolē;
tēk šēmet par lapkriti viejus krīzius
vēsā nokripta, gal' būto ē novērtis, al' tāp
laimēngā atsēriemi i berža dvēšakoma,
kap galva anam unt krūtēnis pasidieji,
lai tāp ē būnī, nabrušioso, nabkušēno;
tēk kāp pasakiti anūkams, ka soprasto
sosēbruoliavēma galībiu – dongaus ē žemis;

ba malduos žmuogos nagal', meldūs ē sava
žuodēs, krīžio so beržo mēnavuojo, ē kap
muotinas ēšmuokēnts eso, prēdedo – amēn

* * *

mona posbruoli vaiks pasijimi tuoki šatréji,
ein kap traktuorios – kiaurā, napagīvens
nabags, ne, anā niekor ē nikumet gerā nabūs,
īškuos, kuo napametus, vuo uns tuoks tīkos;
ē kāp tat ī, kudie kāp tēk tīkims tuos šatréjēs
ont spronda ēr karās, ēr juoda, kuol' nujuoda,
ē tievs anuo, ē aš matiem, vuo uns, mizerēji, ne;
tū šatréju pri mūsa vēsad liūb būs, muotinas anū
dēdžiausē bējuoji – muokēna sūnus:
pamatē ē bék par laukus – – –
nu, teisībi, tas anū pasiutēms, tas pašēlēms
kap ognēs ē jaunus, ē senus trauk

* * *

bējuok buobas so dideli gamarēni,
vēsumet parrieks – a reik, a nareik,
vuo jie dā tīlesnis, tā jau niekor nadēngsi,
mama liūb kap pati sau sakīti, al' musiek
tatā muni muokēna, parspieji, pati gal' ē
pardaug tīki bova, tievs dā liūb pakels balsa,
vuo ana niekumet, nie unt gīvuoli,
nie unt šunīs a katēna, kun jau unt žmuogaus;
ka to kap šašūlietis puo
truoba; tavis kap ē nie; al' jug vēskūn
padērbi, ēšvērdi ē eššlūji, ē juoki alasa, –
tāp ē gērdo tieva sakont

* * *

kāp Lietova jau ēslaisvieji,
mislējau sau – nu dabā ē mon
būs geriau ē geriau, al' nabova,
tī patis darbā, tī patis vargā,
dā ē légas abijūn prēsēdziej,
musiek tīms, katrī vēsa čiesa
pri žemis, pažemēs, mažā kas keitas,
nu, žīnuoms, pats unt savis esi,
juoki tau brigadierius, al' ē atsakīti
pats ož sava atskēroma turi,
puo žemī knīsis, stuogus luopā,
teisībi, sīkēs ē dongus tāp artī,
ka ruoduos galietumi ē ožlēptē

* * *

ēš numūn mažā kor teso ēšejēs
a ēšvažiavēs, vuo sogrēnēs eso
daug sīkiu – kap kažē kas paveiksla
tūn pati prīš akis kartuoto ē kartuoto:
pareino, sostuojo unt kalnioka pri krīžiaus –
pasēveizo, a vēskas tabie, apsidžiaugo,
ka tabie – ē klevā, ē vuobelis, ē truoba,
ē munuosēs skepetoks kap kuoki šīsēki;
spalvas tuokis skaistēs, ē vēskon iveizo
ēš tuola, ruoduos, ka ē ton dieva kārvēki
rauduona ont žali atuola

* * *

nie mon ta grībini tāp patēnk, nie kun,
vuo grībauti – jie, didelē patēnk,
kap dornios kuoks makliniejo, makliniejo
pu mēškiokus, pamīškēs, padaubēs,
ka tēk iveiziečiō ton rauduona kepurēki –
matā, pri mūsa daugiausē rauduonvēršē,
baraviku mažā, vuo prastūn najemo,
munājē grībā patink, ruoda, jie parnešo,
al' pati ne, nein, baisē baugi ī, vuo aš – ne

* * *

tuo sava mēškioka neso ēšnuomavēs,
ne, ē karvi pri anuo pīvuo ganoos, ē avēs,
vēdurie ī keli seni medē ēšlēkēn, eglis,
tuokiūn dabā pajīskuoti reikto, vuo vīnuo
jau daug metu erelis gīven, lēzda eglie tur,
tāp dailē pri kamiena prēglausts, prētaisīts,
erelioks, ē pati tuoki pat, nadēdeli tuoki,
al' kāp lek, kāp sparnus ēšskleid, nasomaišīsi
ka erelis, ē snapā lēnkti, balondie pasēruoda,
jauto, ka tī patis, ka numēškē, ēlgā skraida,
kap ē sveikēnas, mēslējo, ka anī tatā dongo
vēs ēš nauji pasēdalēn, kor anūn, pasēžīm,
ont žemis ē neso matis, pasiņiomp kun ē vielek
pakēln, dongus anīms svarbiau;

tuokī garsekalbē, tatā na mas, tēk kvīkst kvīkst,
pasēklausau ē ramiau palikt – vēsi numūsi,
ē šonoks tus balsus paženst, napīkst

* * *

ēš kor ta pasauli tvarka, ēš kor,
ka kuožnas paukštuitis žena,
kun lesti, ē kun ēšmesti, kuožnam
kalba atskēra; nu, kad ne, kap
nuori, napašnekiesi, tvarka ī,
ēr tarp žuodžiu, ēr tarp vardūn,
tvarkuos naēšgalvuosi, – ana ēš
gēlē kēln; teisībi, žmuonēs vēs miegēn,
kažekuoks naramoms anus gen ē gen,
dabā vēs gērdo – gamta sauguoti,
gamta sauguoti; vuo mon ruoduos,
ka gamta pati ēšsisauguos, al' žmuonelē,
jie ē tuoliau tāp aklā givens, – ne

* * *

sīki avis i gorba varēniejau,
vēsas jau suveji, vuo vīna sostuoji,
kuojēkēm ēsēspīri, tuoki stēcas,
napavaruoma, kap ē klausuos kuo,
kap ē pasakīti munī kon nuor;
vuo kon žmuogos žēnā, gal' jie nieks
monis nasēklausīto, nasēruokūcī
ē so savēm, vuo jug ē stēcas sīkēs eso –
akurat kap ta avēs

* * *

sūri bova ta ašara,
stuovieji gerklie ēlgā
kap kuoki ašaka –
nanorīno ē nanorīno,
tuo aštrē kartumīna–
a bova diel' kuo,
a bova – ē tuo šē dīnā nažinau,
ē dūs Dievs, nabsožinuoso

* * *

tunkē sava muotina prēsēmeno,
kāp ana pri koknis kon nuorēnts
pasakuo, ka ē aplei tūn Kasti, musēk
tat Kuonstancejī, pamēslīti tēk, ēševezī
so kūdēkio posis metu ē so ūvēs, jau senās,
vīrs kontēk bova žovis mēški, jauna jaunintelē,
vuo jau našlie, galieji jug tū seniu atsēsakiti,
palēkti,
vuo ne, napalēka, varga, sargēna ēlgā,
Sēbēri ē pakavuoji,
prabova a aštūnis metus, pargrēnža,
mergelēki jau paaugusi,
pati fermuo karvēs mēlža, liūb sakīs,

ka so gīvuolēs eson lingviau kap so
žmuoniemis,
kuoki skausma ana turieji unt šērdīs,
kuoki skriauda naožlīgēnāma

* * *

mona tievs ba arkli nagaliej, i
liūb sakīs, ka ē arkli prakaits anam skanos,
vuo aš jau ne, tas traktuorios būs mona
arklīsti ēšmošis,
ē dabā veizo i arkli tieva akiem, tieva
delno paglostau,
al' jau retā tun arkliūn kor bie,
tieva paskotēnis bova Bieroks,
raišiuoji tuoliau nu žmuoniūn, pri glūsniu

* * *

kun ēš tieva eso ēsēdējis i galva –
ka ē gīvūns, ē gīvuolis, kuožnas gīvs
tor teisi sava smerti solaukti ēslaisvēnts,
naprērēts, nasopončiuots, napakēnkīts,
napažabuots, – mēslējo, ka uns mon aplei
arklius saki, al' ē aple visus gīvus,
ē aplei žmuonis, aplei laisvi, sava smerti
solaukti napaniekēntam, naapleistam

* * *

kuoki knēnga sīkes paskaitau,
jie aplei gīvenēma, al' mažā tuokiūn,
ka žmuonēs kap ē atpažinčiō; ka tāp
kas ka ē ton Kastis lēkēma aprašito,
ne, nier, namuok rašituoj, ēš galvuos
musiek vēskon jem, ēš galvuos,
kap kitāp, al' gal' reikto na ték ēš savuosis,
ték sunko i kēta mēntis ieiti, kū baisesni
pragara žmuogos ēškēnt, tū daugiau tīl,
nieka napasakuo, vuo ē kun pasakīsi,
jug tuo, kas baisē bova a ī, nieks
pasakit ē nagal, gal' ē žuodžiu tuokiūn nie;
vuo gal' ož mumis jau vēskas papasakuota,
ka mas ē tas knēngas naētelpam –
jau mūsa bieda:
na tāp gīvenam, na tāp šnekam, na tāp
apsēriedēn

* * *

mona tievā i muni veizieji
ba juokiūn ceremuonēju,
savs vaiks ī ē nuosavs,
žinuoji, ko mon reik, ko ne,
ē aš klausiau tievū,
jau ē žanuots būdamas, jie ko

praši a līpi; vuo pats jau kitāp,
nasēkēšo, jie ē mēslējo, ka kreivā kas,
nutīlio, jie ē skaudē, kun padarīsi,
kuožna gīvenēms ī anuo patīs, jie ē vaika,
sogadēnti gali, vuo napataisīsi, reik atsargē,
reik viñīms pri kētūn taikītis

* * *

nu ka ne, nu ka tékrā na so kožno
gali kap so žmuogom, nažinai, gal'
uns ož muni ē gerēsnis, al' ka namatītē
nie to geroma, nie to anuo ēšgērtuoji rūma

* * *

vīns augau, nie bruoli, nie seserīs, gal' ē tudie
ož kētus vīnesnis, gal' ē namuoko, ka so kēto
kun nuors tāp lēngvē, pačio pavēršioko,
jie jau šnekūs, tā nuoro, ka ē so monēm
ēš rēmtūju, ka nanuleisto vēskō jūkās,
ka ēš šērdīs; ka so rūpesnio,
žmuogaus žuodē kap onglis pelenūsi,
sunkē ī anas épūsti

* * *

gali dokteri ē daugiau mīlieti,
al' virū kuožnam sūnos ī didelē svarbo,
ē nieka či napadarīsi, ba sūnaus naramo,
kap ba kuoki paromstī, žēngsi –
naparžēngsi;
savōji ēlgā laukiau, pats mažāsis mūsa,
kāp jau pareji, mon vēskas kap ē nusēšvīti,
kētāp pamačiau vēskūn, pamēslīti ték,
pats sau ižadus daviau, ka dabā žmuogos būso
ē priš Dieva, ē priš žmuonis, gal' ē tāp nabovau
kuoks šašvalka, al' kap ē nuoriejau, ka muni
kas tékrēntu, baustu, jie žuodi nasēlaikīso,
vuo diel' tuo, ka sūnos, ka dā tuoks mažilītis

* * *

jie eino par mēška ē ēšsigoñsto kuo,
tieva pamuokēnēma atsēmeno:
stuokis pri medi, kū stuoresni,
prēsglausk stēprē, sauguokis
ka ēš nogaras kas naožpolo,
runkuom vēs kažē kīk atsegēnsi,
jie ē nieks nieka, medis apramēns,
kap ē apsergiets, kap ē na vīns

* * *

neso gīduorios, na i tieva,
nu, pagīsto so kitās, jie pavadēn, pētarō, al'
ē klausaus sīkio, ka naprašuokčiō,

naēšsēšuokčiō;
kalnā tī mūsa, nu tékrā, ē kelēs, ē balso
apvaikščiuojami,
kap ē kon ēšgērsto, kap ē kuoki keli slapta
pamatau a kūlgrēnda, vuo sīkēs
ē žmuonis savūsius, kituonēškus,
kap ē švīsuos ēš aukšta apšīstus

* * *

dīva vakar mačiau –
pamēslīti tik, traktorioks,
tuoks drīžūts kap kolorads,
vīns pats sau par lauka važiū,
juoki traktorēsta, veiziejau, veiziejau,
kap to, gīvati, apsēgrēnši,
ē nieka, kap niekor nieka bērb atgal;
mat, pri miestali ī tuoks baguočios,
tēn anuo dvars, ē tas koloradoks anuo, vuo
gal' kuoks aitvars, traktuoriumi pasivertis;
smūtnas parejau, munuoji klaus, kas ī,
kas napatēka, vuo kas gal' patēkti,
jie jau ē traktoriaus nabie tékra

* * *

sūnos paskombēn tunkē,
ka ē nadaug kon, al' ē tas gerā,
vakar klaus, vuo kāp mama, kāp badēktū,
kēta sīki būs anuos eilie pasēruokūti,
diktū dā, sakau, šēt kiutinie puo truoba,
kap to sakā, kuoki tēn žuodi – nabsopront,
vuo jug žuodis kap žuodis, ē aš tunkē
kiutiniejo puo kima, vuo i ganīkla kiutēno,
nu tāp ēš lieta, i žemi pasiveiziedams

* * *

nu, vītas kapūsi mums dā ožtenk,
tatā na kuokiami Vēlniuo,
mums nareik degēntis,
cieli kavuojamies; kap ē atsargiau, vuo
kun gali žēnuoti, jug gal' dā préseiti
ē atsēkelti, ē viel' i žemi pareiti

* * *

tuo pūsdērvie,
kor nieks naaug,
pasēsokusiuo i pēliakalnus,
omžinā vējis trauk,
kap kas tēn būto – dejūto,
vuo jug ēr ī,
Alkopis – aukopis musiek,
Gērgždūti

Rītmetīš. Saulelē kēš šnuobeli ēš debesūm līgo besmegenis ēš viepotīniu. Mazguojēs morzelē rasuom, kap mamaļe so mazgēnlakatio ka parbrauk par stala; tā tumet tas no rēibala dā daugiau blēzg. Tēp ē saulelē – nu anuos žvēlgnsni pēivas blēzg mažās, mažās zelkuoriokās... Vo rūks oudēga vēzgēn kap šou: tā šēn, tā tēn, tā pakrūmie makačiuolējēs...

Veiziejaū i ton Pondēivali sveta atsēsiedosi luovuo, ronkuom ēsētvierosi ožuolaidas kraštieli, ka geriau pro stékla matītiau, rītmetēni saulietekē tualeta... Tēp mona babūnelē vēsomet aple rītmeti joukas... Ē patē jouks sojiemē, tēk gérdo ka babūnelē so kažkou rokoujēs. Nenuorēs léptē ēš šéltūm patalūm, bat smalsoms nasvietēšks. Ēskēšau kuojēs ē padiejaū anas ont mažuos kraselēs, katron someistravuojē buočielis, ka i luova lēngviau būtom élēptē. Ēsēspīriau i šlīrēs, tilē prēslīnkau pri doru. Mēslējau biškieli anas pradaritē, bat socipē, kap pelie Balčiaus zūbūs. Ēssēgondau: ēsgērs babūnelē ē barsēs, ka grieka darau – nagal paslaptiuom klausitēis.

Tilē atsēvēlkau kraselē pré doru, apsēsiautiau stuora babūnelēs koskelē ē atsēsiedau. Smalsoms bova dēdiesnis ož grieka baimē. Gérdo:

– Kon, kon, kon...

Babūnelē atsaka:

– Nasēdraskik! Tujau žēbala atnešo, patepso...

Vajetau! Sosiedē tor otēliūm. Vo katra? Kēšo sava šnuobelioka pro doris, bat tuos tēik mažā prasēdariosēs, ka nieka naēveizo. Biegtiaū pas Magdelē, papasakuotiau naujīnas, ka sosiedēs pēlna makaulē otēliūm, matītēis navala īr, nasēpraus, vondēni čiedējē. Vo kam? Jok pēlhē šolēnē ē prūdā anuo īr...

– Kor kor kor, kor... – viel gérdu.

– Tujau, palauk. Ta mona makaulē... – babūnelē tajējē sosiedē. –

Vajetau! Pēlna spaliu... Vo ēš kor anei?

Somēslējau, ka babūnelē sava akuliuorius kor nuors nokēša ē spaliu nu otēliūm nabskēr. Jou tuoliau, jou majedniau: monējē veizuolelē pletās ē zars kap baronkas būs.

– Kum kumet, kum kumet, kum kumet... – viel gérdo sosiedēs balsa.

– Čiopau kraselē, padui i luova. Tēk spiejau i anon atsegoltē, époule babūnelē.

– Aniuolieli mona, jau atsēkielē? – tēp meilē i monēm paveizjē, ka šerdēs apsala. – A sošalā, mažulieli? Patalelē stuorē... Kam ta mona koskelē?..

Babūnelē nabaigē sakītē, vo aš jau anā ont kakla pakēbau ē klauso:

– A sosiedē jau ēšējē?

– Kuoki sosiedē? – veiz babūnelē i monēm. – Musietās apsēsapnavā.

– Gērdiejaū, kāp ruokavuotavuos.

Dā nabovau gērdiejosī tuokē babūnelēs jouka. Čiopa moni so

Daukontātē Adelē. Potuograps nežēnuoms. Portēgrapējē ēš A. Daukontātēs archīva

vēsa koskelē, nosēnešē i truoba, pasvadēna ont dēdliuosēs krasēs ē saka:

– Tujau leikelē so žēbalo atsēnešo, kažkor nokēšau, tumet vedvē ē pasēklausīsiau rokundas... – nošlepsiejē tēik joukdamuos, tēik joukdamuos.

Grīzosi patepē kalvarata špūlē ē tekēni, ton vēita, kor kalē anon sok. Sieduos ont taburietēs ē pradiejē verptē. Ēš pradiūm kalvarats soborbiejē:

– Kon, kon, kon...

– Tujau, tujau, mažulieli... Baik kuosietē, patepiau – tujau taukā ēsshēlakstīs...

Kap sakē, tēp ē bova, tēk kalē luo:

– Kor, kor, kor, kor...

– Tau vēsa laika naožtenk, – joukās babūnelē. – Palauk, magaričiuom lašieli dā douso.

– Kum kumet, kum kumet... – cīpava pakuojis.

Babūnelē pasēlēnkē, pabarškēna pérštās, apcīopnuojē anon ē atsēdosa:

– Rēks meistra... Jau tēik belaikuos, soskēla...

Siedo ē jauto, kāp mona žondā kaist. Grieks lend laukon.

– Bēnē karšti tori, mona aniuolieli? – pridiejē ronka pré kaktuos.

– No ne, šalta...

Kuoki karšti? Ka babūnelē žēnuotom, kuoki dēdēli grieka padariau šērītās... Bluogā aple sosiedē pamēslējau ē būtiuo Magdelē papasakuojosi – anā grieka ožtraukosi... Tujau pat somēslējau, ka apsēriedīso ē biegso pas sosiedē, anā malku prinešo pečiou kortē. Bat pas katron rēk biegtē?.. Aplinkou pēnkēs truobas... Rēks Magdelēs prašītēis pagalbas...

ĒŠ GĪVENĒMA IŠMINTĒIS Ē PATĒRTĒIS SKRĪNELĒS

JURGILEVIČIENĖ STASĖ, SKOUDS

Saulėlės patekijėms

Vasara. Bérzelé mienou. Prišaušrė čiesos. Paslaptingė, tomsė naktėis apdarelė pu biški, ménota pu ménotas, jem švēsietė. Jau geruokā pu ketoriū, é ana tor paséruditė – pasaulė karalienė saulelė. Ožmégdiusi apaténė žemės rotolė posé, amerikuonus é vesus ketus, katréi mums īr pu kuojuoms, dabā apšvėis kéta posé, tou patio é Lietovelė. Atneš naujé déina. Rítū posie dongos jau nosémaliavuoje porporénė avietiu ouguoltē spalvo. Gražoms tuoks, ka nieka kéta nebnuori, tik stuovietė é viezietės i tou tekontiuos saulės stebukla. Dongos vén daugiau lēipsnuo, ožjimdams ne tik ríténė posé, vuo ožkabindams é šmuota šiaurės. Vasaras naktimis saulelė mažā teméigt. Kuokiuo vėituo noséleid, nu tuos, gabalieli pareitiejosi, viel kélst naujé déinā.

Vén ríškiau gaisū ognés lēipsnuo rítūs. Vésū spalvū joustas – oranžénė, tomsé smaragda, věišniu kraujé, ružavū kvietku – věkas sosémaiša dongaus begalibie é kas ménota mainuos. Spalvuoms švēsiejont paséruda anuos lonka pavédala pašalé gabalielis. Pati dā neešlindusi, pérmausé pasiunt sava spindoliū auksénius abrusus. Sava švēisa apdongsta ožmégusius tomsius eglinūs. Pažadén éš méiga paukštelius. Ožgéd gamtuos dérégoujems kuors.

Toukart éš apaténės žemės rotolė posés éšlend é ana pati – dédélė, ríški, rauduona mūsa maitintuoje saulė, augaléjés é givunéjés éšganituoje. Saulelė, sauloželė, saulotelė. Kas mas, žmuonés, ba tavés? Nieks. Nelakuotom bételės, nebūtom šéломuos, žemie viešpatautom omžéna naktés, turnsuos demuonā anou ožkariautom. Par omžiu omžius neožgesk, saulelė – saulė karalienė.

Laimingé tėi, katréi vasaras prišaušrēs ī maté saulelės patekijéma, katréi neožméršt gamtuos, nenožmuogie nu tortu é piningū, nelek kétėms par galvas, rond laika pakelté akis i aušonté aušrelė. Laimingé so pérmās stépriuos energéjés spindolēs gavé palaiménéma élgā vasaras déinā. Kumet devinta adīna sotékts žmuogos mon saka „Labs rīts!“, aš anam atsakau: „Laba déina!“ Kuoks če rīts, je saulelė patekijé priš pénkés, vuo deviniuos jau īr pakélusi kor tatā aukštā? Tiktā žuolīnā dā pélne rasuos deimanténiu ašaru. Basos gali biegiuoté pu pēivas, valutotéis é gerté i savi gaivi é čista rítmetini uora, tīluos paslaptis, pasékrauté sīluos sunké, élgā vasaras déinā. Vuo saulelė, jau aukštā nu žemės atsépliešusi, praded élga keliuoné, dongaus sklautus apšvēisdama, šéldidama, kaitindama é laimin-dama pasauli neéšsenkontés kuosménés galibéš švēiso.

Kas īr meilé?

Meilé é saulé – abodo žuodē muotrēskuosés géménies, věinuods raidiū skaitlios. Abodo žuodē nemétingé é omžéné. Meilé, kap é givibé a pats givénéms, doudama tik véina karta. Tou švēta jausma, pareidamé i šiou pasauli, atsénešam kap kraitii. No, bet ne vésé sovuožuojem pabudavuoté meilé paluocius é anou, čista kap ašara, éseleisté i sava tvér-tuové. Ne vésomet atrondam šérdie kertelé, katruo ana jaustomés saugi, vo mums nu anuos spindoliū būtom gerā, ramē, maluonē.

(Nukelta i 22 p.)

JAZULI SULAUKIEM

ALEKSANDRAVIČIENÉ ANA,
KÉLÉMA ÉŠ KELMÉS

Vožgesina švīsa, tamsumas pakluoja
Juodbruvi nakteli, juodbruvi nakteli,
Gruodžiu apšerkšnuoja. }2

Puo pasauli braidi Marija tūriausi,
Nieks juos nepažina, nieks juos
nepažina,
Varda nepaklaus. }2

I dures turtuoli beldi, priglaust' praši:
Pernakvuot ileisket, pernakvuot
ileisket,
Speiga neiškēsu. }2

Nu duriū pravijes puons tarnaičiū līpi
Šunim vožpjūditi, šunim vožpjūditi,
Pagailieja vītas. }2

Šunīs juos nepūli, Marija pažéna,
Sugulen pri kuoju, sugulen pri kuoju,
Skausma juos ramina. }2

Marija Švenčeu si pakeliū ožsuka
Truboūn neturtinga, truboūn
neturtinga,
Ans juos neatstūmi. }2

Vargšas sarmatīvā tīsa éšpažina,
Kasni ans večerē, kasni ans večerē
Kor jai gaut nežina. }2

– Man nieka nereik juk, ték šéltā
prabūti
Nakteli speigūta, nakteli speigūta,
Ka pusnie nežūti. }2

Tamsumuo prazida Žvaigždie, niti meti,
Varganuo trubelie, varganuo trubelie
Meili vīta rada. }2

Dīneli išauša, naktis pasitrauki,
Sauleli žierieja, sauleli žierieja,
Jazuli sulaukiem. }2

(Atkelta iš 21 p.)

Pérmuoji meilė – vēina. Anuos nieks negal pakeistė. Milietė é mertė īr doudama tik vēina karta. Būn nelaiminga, tragėška é be atsaka meilė. Ana sodėg, tēp é neprigavosi partneré šerdėis gélomuos.

Pamélstama apéntas éš naujė. Ožséddeg naují leipsna, veltės. Bet ana nebile tuoki kap pérmuoji, atėjosí eš pauglīstės svajuoniu, pélna paslaptiū, laukéma. Bluogā, ka pérmuosés meilés žeids dā neésseskleidės, neparudodis žemē vēso sava gražomo é paslaptin-gomo, nnoméršt. Onkstéi novítės ligos žuolelė, pakérsta dalgė. Sodaužitas, sotriptuos, paniekintas meilés skuonis tuoks pat, kap kartiūju metiliu. Anou jausi vēsa omžio, kap kopra nešiuosis puomietės kraité skriniuo. Laimingé vēse téli, katréi žanatvie ont veselės žeida tékrus jausmus éšrašé, pri altuoriaus präséiké vénintelé meilė, nogivené bändra givénéma, nesotripé šeimuos žédéné ognelės porvénas batās. Laimingé é anū vakā, katrū véninuodas pavardės, véniné é téli patis tievā. Tuokiuos šeimuos gieréms ū gerams éš svéka, nesotrükosé uzbuona. Omžéns gieréms. Anou gali gerté, kék nuori, é nikumet nebus gana. Kuožna karta atrasi naujus puojūtius. Kuoks tuo gieréma skuonis? Kap eš géliausiuojé, tiriausiuojé é skaidriaujuijé šalténé versmies. Vondou – givibé. Ba anuo žmuogos negal ésgiventé. Kuožnos gorkšnis tuo givibés eleksira doud siliuos darboutėis é milietė. Nuorés, ka véséms žmuonelems nikumet nu miliotiū lūpu nenodžiutom driegnos šalténé gaivuos aruomats.

„Jegu jaunisté ženuoto, vo senatvē galieto“, – saka ésmintinga liaudės patarlė. Vargs tā pérmajé meilė, katra būn sominiuojema, dā nespiejos sošvítleté valvuorikstés spalvyoms, neéšaušosi kap purpurinis vasaras ritmetis, éšbarstīta ér éššvaistīta ne i tou dérva.

Elgā é kontré rēk eitė pri pérmuosés meilés lauža. Neskobieté sožvarbos sošelté é pajosté degontės leipsnuos kaitra. Vo je da ne tas laužos? Vo jegu tas tékrasis ož metu a kétū soléipsnuos? Neskobiek, pérmuoji meilė, neskobiek. Neožméršk: ésemiliiesi gruoži, ličina, vo givénsi so karakterio. Gerā ésetiemik, a tékrā tas, a ta, aple katrou svajuojé, sapnie reglejé. Ar atséleips šérdele i kétuos šérdeles ožklauséma bei šauksma? A ésgérsi tou tīla, katruo plak dvé šérdis?

Sakuoma: jegu nelaiminga pérmuoji žanatvē, kétas būn laimin-gas. Pasétruopéj, ka sosétkink žmuonés éš dvijū soksélosiu laivū, ožgimst jausmā, ér i givénéma vondénina éšplauk abodo naujuo valtie. Būn... Bet balta jopelé velkama téktas vēina karta é pri altuoriaus žvaké viel tedeg tik vēina.

Meilės žédéné pagrindéné korstítuojé – muotréška. Nu anuos védénés svéisuos, savégarbas, tuolerancjéj, nesominiuotu jausmū préklausa šeimuos meilés rūmu pamūrankas tvértoms. Tiktás ont stépriū jaunistés, kontribės é valés somūravuotu pamatū meilés rūmu longūs neožges svéisa. Ana skleis energéjé, nuora giventé, milietė, auginté vākus é anūkus. Nu tuokiuos žédéné svéisuos gerā véséms. Téms, katréi tuokiuo šeimuo, téms, katréms éspoulé laimé sotekėt tīruos, kaitruos meilés giventuoju. Katréms mellés skuonis kuožna dēina vēs kétuos. Naus, neatrasts, nepakartuojems, kap é pats žmuogaus givénems.

Kas ī laimé?

Laimé stuov ont tuos patiuos lēntinas līgē kap saulé é mellé. Téik pat létaru, ta pati géméné. Ana pérmuoji, geruoji laimé, katra

pasétkink kū tik gémusi žmuogo. Laimé – ka Pondévielis pašauké ateité i šiou svieta. Skardos naujagémé klíksmos nosklend steréliuos gémidielas skliautās, skelbdams pasauliou: „Va, as ate-jau! Aš eso! Dabar torét moném rūpintéis, muni keravuoté, padieté sorasté sau vēita Žemės planetuo. Pondévis davé givibé, kraitiou prédiejé da é pruota. Káp mas tou pruota valdīsem, jau nu anuo nebepréklausa. Patiis torem anou keravuoté, vuožuoté, kou dérbam, kor esam, kas so momis é so kou mes patiis, kou pasérinksem: takelius, kelelius, kelius, porvīnus, a doubés so prarajuom, a saulés energéjés svéisa é anuos palaiminté keliausem par vēsa mūsa omželiaus keliuoné, éiškuodamé éšmintéis muokslé, kninguos, gímtuojie kalbuo é tievinie.

Paséiké muoksla aukštomas rašisem kninges, pélnas pamuokimū é patarému, katras éšeidakamé paléksem kétuoms kartuoms. Vé-suom sava ésgaliem būsem muokituojé, gluobiejé téms, katréi nesopront, nemuok, nežéna. Ba ménkiausés panéberejés, so dédélē okato, diemesio būsem tās vedlēs vēsa laika. Neožmérškem paséjimté i tou kieli saulés siliuos é meilés.

Pérmiausé torem milieté patiis savi, pasauli, gímtōje žemelé, sava artémūsius. Miliés é geroma aura tor švěisté éš tuola. Tuoki žmuogo jau eš kor tatā pamatės ženā – ons ū nepakartuojems, paprasts, nuošérdo, diel kéta žmuogaus ons gal atédoté vēsa sava šerdėis geroma. Je pasérinksem šnapšé – lauks joudé por-vīnā, bedognés, prapoulené. Klokiniesem bekeliem, neregiesem káp tek é léidas karto so mumis dēina praleidusi saulelē, ardise-muos, plaksemuos, skačiuosemos sava šeimuo, aldabīsemuos ba pričinias, vén tik eš dormuos zlastės. Ginsem eš nomū patés so vakās, noséjousé dérža plaksem anus be gailesté, plüksemuos so sogieruovás, vajevuosemos so vēso pasaulio, siesem i kaliejé-mus keléms metams arba net ligi gívuos galvuos.

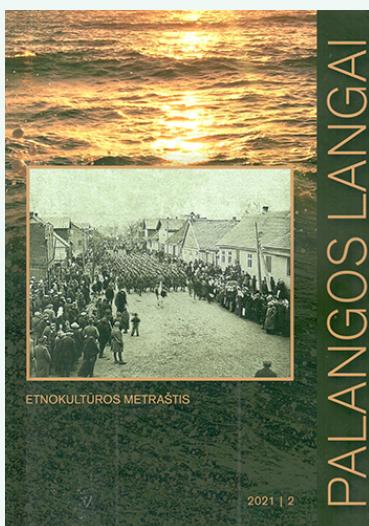
Pasérinkosés šnapšé é palaida givénéma, ne kou geriau givé é muotréškas. So peilés anuos kartás nogūbēj sogiventénius é sava vīrus, kap gegotés paléikt lékema valé sava vakulelius. Cégarietu nepaléid eš nagū, darba baiduos eš tuola. Ne kū é padérb net é idarbintas, juk ronkas vērp, nuosés mieléna, kepénas ésséplieto-sés par vēsa pélva. Svēkata pragerta, pralakta. Klapats so tuokes é šeimā, é valstibé. Tuokiū padogniu ū šmuots. Ne givé, vuo parazi-toun. Véséms šnapšénems laimé pasétruopéj tik tou štruopo, kumet noséperk bambali liorlaka é pasuotén eilénés duoklés prašunti biesa. Narkuomanams laimé – soséleisté kou greitiau sava duožé arba pavuogté kou nuoritás, ka paskiau pardavé torietom ož kou nosépérkté kéta normelé kviašalū.

Baguočems laimé – kou daugiau, nagus ožkompenos, soséglémzté skarbas. Ne eš darba, vuo eš aferu, vagistiu, lēpēma par kétū galvas. Perk mašinas, jachtas, liektovus, i bankus präsegrūd kou daugiau piningū, vo vén mažā, vén neožtenk. Tuokéi pélva éšverté stuov pri kélbasu, píragu prékrauta šiepalé é atsévēipé kap nagénés keikas, ka netor kuo jiesté. Katram torts, piningā pa-jem vēršo, eš tuo žmuogaus jau nebier. Réitus ésteisé švétēnas ožsénietaškūs kurortūs, vuo é tén vēs téik negerā – atrond pričinu pri kuo prékébté. Anéms kiaurā vēinas biedas.

... Saulé, meilė, laimé – neéssenkontés géliausiu vondéninu gelmés. Kék anūs vondénas lašieliu, téik tuos tris geruosés laumés tor spalvū, atspalviu. Kuožnos padars vén kétēp sopront tū tréjū simbuoliu galibé. Ték sáziningā dérbadamé, klausīdamé pruota, katrou Pondévis davé žmuogou, éšlēsdams anou i Žemės planeta, vésomet keliuonie sotéksem vēsas tas tris fiejés.

Atviri, iškalbingi, dėmesi prikaustantys „Palangos langai“

PARENGĖ JURGA ŽEMAITYTĖ

Etnokultūros metraščio „Palangos langai“ (Nr. 2) viršelis

Prieš trejetą metų (2018-aisiais) nudžiugino Palangos miesto savivaldybės viešosios bibliotekos 500 egz. tiražu išleistas pirmasis šios įstaigos spaudai parengto etnokultūros metraščio „Palangos langai“ numeris.

Jo pratarmėje leidėjai rašė:

„Kviesdami pažinčiai, atveriame langus į krašto etnokultūrą. Dalinamės tuo, ką išsaugojome, kas sudaro mūsų identitetą ir padeda išlaikyti tautinį tapatumą, regiono etnografinį savitumą. Palangiškių ir šventojiškių etninė kultūra – tai gyvenimo būdas sūrių jūros purslų apšlakstytoje pajūrio žemėje.“

Averiame langus, kad pažintumėm tuos, kurie mums svarbūs, bei pažvelgtumėm į jų darbus, atskleistume krašto unikalumą, išsaugotume tradicijas. Atvertų langų galėtų būti ir daugiau. Tai turtingas kraštas. Amatų. Veiklų. Būdo. Žmonių. Paties gyvenimo. Telieka tai kitam kartui. O kaip nutiks, parodys laikas...“

Pirmajame leidinio numeryje, kaip ir buvo iš anksto skelbta, daugiausiai dėmesio skirta nematerialiam kultūros paveldui.

Metraščio pradžioje – gražus nusilenkimas ir pagarbos atidavimas ilgametei Pa-

langos istorijos tyrinėtojai, pedagogai Emilijai Adiklienai (1906–1993): išspausdintas profesionaliai parengtas, išsamus, gausiai Palangos archeologinių radinių nuotraukomis iliustruotas Viktorijos Ziabrevos straipsnis „Emilijos Adiklienės kraštotyrinė veikla ir archeologinis rinkinys Palangos kurorto muziejuje“. Metraštyje paskelbti ir du spaudai parengti E. Adiklienės straipsniai: „Zuzana Rūtytė-Kaunienė – žolininkė“ ir „Ignas Vilkas – Palangos m. statybininkas“.

Leidinio „Fotopaveldo“ skyriuje – trumpu tekstu ir nuotraukomis iš albumo pratiessamas pasakojimas apie palangiškių Vilkų šeimą, kurią labiausiai išgarsino talentingas, daugelį XX a. pirmosios pusės kurorte iškilusių medinių vilų ir gyvenamujų namų pastatės, medžio drožiniaiš Šv. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčią papuošęs liaudies meistras, aktyviai Palangos miesto saviveikloje dalyvavęs Ignas Vilkas (1883–1943).

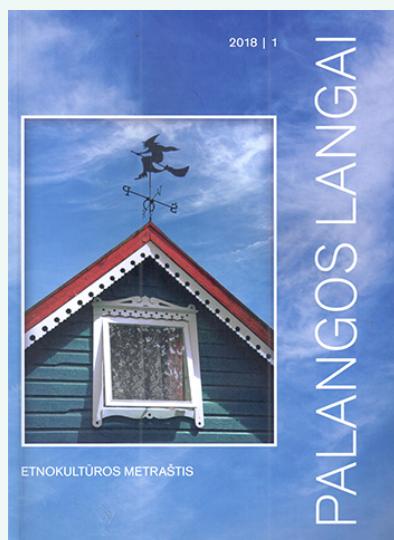
Leidinio Švietimo skyriuje – išsamiais straipsniais apie Palangos krašto istoriją pastaraisiais metais džiuginančios Palangos bibliotekininkės Bronislavos Spevakovičės publikacija „Senojoj Palangoj skambėjo jaunatiškas klegesys ir sklandė svajonės...“ apie 1886 m. kurorte pradėjusią veikti Palangos progimnaziją, kuri 1913 m. buvo reorganizuota į gimnaziją. Tame pačiame skyriuje – ir kitos Palangos bibliotekininkės – Dainoros Kaniavienės straipsnis „Antano Smetonos mokslai Palangoje“, išplečiantis žinių ratą apie iškilius valstybės ir politikos veikėjus, kurie moko(si) minėtoje Palangos progimnazijoje.

Prisiminimais apie pedagoginių darbų Palangoje laikotarpiu nuo 1959 iki 1999 m. straipsnyje „O buvo taip...“ dalinasi pedagogas, Palangos Švietimo skyriaus darbuotojas Algimantas Želvis.

Du tekstai paskelbti skyriuje „Muzikos kultūros tradicija“: pateikiamas išsamus Zitos Baniulaitytės straipsnis apie kurorto folkloro ansamblį „Mèguva“, kuriam autorė kartu su kolege Diana Šeduikiene vadovauja, ir savo pavadinimu papildomų komen-

Palangos pušys. D. Mukienės nuotrauka

Etnokultūros metraščio „Palangos langai“ (Nr. 1) viršelis

tarų nereikalaujantis Viktorijos Puidokės straipsnis „Palangos orkestras – europietiškos tradicijos ir kultūros sergėtojas“.

„Literatūros“ skyriuje – daugeliui net ir

(Nukelta į 24 p.)

Rotonda Palangos botanikos (Birutės) parke, kurioje vasaromis vyksta pučiamujų orkestro koncertai

(Atkelta iš 23 p.)

seniai pajūrio krašto istorija besidominčių skaitytojų – naujos atodangos: paskelbtas Kretingos muziejiniinkės Jolantos Klietkutės straipsnis apie Palangą garsinusią rašytoją Eleonorą Bucevičienę. Čia rasime ir Noros Valicka-Bucevičienės (rašytoja Eleonora Bucevičienė) apybraižą „Palanga“, kuri 1921 m. sausio 12, 13, 18 dienomis buvo išspausdinta dienraštyje „Laisvė“.

Tame pačiame skyriuje paskelbta ir š bibliotekos direktoriaus Kęstučio Raudžio iš rusų į lietuvių kalbą išversta rusų rašytojo, publicisto, redaktoriaus Aleksandro Engelmejero 1902 m. išleistos knygos (pavadinimas lietuvių kalba „Per rusų ir skandinavų šiaurę“) ištrauka, kurioje rašoma apie Palangą.

„Sukakčių“ skyrelyje – Dainoros Kaniavienės tekstas „Palanga Lietuvos šimtmečio verpetuose“. Čiapateikta trumpa kurorto gyvenimo 1918–2017 m. apžvalga. Leidinys užbaigiamas Bronislava Spevakovienės parengtu tekstu apie svarbiausias sukaktis, kurias Palanga minėjo 2018 ir 2019 metais.

Šis 500 egz. tiražu išspausdintas leidinys gausiai iliustruotas. Jį sudarė jau ne kartą minėtos bibliotekininkės Dainora Kaniavienė, Bronislava Spevakovienė. Kartu su jmis dirbo ir Aura Banevičienė. Ši leidinį, kaip ir 2021 m. metraštį, gražiai sumarketavo Ingrida Ramanauskienė. Spausdino Klaipėdos spaustuvė „Druka“.

2021 m. taip pat 500 egz. tiražu išleisto antrojo „Palangos langų“ numerio sudarytojų gretas papildė bibliotekos direktorius K. Raudys. Siame leidinyje daugiausiai dėmesio skirta Palangos grąžinimo Lietuvai 100 metų sukakties temai. Etnometraš-

tis pradedamas skyrimi „Istorija“. Jame spausdinamas Latvijos karo muziejaus Rinkinių skyriaus vedėjo dr. Krišs Kapenieks straipsnis „Palangos valsčius Laisvės kovų laikotarpiu (1918–1920), Palangos kurorto muziejaus direktorė Virginijos Paluckienės parengta išsami Palangos savivaldos raidos 1921–1940 m. apžvalga ir 1913 m. Palangos mylėtojų draugijos išleistos dr. Stanislovo Karlovskio knygos „Palanga ir Kretinga“ (lenk. Karwowski S. Polaga i Kretynga) vertimas iš lenkų į lietuvių kalbą.

Asmenybėms skirtame skyriuje pateiktas išsamus B. Spevakovienės pasakojimas apie škotą Džeimsą Jangą Simpsoną, jo ryšius su Palanga, jo indėlį Palangos kraštą grąžinant Lietuvai. Skelbiama ir svarbiausia informacija apie 2021 m. kovo 31 d. kurorte vykusią šventę, skirtą Palangos grąžinimo Lietuvai 100-mečio jubiliejui.

Dainora Kaniavienė prateisia pirmajame metraščio numeryje pradėtą pasakojimą apie Prezidento Antano Smetonos ryšius su Palanga – ši kartą paskelbtas tekstas apie jo viešnages kurorte.

Nematerialaus krašto kultūros paveldo skyriuje – du Monikos Grigūnenės straipsniai: „Palangiškių tautosaka: patarės, priežodžiai, sakmės ir legendos“ bei „Kulinarinis paveldas: žemaičių valgių skonis ant palangiškių stalo“.

Toliau siame leidinyje viešinami jau minėtos kurorto kraštotyrininkės ir pedagogės E. Adiklienės tekstai. Ši kartą juose pasakojama apie Palangos siuvėjus Praną Vainorą ir Bronę Butkutę-Vitkienę.

Paskelbtas ir Vytauto Didžiojo universitetu darbuotojos dr. Auksės Noreikaitės straips-

nis apie gyvenimą Palangos ir Rucavos paribyje, kuris remiasi 2011 ir 2018 m. šiame kurorte surinkta empirine medžiaga.

„Infrastruktūros“, „Spaudos“, „Kartografijos“ skyreliuose išspausdinta po vieną žurnalisto Vytauto Žeimanto straipsnį: „Palangos oro uostas: pirmieji žingsniai“, „Palangos atspindžiai periodikoje ir kurorto spauda 1886–1940 m.“, „Palanga ir Šventoji Lietuvos ir kitų kraštų žemėlapiuose“.

Leidinys užbaigiamas dėmėj ne mažiau patraukiančiu „Kelionių apybraižų“ skyrimi, kuriame paskelbta iš rusų į lietuvių kalbą išversta lenkų kilmės rusų rašytojo, žurnalisto, literatūros kritiko, leidėjo Fadėjaus Bulgarino 1843 m. Sankt Peterburge išleistų tekstu išstrauka – „Jūros maudyklės vakarinėse gubernijoje, Baltijos jūros pakrantėje“.

Didesnių komentarų nereikia, kad suprastum, kokios didžiulės vertės šie du leidiniai. Jie rodo, jog paskutiniai dešimtmečiais kurorte susiformavo brandus kūrybingas miesto bibliotekos kolektyvas, gebantis parengti išsamius, labai informatyvius krašto tyrimo darbus, savo leidybinę veiklą pratirintant su tuo bendradarbiaujančių kitų autorių straipsniais. Ne mažiau svarbu, kad parengiami spaudai ir skelbiami jau anapilin išėjusių garbių, daugelį meto krašto istoriją tyrinėjusių tokių palangiškių kaip E. Adiklienė tekstai. Pagyrimo kurorto bibliotekininkai verti ir už tai, jog į lietuvių kalbą pradėti versti ir skelbti pirmieji užsienio šalyje paskelbti vertingi tekstai apie kurorto kūrimosi istoriją. Ši darbą biblioteka planuoja tęsti ir ateityje.

Sveikintina ir tai, jog šio turiningo ir savalaikio metraščio leidybą finansuoja Palangos miesto savivaldybė.

Jurginės Palangoje. Dainuoja folkloro ansamblis „Virvytė“ dainininkai. D. Mukienės nuotrauka

Mažeikių krašto muziejinkystės pradininkas Stasys Ličkūnas (1884– 1944)

PARENGĖ DANGUOLĖ ŽELVYTĖ

Vienas iškiliausių Mažeikių krašto kultūros ir visuomenės veikėjų – muziejinkas, etnologas, pedagogas ir spaudos bendradarbis Stasys Ličkūnas.

Jis gimė 1884 m. gruodžio 12 d. dabartinio Mažeikių rajono Žemalės miestelyje, mirė 1944 m. kovo 28 d. Mažeikiuose, palaidotas Mažeikių kapinėse. Pradinę mokyklą baigė Žemalėje. Tada išvyko gyventi į Liepoją ir ten, globojamas vyresniųjų brolių, baigė 6 gimnazijos klases. Vėliau pradėjo dirbtį Liepojos pašte laiškininku. Kai kuriuose rašytiniuose šaltiniuose nurodoma, kad jis Liepojoje yra dirbęs ir pašto viršininku, tačiau tai nėra tiesa. Tokią karjerą jis padarė vėliau, kai prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui kartu su kitais Liepojos paštoto įstaigos darbuotojais pasitraukė į Smolenską, o dar vėliau – į Valko miestą (Ukraina), kuriame S. Ličkūnas susitiko čia evakuacijos metu nuo jo atskirtą žmoną ir tris jų mažamečius vaikus. Šiame mieste jis aktyviai įsijungė į visuomeninę veiklą, 1916 m. kartu su bendraminčiais įsteigė pabėgelių iš Lietuvos šelpimo komitetą, buvo išrinktas jo pirmininku. Valke jis kėlė ir savo kvalifikaciją, prie vienos komercinės mokyklos išlaikės reikalingus egzaminus, tapo mokytoju ir pradėjo mokytojauti lietuvių pabėgelių mokykloje. Po kurio laiko įsardbino Rusijos pašto tarnyboje. Čia jam buvo patikėtos Permés krašto pašto viršininko pareigos. 1918 m., kai nusprendė grįžti į Lietuvą, jis šių pareigų atsisakė.

Sugrįžus į Lietuvą, prasidėjo naujas jo gyvenimo etapas. Kartu su šeima įsikūrė Sedoje. Norėdamas dirbtį mokytoju, pradėjo lankytis vokiečių suorganizuotus mokytojų kursus. Vėliau buvo paskirtas Ketūnų mokyklos vedėju. 1919-ieji jo gyvenime iš-

skirtiniai tuo, kad jo iniciatyva buvo suformuotas Ketūnų partizanų būrys. 1924–1928 m. S. Ličkūnas Mažeikiuose dirbo mokytoju, ējo Mažeikių antrosios pradžios mokyklos vedėjo pareigas. Gyvendamas Lietuvoje jis daug savo laiko skirdavo Žemaičių krašto istorijai, kultūrai, ją liudijančių eksponatų rinkimui. Einant laikui jų susikaupė nemažai, tad 1926 m. jis sumanė Šaulių rinktinės vardu įkurti savo muziejų. Pradėjo ieškoti paramos, bet jos gauti nepavyko, todėl savo sumanymo atsisakė.

Beje, tai nebuvo pirmasis mėginimas Mažeikiuose įkurti muziejų. Su dabar veikiančio Mažeikių muziejaus ištakomis reikšmingai yra susijęs 1926 m. Mažeikiuose Senovės pažinimo mėgėjų kuopelę įkūrės tuometinis Mažeikių gimnazistas Vladas Pūnis (1904–1988). Jis įvardijamas kaip pirmasis Mažeikių kraštotyrininkas. V. Pūnis gimė Kalnėnų kaime (dab. Telšių rajono teritorijoje), vaikystėje gyveno Rygoje, vėliau mokėsi Sedos vidurinėje mokykloje, Mažeikių gimnazijoje. Žemaitijos krašto istorija ir ją liudijančių artefaktų išsaugojimu pradėjo domėtis mokydamasis Sedoje. 1925 m. jis jau buvo sukaupęs nemažai vertingu eksponatų, tad nutarė savo namuose įkurti muziejų. Tarp jo pažystamų buvo nemažai muziejines vertybes renkančių žmonių, tad jam kilo mintis įkurti Senovės mėgėjų pažinimo kuopelę. Tam, kad ji galėtų veikti oficialiai, reikėjo gauti Kauno archeologijos komisijos leidimą. 1925 m. rudenį V. Pūnis jai išsiuntė prašymą leisti tokią kuopelę įkurti. Raštus dėl kuopelės įsteigimo jis papildomai išsiuntė ir archeologui Petru Tarasenkai bei Lietuvos Respublikos prezidentui. 1926 m. gegužės 3 d. oficialiai kuopelės įstatus patvirtino

Stasys Ličkūnas. Fotografas nežinomas.
Nuotraukos originalas saugomas Mažeikių muziejuje

Mažeikių apskrities viršininkas. Pradėjus kuopelei veikti, vienas iš svarbiausių jos uždavinii buvo rinkti muziejines vertybes. Kuopelės senovinių daiktų kolekcija sudarė 1928 m. pradėjo kurti Mažeikių muziejaus rinkinių pagrindą.

Aktualu paminėti tai, jog Senovės pažinimo mylėtojų kuopelės kūrimosi ir jos veiklos pirmajame etape S. Ličkūnas, kuris tuo metu Mažeikių gimnazijoje dirbo mokytoju, nedalyvavo. Priežastis buvo ta, kad S. Ličkūnas, vengdamas rizikuoti savo, kaip pedagogo, autoritetu, nenorėjo tapti visuomeninės organizacijos, kurios steigėjai buvo gimnazistas, veikloje (jei būtų joje dalyvavęs, jam, mokytojui, būtų vadovavęs jo paties mokytojas).

1928 m. V. Pūtvis baigė Mažeikių gimnaziją, įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą ir ten pradėjo studijuoti mediciną. Tada S. Ličkūnas tapo Senovės pažinimo mylėtojų kuopelės nariu, buvo išrinktas jos Revizijos komisijos pirmininku, o 1928 m. rugpjūčio 11 d. – kuopelės pirmininku. Beje, vėlesnias metais S. Ličkūnas su S. Pūniu bendradarbiavo: 1930 m. jie kartu ir su kitais Senovės pažinimo mylėtojų kuopelės nariais, išleido žurnalą „Senovė“. Dar vėliau tarp jų dėl S. Ličkūno iniciuoto muziejaus reorganizacijos buvo kilę ir nesutarimų.

Tapęs Senovės pažinimo mylėtojų kuopelės vadovu, S. Ličkūnas antrą kartą pabandė įkurti muziejų. Atskirų patalpų jam (Nukelta į 26 p.)

Stasys Ličkūnas. Fotografas nežinomas.
Nuotrauka iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 25 p.)

nepavyko gauti, tai S. Ličkūnas muziejui skyrė du kambarius nedideliame savo šeimai, kurioje augo keturi vaikai, Mažeikių miese, Kankinių gatvėje, pastatytame name lyje. Šio muziejaus rinkinių pagrindą sudarė paties S. Ličkūno ir kitų Senovės pažinimo mėgėjų kuopelės narių surinktos muziejinių vertybės, tarp kurių nemažai buvo vertingų archeologijos, etnografijos, liaudies meno objektų. Iš pradžių šio muziejaus ekspozicijoje buvo rodoma apie 500 eksponatų.

1934-aisiais muziejui buvo skirtos patalpos tais metais Mažeikiuose pastatytoje Juozo Tumo-Vaižganto pradžios mokykloje. Čia S. Ličkūnas, padedamas bendraminčių, įrengė nuolatinę muziejaus ekspoziciją, čia vykdavo ir trumpalaikės parodos. Siekiant praturtinti muziejaus rinkinį, kasmet vasaromis būdavo organizuojamos muziejinių ekspedicijos.

Daugiausiai muziejinių vertybų (apie 3 tūkst. vnt.) S. Ličkūnas surinko XX a. 3–4 dešimtmetyje. Skelbiama, kad jo sukaupta Užgavenių kaukių (žemaitiškai *lėčynų*) kolekcija tuo metu buvo turtingiausia Žemaitijoje. Ryškų pėdsaką jis paliko ir kaupdamas informaciją apie Žemaitijos piliakalnius – S. Ličkūnas daugiau ar mažiau buvo ištiręs ir išmatavęs apie 60 šio krašto piliakalnių, alkakalnių, pilkapių.

Viena iš svarbiausių jo paskelbtų publikacijų spaudoje – „Karo archyvo“ išspausdintas tekstas „1863–1864 m. m. žemaičių

sukilimas Mažeikių apylinkėse“. Didelį darbą S. Ličkūnas atliko rašydamas Mažeikių apskrities istoriją.

Laikui einant S. Ličkūno sveikata pablogėjo, jis nebegalėjo dirbti mokytoju. Muziejuje jis beveik visą laiką dirbo visuomeniniais pagrindais. Pragyventi iš to, ką užsidirbdavo bendradarbiaudamas spaudoje (rašė straipsnius periodiniams leidiniams „Lietuvos aidas“, „XX amžius“, „Rytas“, „Žemaičių prieteliai“ ir kitiems anais laikais leistiems laikraščiams bei žurnalams), ir dar išlaikyti muziejų buvo gana sunku. Tada S. Ličkūnui buvo pasiūlyta Mažeikių muziejų skyriaus teisėmis prijungti prie Telšių planuojamos įsteigti Telšių muziejaus „Alka“. Tai padarius, buvo pažadėta Mažeikių muziejų remti finansiškai, apmokėti turėtas muziejaus skolas. Neaišku dėl kokių priežascių S. Ličkūnas nepakietė né vieno Senovės pažinimo mylėtojų kuopelės nario į 1931 m. birželio 3 d. jo suorganizuotą steigiamajį Telšių „Alkos“ muziejaus Mažeikių skyriaus susirinkimą. Jo metu buvo nutarta Mažeikių muziejų pavadinti Mažeikių „Alkos“ muziejumi; taip jis vadintas 1931–1948 m.). Kuopelės nariai tuo pasipiktino. Vis dėlto S. Ličkūnas šiam muziejui su trumpomis pertraukomis vadovavo ir toliau – iki pat savo mirties 1944 metais. Tuo laikotarpiu muziejus turėjo daug finansinių problemų. Tam, kad surinktos vertybės būtų tinkamai saugomos, eksponuojamos, esant reikalui ir restauruojamos, kad muziejus veiktu, čia dirbtų reikiamą pasirengimą turintys specialistai, reikėjo nemažai lėšų. Miestas tokią neturėjo. Tada buvo pasiūlyta dalį muziejaus eksponatų (ethnografijos, archeologijos, liaudies meno rinkinius) perduoti Vytauto Didžiojo karo muziejaus žinion, bet su sąlyga, kad jie ir toliau bus eksponuojami Mažeikių muziejaus patalpose. Šis pasiūlymas buvo priimtas ir 1937 m. minėti Mažeikių muziejaus rinkiniai buvo perduoti Vytauto Didžiojo karo muziejui.

Nemažai svarbios, paskutiniaiški dešimtmeciaiški apie S. Ličkūnų neviešinamos informacijos, kuri paaiškina ir patikslina daugelį jo gyvenimo faktų, paskelbta 1944 m. balandžio 22 d. Antrojo pasaulinio karo metais Telšiųose leistame savaitraštyje „Žemaičių žemė“ (Nr. 16 (146), p. 2) – čia išspaustintame nekrologe „A. A. Stasys Ličkūnas“.

Publikacija pradedama žinia, kad Mažeikių visuomenė S. Ličkūnų iškilmin-

gai palaidojo 1944 m. kovo 30 dieną. Čia nurodoma, kad 1884 m. gruodžio mén. 12 d. tuometinės Mažeikių apskrities Žemalės miestelyje gimusio S. Ličkūno tėvas buvo bajoriškos kilmės, bet jokio turto neturėjo ir gabiam savo sūnui didesnio mokslo suteiktinagalėjo. Baigęs Žemalės pradžios mokyklą, S. Ličkūnas nyuko į Liepoją pas savo vyresniuosius brolius ir čia gimnazijoje keletą metų pasimokes pradėjo tarnauti, nes toliau mokytis neturėjo lėšų. Tarnavo Alt-Švanenburgo, Liepojos, Ernės, Valko ir kitose pašto įstaigose: iš pradžių laiškančiu, savarankiškai mokydamasis kėlė karjerą, tapo tapo net pašto viršininku. S. Ličkūno darbštumas ir atsidavimas mokslui buvo begalinis, jis dieną ėjo tarnybą, naktimis mokėsi, skaitė, rašinėjo. 1915 m. balandžio mén. 22 d. vokiečiams užimant Liepoją, jis su savo įstaiga persikelė į Smolenską, vėliau į Charkovą. Višas, per 9 tarnybos metus jo įgytas turtas dingo, o žmona su 3 mažais vaikais kurį laiką klajojo po Rusiją, kol pagaliau Valke susiūrudo savo vaikų tėvą. 1916 m. S. Ličkūnas Valke suorganizavo pabėgelių iš Lietuvos šelpimo komitetą, kuriam pats ir vadovavo. Prie vienos komercinės mokyklos išlaikės egzaminus, gavo teisę dirbti mokytoju, mokytojavo pabėgelių vaikams įkurtose mokykloje. Vėliau, atsiradus daugiau darbuotojų Valko lietuvių komitete, jis vėl įsidarbino rusų pašto tarnyboje, buvo paskirtas Ernės pašto viršininku – šiose pareigose išbuvo iki 1918 m. pradžios, kol išvyko gyventi į Lietuvą.

Savo labai įdomioje „Ličkūnų šeimos monografijoje“ S. Ličkūnas apie save save taip rašo: „*Po 12 dienų labai vargingos kelionės, per įvairius etapo punktus, gerokai pakentę alkį ir šaltį, šaltą 1 gegužės rytą išlipome suvargintos tėvynės Lietuvos žemėje ir nusigabename į Sedos miestelį karantinan. 4 mėnesius laikiau vokiečių suruoštus mokytojams kursus ir išlaikęs egzaminus buvau skirtas į karo metu išardyta mokyklą jos vedėju – Ketūnuose. Veik vien savo lėšomis atremontavęs mokyklą, joje dirbau iki 1924 metų pabaigos. Dviem vyresnų vaikams baigus Sedos vidurinę mokyklą, kad galėtų lankyti gimnaziją, buvau perkeltas į Mažeikių pradžios mokyklą vedėju. Nors buvau baigęs mokytojų kursus ir prie Lietuvos Švietimo Ministerijos, bet dėl ligos 1928 m. rudenį buvau atleistas iš mokytojo pareigų. Ligos labai susilpnino mano sveikatą ir pasunkino pragyvenimą su šei-*

ma, o 3 vyresnieji vaikai lankė aukštesnes gimnazijos klasės. Juos reikėjo išlaikyti. Kadangi nemégau partijos, o darbą, tai nuolatinės tarnybos įstaigose negaléjau gauti, pragyvenimo šaltinių teturėjau iš plunksnos darbo spaudoje, kurioje dirbtį pradėjau tuo grąžinus lietuviams spaudą. Keliolika metų turėjau kai kurių dienoraščių atstovybes. 1930 – Vytauto D. – metais buvau išleidęs neperiodinį žurnaliuką „SE-NOVĒ“, kurio išėjo 3 numeriai. Jame tilpo daugiausia Mažeikių apskr. archeologinės, istorinių vietų ir panašios žinios. Leidinys turėjo gana gerą pasisekimą.“

Toliau nekrologe rašoma, kad S. Ličkūnas „[...] buvo fanatiškas praeities mylėtojas ir didžiausiu kruopštumu 30 metų rinko žemaičių krašto kultūros istorijos paminklus. Nemažas tokius eksponatų rinkinys žuvo D. karo metu Liepojuje, išsibarstė taip pat jo muzėjelis, paliktas Ketūnų pradžios mokyklo, tačiau rankų vis tiek nenuleido. 1930 metais, pasistatęs Mažeikiuose Kankinių gatvėj, mažytį gyvenamą namelj, viename kambarėly sugrūdo visą sa-vo 6-ių galvų šeimą, o kituo-se 2-uose kambariuose atidare, jau trečią iš eilės, Mažeikių kultūros muziejų. Pastarasis, ijkurdintas šiuo metu Vaižganto pradžios mokyklos rūmuose, išsiplėtė į rimtą kultūrinę įstaigą, kokia nedaugelis Lietuvos miestų gali pasididžiuoti. Iki bolševikmečio velionis Mažeikių muziejui surinko per 3 000 eksponatų, kurių dalis – labai vertingi ir reti. Ypač turtinių žemaičių raižinių ir istorinių skyriai. Iki 1940 metų pabaigos muziejaus reikalais velionis aplankė 1 014 miestelių, kaimų ir dvarų bei 2 687 sodybas ir pėscias suvaikščioti 4 237 kilometrus ir apie 1 000 kilometrų kitomis susiekimo priemonėmis. Kaip koks vaidila ar pranašas slampinėjo ji-sai pėscias, su kuprine ant nugaras, Mažeikių apylinkėse ir rankiojo, lasė eksponatus savo numylėtam kūdikiui – muziejui. Kur kokią senieną, akmeniuką, statulę, senovišką rūbą arba rankraštį suradęs, vilko kaip skruzdė į muziejaus lizdą. Dažnai pirkо juos savo negausiomis lešomis, atitraukdamas nuo savęs ir savo šeimos padoresnį duonos kąsnį.

Mažeikių muziejus yra [...] St. Ličkūno sau pastatytas paminklas, kuris, manau, kada nors bus ir jovardu pramintas.

Be to, jis ištyré ir išmatavo ir smulkiai aprašé per 60 šio krašto piliakalnių, alkakalnių, pilkapių ir kitų istorinių vietų, suraše apie juos pasakojimus, padavimus, iš kurių susidaré didžiulis tomas rankraščių.

Atlikęs šį didelį ir kruopštų ilgų metų darbą velionis užsimojo parašyti plačią Mažeikių apskrities istoriją. Tuo reikalui knisinėjosi Centriniame Valstybés Archyve, tyrinėjo bažnyčių, klebonių, dvarų, kaimų ir atskirų šeimų dokumentus, kol prieš pat savo mirtį sutvarkė surinktą medžiagą, surašydamas ją raš. mašinéle į 400 lapų.

1935 metais „Karo Archyvo“ VI tome išspausdino vertingą studiją „1863–64 metų žemaičių sukiliimas Mažeikių apylinkėje“, kituose to žurnalo tomuose – įvairių studijų iš žemaičių praeities. Daugybę straipsnių ir straipsnelių iš savo krašto praeities išspausdino įvairiuose laikraščiuose. Rankrašty paliko taip pat jo užrašai apie D. karo pabégėlius Rusijoje, kurių 250 maš. rašytų puslapiai paruošti spaudai.

Gal kai kam velionis buvo priklus žmogus, nervingas, gal ir nemégiamas buvo, bet tai juk smulkios silpnibés, kurios nublankssta prieš jo nuopelnus. Savo ilga ir sunkia skrandžio liga, savo moraline ir fizine ilgų metų kančia velionis tariamasi silpnibés atpirko su kaupu. Elininiai žmonės rūpinasi vien tik savo šeimų reikalais, turtu, prie jo prisiriša, velionis gi nebuvो eilinis žmogus, jis garbino aukštesnes, nežemiškas vertėbes. Jokio turto nepaliko, tik mažą namelijelį, galima sakyti – mirė nedatekliuje. Tačiau kaip šeimos tévas buvo pavyzdingas, gražiai išaugino ir išauklėjo 4 dukteris ir vieną sūnų, kuriems visiems davé nemažiau vidurinių, daugumai – net aukštajį moksłą. [...]“.

Kaip susiklosté Mažeikių muziejaus likimas po S. Ličkauskų mirties?

S. Ličkūnų muziejaus direktoriaus pareigose pakeitė J. Striška. Nemažai eksponatų buvo prarasta Antrojo pasaulinio karo pabaigoje (1944 m.). Kariškiams užėmus mokyklos, kurioje veiké muziejus, patalpas, eksponatai skubiai buvo perkeliami į Mažeikių miesto savivaldybės pastato rūsius. Tuo laikotarpiu dalis vertybų ir dingo.

Pasibaigus karui, muziejus savo veiklą atnaujino ankstesnėse patalpose. 1945 m. jo rinkiniuose buvo apie 12 tūkstančių eksponatų. 1948 m. Mažeikių „Alkos“ muziejus buvo reorganizuotas ir pavadinamas Kraštotyros muziejumi.

1955 m. mokykloje, kurioje tuo metu veiké muziejus, kilo gaisras. Ugnis sunaikino beveik visus muziejaus eksponatus ir kitas tame buvusias vertybės.

1955–1958 m. Mažeikiuose muziejus neveikė. Kai 1958 m. rajono valdžia nutaré muziejų atkurti, vėl buvo pradėti rinkti eksponatai, tačiau, nors tuo, gavę valdžios nurodymą, dažniausiai užsiémė rajono švietimo ir kultūros darbuotojai, daugelis nežinojo tokiam darbui keliamų metodinių reikalavimų, todėl buvo sukaupta daug neaprašytų, metrikų neturinčių vertybų. 1958 m. jos pradėtos saugoti muziejui skirtose nedidelėse patalpose Laisvės gatvėje (namo numeris 13/3). Siame name veiké ir redakcija. Patalpų buvo nedaug. Jų užteko tik nedidelei nuolatinei ekspozicijai ir parodinei erdvei, kurioje buvo eksponuojami Mažeikių krašto tautodailininkų kūriniai. Eksponatų saugyklu tuo metu muziejus

(Nukelta į 28 p.)

Mažeikių muziejus. D. Mukienės nuotrauka

Mažeikių Juoso Tumo-Vaižganto pradžios mokyklos pastatas, kuriame yra veikęs Mažeikių muziejus. Fotografas nežinomas. Nuotraukos originalas saugomas Mažeikių muziejuje

(Atkelta iš 27 p.)

neturėjo. Įvertinus sunkias materialines sąlygas, 1968 m. Ministrų Tarybos nutarimu Mažeikių muziejus buvo prijungtas prie Telšių kraštotoyros muziejaus (dabar Žemaičių muziejus „Alka“) ir pradėjo veikti kaip šio muziejaus ekspozicinis padalinys (filialas). Minėtu laikotarpiu muziejaus vadovai dažnai keitėsi – šias pareigas ējo Baranauskas (vardo nepavyko rasti), Juozas Juozapavičius, Bronius Vilimas, Juozas Nagius, Vaclovas Mačius. 1967 m. muziejaus vadove tapo Adelė Pušinskaitė-Cholodinskienė.

Du dešimtmečius veikęs kaip Žemaičių muziejaus „Alka“ filialas, 1988 m. Mažeikių muziejus vėl tapo savarankišku. Greitai po to pastatas, kuriame veikė muziejus, buvo perduotas teisėtiems savininkams, o muziejui 1992 m. skirtos Mažeikių vaikų muzikos mokyklos priestato patalpos. Jas pritaikius muziejinei veiklai, muziejus čia įkurdintas simbolinę dieną – 1994 m. vasario 16-ąją. Beje toje pačioje vietoje muziejus veikė ir 1934 metais.

1996 m. muziejaus žinion buvo perduotas Renavo dvaro ansamblis, kuriame iki 2014 m. veikė Mažeikių muziejaus filialas (dabar ten – savarankiškas Renavo dvaro sodybos muziejus).

Mažeikių muziejui yra priklausiusi ir Pievėnų kaimo (Tirkšlių sen., Mažeikių r.) sodyboje 1971–2014 veikusi skulptoriaus Broniaus Pundziaus ekspozicija.

Dabar Mažeikių muziejus turi 4 ekspozicinius padalinius. Tai 1960 m. įkurtas Viešnių pirmosios vaistinės muziejus (vienintelis tokio tipo muziejus, veikiantis Lietuvoje), 1981 m. Viešniuose atidarytas Lietuvos aviacijos pradininko Aleksandro Griskevičiaus muziejus, 1987 m. lankytojams duris atveręs rašytojos Šatrijos Raganos memorialinis muziejus Židikuose ir brolių profesorių Mykolio, Vaclovo, Viktoro Biržiškų memorialinė ekspozicija Viešniuose.

Nuo 2014 m. muziejui vadovauja Vaidotas Balzeris.

Šiuo metu muziejaus rinkiniuose saugoma apie 80 tūkst eksponatų. Didelę jų dalį sudaro didelė išliekamają vertę turintys etnografijos, numizmatikos, archeologijos, dailės objektai, taip pat fotografijos, spaudiniai, dokumentai ir kt. vertybės. Muziejuje veikia nuolatinė ekspozicija, yra išplėtota parodinė ir edukacinė veikla, organizuojami dailininkų plenerai, simpoziumai, konferencijos, neužmirštamos ir muziejininkų vasaros ekspedicijos po Mažeikių kraštą.

Prisimenant šio muziejaus įkūrėją S. Ličkūną, aktualu paminėti,

jog tėsiamas ir jo pradėtas muziejaus veiklos viešinimo darbas. Muziejus turi informatyvią interneto svetainę, žinios iš muziejaus skelbiamas rajoninėje ir respublikinėje spaudoje.

Šiandien parengti išsamų S. Ličkūno publikacijų sąrašą yra sudėtinga, nes jis daugelį savo tekstu pasirašinėdavo slapyvardžiais ir inicialais. Identifikuoti yra šie periodikoje paskelbti svarbiausi jo tekstai:

- ✓ Ličkūnas S., „Akmenės valsčiaus istorinės vietas“, *Vakarai* (Klaipėda), 1938-11-21.
- ✓ Ličkūnas S., „Apie senovės mūsų laidojimo papročius“, *Senovė: neperiodinis Mažeikių muziejaus leidinys*, Kaunas, 1930, Nr. 3, p. 7–8.
- ✓ Ličkūnas S., „Istorinės vietas Mažeikių apskrityje“, *Vakarai* (Klaipėda), 1937-05-05, p. 3.
- ✓ Ličkūnas S. (slapyv. S. Kūnas), „Iš Akmenės praeities“, *Žemaičių žemė* (Telšiai), 1942, Nr. 45, p. 5.
- ✓ Ličkūnas S., „Ką slepia nebyliai kalneliai. Viešnių apylinkės istorinės vietovės“, *Vakarai* (Klaipėda), 1938-12-19, p. 4; 1938-12-20, p. 4.
- ✓ Ličkūnas S. (initialai S. L.), „Kaip milžinas užpylė Ventos upė“, *Ateitis*, 1943-12-20, p. 6.
- ✓ Ličkūnas S., „Kultūros paminklai Mažeikių apskrityje“, *Žemaičių žemė* (Telšiai), 1942, Nr. 31, p. 2.
- ✓ Ličkūnas S. (initialai S. L.), „Liko tik kapai ir kaimas“, *Lietuvos aidas*, 1940-01-20, Nr. 32, p. 3.
- ✓ Ličkūnas S., „Mažeikių apskrities alkos kalnai“, *Gimtasai kraštas* (Šiauliai), 1934, Nr. 3/4, p. 185–186.
- ✓ Ličkūnas S., „Mažeikių apskrities alkos kalnai“, *Vakarai* (Klaipėda), 1936-07-05, p. 5.
- ✓ Ličkūnas S., „Mažeikių apskrities piliakalniai“, *Gimtasai kraštas* (Šiauliai), 1934, Nr. 1, p. 49–51.
- ✓ Ličkūnas S., „Mažeikių apskrities piliakalniai“, *Vakarai* (Klaipėda), 1936-07-02, p. 5; 1936-07-03, p. 5.
- ✓ Ličkūnas S., „Milžinų kapai. Mažeikių apskrities milžinkapiai“, *Vakarai* (Klaipėda), 1938-04-27, 28, 30; 1938-05-04–05, p. 4.
- ✓ Ličkūnas S. (slapyv. S. Kūnas), „Mūsų senovės kultūros liudininkai. Ylakių valsčiaus pilalės – buv. Apuolės pilies – miesto apsauga“, *Vakarai* (Klaipėda), 1938-09-05, p. 4.
- ✓ Ličkūnas S (initialai S. L.), „Užtiko senovės sodybą“, *Vakarai* (Klaipėda), 1936-07-24, p. 6.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Ramanauskas V., „Atsidavės Mažeikių kraštui“, *Santarvė*, 1994-03-26, Nr. 33–34.
2. Žemaičių žemė, 1997, Nr. 3, p. 36.
3. Cholodinskienė A., „Mažeikių muziejus“, *Žemaičių žemė*, 1997, Nr. 3, p. 28–29.
4. „A. A. Stasys Ličkūnas“, *Žemaičių žemė* (Telšiai), 1944-04-22, Nr. 16 (146), p. 2.
5. „Stasys Ličkūnas“, *Lietuvos archeologų draugija* <https://lad.lt/lickunasstasys/> (žr. 2021-12-12).
6. „Stasys Ličkūnas“, *Mažeikių krašto enciklopedija*: http://www.mke.lt/Stasys_Li%C4%8Dk%C5%ABnas (žr. 2022-01-30).

Rašytojos MARIOS Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos premijos laureatai

Kasmetinė rašytojos Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Ragano premija įsteigta 1997 m. sausio 23 d. Mažeikių rajono valdybos sprendimu. Ji skiriama už rašytojos atminimo puoselėjimą, švietėjišką, labdaringą, altruistinę veiklą, aktyvū dalyvavimą Mažeikių rajono bendruomenės kultūriniame gyvenime, literatūrinius pasiekimus. Pirmą kartą premija įteikta 1998 m., pažymint rašytojos 120-ąsias gimimo metines. Ja buvo apdovanota tuometinė Židikų vidurinės mokyklos lituanistė, Šatrijos Ragano muziejaus darbuotoja Filomena Juodikienė.

Rašytojos M. Pečkauskaitės-Šatrijos Ragano premijos dydis iki šiol buvo 1000 eurų. Premija įteikiamai kasmet kovo mėnesio pirmają savaitę, minint rašytojos gimimo sukaktį (M. Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana gimė 1877 m. kovo 8 d.).

Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Ragano paminklas Mažeikių parke.
Skulptorius Jonas Meškelevičius, 1984 m. D. Mukienės nuotrauka

1997 m. – Filomena Juodikienė, buvusi lietuvių kalbos mokytoja, ilgametė Židikų Šatrijos Ragano muziejaus darbuotoja, pirmoji pradėjusi rinkti medžiagą apie rašytoją.

1998 m. – Martynas Januška, M. Račkausko gimnazijos mokytojas.

1999 m. – Laima Skabickienė, M. Račkausko gimnazijos mokytoja.

2000 m. – Regina Valantytė, Židikų bibliotekos bibliotekininkė.

2001 m. – Adelė Cholodinskienė, Mažeikių muziejaus direktorė.

2002 m. – Aldona Jonauskienė, Mažeikių viešosios bibliotekos direktorė.

2003 m. – Rima Širvinskienė, Židikų Marijos Pečkauskaitės vidurinės mokyklos (dabar gimnazija) direktorė.

2004 m. – Sofija Šviesaitė, poetė.

Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana jaunystėje. Fotografas nežinomas.
Nuotrauka iš Šatrijos Ragano bendrijos archyvo

2005 m. – Jūratė Miliauskytė, Mažeikių muziejaus muziejininkė.

2006 m. – Dangira Undžienė, Mažeikių viešosios bibliotekos skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja.

2007 m. – Stanislava Valatkevičienė, Židikų seniūnijos seniūnė.

2008 m. – Paulius Auryla, Telšių krašto ateitininkų vadas, katechetas, Viešnių bendruomenės, Mažeikių rajono savivaldybės narys.

2009 m. – Svetlana Jurgelienė, Židikų kultūros centro direktorė.

2010 m. – Sniegena Chriščinavičienė, Viešnių bibliotekos bibliotekininkė, tautodailininkė, Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė, viešniškių menininkų klubo „Spalvarnis“ narė.

2011 m. – Ona Irena Marcinkevičienė, bendrovės „Verslo sala“ direktorė.

2012 m. – Bronislava Viesulienė, Mažeikių „Caritas“ vadovė.

2013 m. – Bronislovas Kerys, kraštotoyrininkas.

2014 m. – Gražina Vainutienė, Sedos V. Mačernio gimnazijos mokytoja metodininkė, Sedos kultūros centro kultūrinių renginių organizatorė, vaikų folkloro ansamblį „Rémoliokā“ ir „Cīroliokā“ vadovė.

2015 m. – Alma Krappauskienė, tautodailininkė, buvusi Tirkšlių vidurinės mokyklos geografinios mokytoja.

2016 m. – Virginija Katkuvienė, Sedos Vytauto Mačernio gimnazijos biologijos mokytoja metodininkė, Žemaitijos skautų organizacijos „Medeinos“ draugovės vadovė.

2017 m. – Ona Venslovienė, Mažeikių trečiojo amžiaus universiteto pirmojo rektorė.

2018 m. – Rūta Končiutė-Mačiulienė, Mažeikių r. savivaldybės administracijos Kultūros ir sporto skyriaus vyriausioji specialistė.

2019 m. – Jūratė Norvaišienė, AB „Pieno žvaigždės“ Mažeikių regiono pardavimų padalinio direktorė.

20201 m. šia premija apdovanota Genoveita Gricienė, pedagogė, visuomenės veikėja, Mažeikių r. savivaldybės tarybos narė.

APLE GĪVENĒMA – LINKSMĀ Ē PAMUOKONTĒ

MAKSVĪTIS JŪZAPS (PELDIŪ KAIMS, KRETINGUOS R.)

ONTĒS MĒSLĒS APLE ZUOSĒ

Kuokēs trumpas dabā dēinas –
Vert vēkšrēnis jau ražēinas!
Sosētraukēs i koprelē,
Tūzēn nomēi ēr Ontelē.

Vēsus pinigus prāūzēs,
Džeugies kelie nepalūzēs.
Kāp če bova, kāp notēka,
Kad pu baliaus šnapshēs léka.

Ēr atsēmēnē Ontelē
Sosētekēs tēn Zuoselē.
An juk šalēpās siediejē –
I torielka kleckus diejē.

Mitri, straini muotrēškelē
Vīrou krēta i šerdelē.
Jegu tuokē ons torietu,
Šaltuo luovuo negolietu.

Dabā Zuosē sunkēs dēinas,
Kap moselē blaškuos pēinē.
Vīrs jau senē gol po léipa,
Kor paukštelē liūdnu géid.

Gera žmuogu ka notvertu,
Ūkis ontrēp apsēverstu.
Vēsē pašalē blizgietu,
Eura iš nomū nebiegtu...

Jegu Ontē prisimtu,
Ons ēr lēgas dar išgintu.
Nebstenietu, nebdejoutu –
Aple seksa parokoutu.

Vēsor muotrēška padietu,
Aple truoba rēstiūom biegtu.
Pēciou malku ons privēlktu –
Pri ognelēs rētā šēltu.

Ēlgas kelnēs atsēraitēs,
Darbus dērbtu net sokaitēs.
Dērža stēpriau sosēverzēs,
Priveizietu karvē, verši...

Senuo kaldroo kol sošēla,
Net kodluotas mēslēs kēla:
Je kap katēns ons pakniautu,
Dar ēr vāka sosēlauktu!

Vīrs jau metūs ēr somētēs
Nežegnuosēs onsēlēpēs.
Apkabintu, pamīluotu
Ēr pri rēkala važioutu.

Kéik linsmībiu toukart būtu –
Nu pīragu stalā lūžtu.
Vīra buobas pašuokdintu –
Vākou varda švēnta rinktu.

Vo ka balius osēbaigtu,
Kap arklielis ratus trauktu.
Kad konteplēs nepaslistu,
Kéima kūlēs iissēgristu.

Šiaurēs viejē kad nešvēlptu,
Sēinas žiuogspēruom ožpēltu.
Bolviems pintu ons krežieli –
Zuosēs vākou luopišieli.

Biezdis pu longās ūdietu,
Konkolīnē balta sriebstu.
Niekis anodom nepražūtu,
Kap balondē krūvuo būtu.

Ka i patala sopoltu,
Ēlgas rēitās pupas koltu.
Jaunas dēinas prisimintu,
Vēsa naktē joukās springtu.

Bet i luova 'ka ivērtā,
Vēsas mēslēs viejēs vērtā.
Nebēškuojē ni Zuoselēs,
Nopenietas kap žouselēs.

Vo iš mēiga ka praboda,
Baisē prastā pasējota.
Vīrs negal benosēšvēlpē –
Tor pas daktar(a) nosēvēlkē.

Uruluogs ka apveiziejē,
Lēga tujau pat atspiejē.
Lēipē goltēis i palata –
Remontous šlapēma taka.

Baltuo luovuo atsēgolēs,
Ontē rafties ont drobolēs.
Vēsē pašalē skaudiejjē,
Nuors dar seksa netoriejjē.

Juokiū planū ons nebķurē,
Slaugēs špricus vīrou dūrē.
Išgoliejjē savaitelē,
Sosētraukēs i pūslelē.

Ontēs mēslēs tik svajuonēs –
Neapgava rīmtuos puonēs.
Pri našlelēs neprilinda –
Nier kor dietē vīra slinka.

KASTĒ MEILĒ

Gal atsēmēnat jūs Kasti?
Tas, kor pérštās nuosē krapštē.
Sava buoba ons palēka,
Vēnskaus Nastē ka sotēka.

Šviežē mēsa juk skanesnē,
Kol nespiejē dar sogestē.
Tuoki graži, tuoki duora
Tēktu vīrou net i puora.

Pasēgruobēs botelkelē,
Kastis rētēn pas Nastekē.
Naktis švēisi, mienesēina...
Laukā kvep jau šviežiu šēinu.

Pro beržinūs, pro karklinūs
Lek pri Nastēs ont nakvīnēs.
Ta juk truobuo dabā vēina...
Ger uožkelēs šēltē pēina.

Trumpa, drūkta kap bačkelē
Vīrou krēta i šerdelē.
Jegu tuokē pasēgautu,
Dvijau malkas luovuo pjautu.

Žēborieli ka pamatē,
Pri truobalēs prisēstatē.
Kastis braižuos aple longa,
Vo Nastelē kasuos bomba.

Vos negava an(a) infarkta –
Kap věstelé jiemé karkté.
Bet Kastieli ka pamaté,
Atsegava kap plaštaké.

Dorēs platē atēdarē...
Nei an(a) pīka, nei an(a) barē.
Vēns priš ontra sosēstuojē
Kap paukštelē do plasnuojē.

Kas per jausmā! Kas per meilē!
Net ēr mon ištīsa seilē.
Kap vējuoklē do vīniuojies
Ēr so ronkom, ēr so kuojiem.

KUOŽNUS SOKAM SAVA LĒZDA

Pasēlēpos ont kēisalē,
Onē žvalgīes i kelali.
Baisē Juonē pasēēlga,
Diel tuo če ēr atsēvēlka.

Vaikis – gražus, neištēzēs,
Aple Uonēs reitus trēnas.
Taka krovēna sominē,
Belakstīdams pas kaiminē.

Jauna šērdēs – ne ledēnē,
Jausmā taškuos po krūtēnē.
Juonis Uonē kumšt i šuona:
„Būk, brongioji, mona žmuona“.

Ta nebžēna kou daritē,
Kou tam Juoniou pasakitē.
Juk ēr anuos šērdēs jauna,
Graibuos vīru net po Kauna.

Bet galiausē išsteniejē,
Kad net luova sotraškiejē:
„Jegu jimsi, būsiu tava,
Grībus rinksiau pri Rēitava.

Dēdēl' mēškā, daug pošīnu,
Pakviepousiau uoru grīnu.
Kēik tēn žvieriū, kēik tēn paukštiū,
Neblēks kaktuo juokiū raukšliū!

Ka pavargsiā – atsēsiesiā,
Kepēnēnē dešra jiesiā.
Tava šērdēis neožausiū,
Lig pat graba tau tarnausiū“.

Juonis Uonē pakšt i žonda,
Ta net lūpa prisēkonda.
„Nieka tuokē, nieka tuokē,
To bočioutēis gerā muoki!..“

Naktēnelēs apsēvēlkus,
Uonē šlamēn sava šēlkus.
Juonis kvēit i meilēs sala,
Kol dar šērdēs neožala.

Tēn paruodīs tékra dongu,
Daug gražiesni nei pro longa.
Kvietku žēidā tēn kodrietē,
Miediu lapā skiauterietē.

Minkštūs ratūs tēn siediesi
Ēr i debesis veiziesi.
Tēn bus gerē vēsē žmuonēs,
Vēns kētam linkies maluones.

Juonis graibies, išdīkava,
Uonē spardies, kudakava,
Kol galiausē sosēprata,
Kad i dongu buokšta stata.

Naktis šveisi, mienesēina...
Do darštuolē šnīpšt ož séinas
Senuo truobuo pri pat prūda,
Sosēbiegosiu i krūva.

Tik ka saulē patekijē,
Juonis nomēi išklestiejē:
Galva sunki, šaltis krata,
Kuojēs painuojēs ont taka.

Kou ta meilē tatā dara,
Net iš pruota žmuonis vara.
Juk ēr Juonis kēik ožtroka,
Kol pralaužē dounas plota.

Jaunē žmuonēs. Karšta meilē...
Nesakau, kad pasēleidē.
Ne šventēije puodus lēpda –
Kuožnus sokam sava lēzda.

**KAD TIK JUZIENĒ
NEKLIŪTU**
JONUŠĀTĒ LAIMA,
KURŠIENĀ (ŠIAULIŪ R.)

Bova laiks, kumēt žmuonis iš vēnkēimū i gīvenvietē kielē. Ganīklas karviems liuob atmatous vēsēms kopētuo po vēina rēiželi. Vēinuo ganīkluo bova prirešta Jozienēs Joudē, kētamē – Ontienēs Šēmargē. Vēina dēina i trašū sandieli atveže daug pēlnū maišū. Žmuonēs mēslēja, kad salietra. Bēndra nuosavībē, tad nakti bendrā ēr dalējos. Ontēs bova bistresnē – grētiau

Dailinika Jocē Valerējuona (1930–2016)
kūrinis. Portēgrapējē ēš RKIC archīva

apsēsoka. Ontienē šauk:

– Tievā, tik nebarstik salietras ont ganīklas artēi Jozienēs robežiaus, kad trāšas i anuos ganīkla nenutekietu. Juk tēik nešē, vargā...

Vīrs paklausē patiuos. Pu kēik laika pasēmatē ēr rezoltatā. Pasēruoda, baltē mēltelē bova prišvarpotēnis chemikals. Vēsa Ontienēs ganīkla nugeda, léka tik tas pašālis pri Jozienēs robežiaus...

AR TU MANE MYLI?

VAŠKĪS ALGIMANTS, KRETINGA

Aukštaite žmuona klausia vīra žemaitē:

- Brangusis ar tu mane myli?
- O kas ī?
- Nieko nēra, klausiu, ir tiek.
- A kas nuors ne tēp?
- Viskas gerai, tik noriu išgirsti ar mane myli.
- Vo a nebovau sakēs?
- Sakei, bet labai jau seniai.
- A tatā jau užmēršā?
- Neužmiršau, sakei man tai lygiai prieš trejus metus.

- Tā kamē reikals, a kas nuors negerā?
- Tu mažiau klausinēk, negi tau sunku pasakyti, kad mane myli?
- Nesunkē, bet a rēk tēik tonkē sakītē?
- Reikia, brangusis, tikrai reikia.
- No gerā – aš tavēm mīlo, mīlo, mīlo.
- Kaip malonu, kada vēl tai išgirsiu?
- Nu a skaičioutē nebuuki – līgē pu devīniū metu.

ŽEMAITIŠKĘ TEKSTĀ 1925–1940 M. LEISTAMĖ LAIKRAŠTIE „Žemaičių prietelius“

PARĘNGĘ ČIŽIŪNS GINTAUTS

Mėslės

1940 m. kovo 22 d., Nr. 13, p. 4

Užrašė Brutenis Zéduorius. Mėslės pasakė Staponkus Apuolinars éš Plungés parakvédjés, katros ir givénés Dédvitiūs (anéi dar vadénuos Jazdās)

- Sovarkšluots, sokarkšluots, laukum galé pastatāts (*Zombis*).
- Pélns pouds mēsuos, abodo galio kiauro (*Siovéma žéids*).
- Lazdins, tuo lazdina védorie – eglins, tamé egliné – vondou (*Viedros so vondénio éš egléniu šolūm padérbts é lazduos lonkás apmests*).

1940-03-01, Nr. 9, p. 7

Mėslės Boivida Juona éš Staneliūm suodus (Plungés parakvédjé). Užrašė Brutenis Zéduorios

- Tor šiaudus – nejied, tor plunksnas – nelek, tor kuojės – nêt, tor düšé – nevésu met (*Luova*).
- Sožvinga žvingals ont aukšto kalno sédabra galvo, kanapiu oudégo (*Varps*).
- Žids védou, žida barzda lauké (*Rédéks, sieténis, ruopé arba batvinis*).
- Tievs negémis, sūnos pražélés (*Dūmā*).
- Do čista ger, do porvénā (*Vežéma tekéné par porvina réit*).
- Aukšta pana, po nuosé borbols (*Šolénés svértés*).
- Maža buobotelé vësa sveta aprieda (*Adéta*).
- Daili avelé bebiegdama prijedé (*Kalvarata špoulie*).

- Mažuo bačkelie dvejuoks alos (*Kiaušis*).
- Paneli geltuonā apriedita, kas paveiz, tas verk (*Cébolé*).
- Atlieké paukštis be sparnūm, nutūpē i medi be šakum, atejé pana, sojiedé be dontūm (*Snéigs*).
- Mēškè gémés, mēškè augés, mēškè lapujės, paréjés noméi švēnto pastuojės (*Kržios*).

Mėslės 1901 m. sausé 30 d. pasakė Brežinskali Maré (Bražinskâté Maríté), givenuusi Plateliū parakvédjés Babrungienu suoduo (1940 m. anuos pavardie bova Stonkiéné, givena Kolūm parakvédjés Pakotovienu suoduo)

- Medé lémou, stékla akis, šiaudum kapaléšios (*Truoba*).
- Ož kiaulé mažesnis, ož arkli dédesnis (*Balns*).

*Tievos jouds, gozékouts, muotina ragaouta, auklé oudégoula, vo vākā apséktorné (*Tievs – pečios, muotina – minkitovis, auklé – lēžē, vo vākā – dounas kepalā*).*

- Dailos, dailos karklinelis be kuoké lapelé, pélns kurapkéliu (*Pélha galva otūm*).
- Ož snéiga baltesnis, ož smala joudesnis (*Šarka*).
- Balts balondis laukum galé sklistieliejé, vésé medé linkteliejé (*Konégs pri altuoriaus*).

*· Ož kumpa kumpesnis, ož téisi téisesnis, ož puodoška minkštesnis (*Zmuogaus ronkas solenkamas ér éštéisamas, vo mēigtont nuors ont minkštiausé puodoško, vés gerā ronkas po galvuos pakéshés*).*

- Do galio é gals (*Dvénagé šaké*).
- Mieléns balondis po žemé sklonda (*Zombis arba plügs*).
- Daili, daili panelé so septinės rūbas

(*Cébolé*).

- Vasara muolis, vo žéima bruolis (*Pečios*).
- Panele po truoba bégjiuo, kertiuo apsés-tuo (*Šlouta*).
- Do poudo joudo, kartás īr mēsuos, kartás nier (*Bats*).
- Rauduona kalé ož avelé tikesnè, ož vélka péktesnè (*Léžovis*).
- Pelie po orvus londa, oudéga vén lauké paléikt (*Adéta*).

*· Septinés mīlēs, ož tuoms septiniuoms miliems télts, ont tuo téito kvietka – vësa sveta patieka (*Septinés nedielés gavienés é Velikas*). (Ton mīslé aš ésgérdau nu o. A. Brežinskienės Aguotas (1858–1933). Babrungienūs. Ožrašita ta mīslie 1901 m. Toukart dar liuobam puosninkauté gavienés be mēsuos é be péina, kiaura déina éš déiniuos, nu pat Ožgavieniu lig pat Veliku. Toukart é Veliku káp dabar liuobam laukté: ér anuos tumet mums ruodies daug links-mesnés).*

Mīslės, sogalvuotas o. a. Bražinské Proncēckaus (1858–1911) Plateliū parakvédjés Babrungienu suoduo

- Be givibés é be dvasés vélka balso kauk (*Kolamuojé mašina*).
- I truoba par longus ijejés é par omžius nebišejas (*Kas pro akis i galva iejé, tas é paséléikt*).

Bortā

1940-02-02, Nr. 5, p. 7

*Užrašė Brutenis Zéduorios
Paltelē-Babrungienā*

- Nuorint nusékratitē svérplēs, rēk kelie

rasti ponti. So tou pontio, parsénešos noméi, muštē svérplius é sakité: „Svérplelē, éšekét pri tuo é pri tuo (rēk pasakíté tuo žmuogaus, pri koriuo nuorem ešsiūsté svérplius, pardė). É vésé svérplé nu mūsa éšes pri tuo, pri kuo mes anus éšvarisma.

· Kūmuoms, vežont vāka krékštíté, nerēk siedieté artēi vēins ontra, bet kad būto tarps. Tumet puodi bus graži – so pradontio.

· Krekštijint konegou vāka, kūmuoms rēk aiškē kalbieté puotérus, ka puodé aiškē kalbietu – nešvelptu.

· Ka isémét i ronka gérgždielie, rēk nuējos i sosiedus nu gaspadénés pavuogtē kuoštovi, é so tou kuoštovio apréštē ronka. Ka gaspadéné pradies keikté ton, kas kuoštovi pavuogē, tumet pabiegs lēga.

· Kūtiūm vakara mergēs, nešdamas iš pastuogēs šakalius, jem kori kāp gal dédesni kliebi, ér, inešosés i truoba, skaita. Koriuos šakalē éset puoruoms, – ton meta apsižanīs (ištekies). Vo koriuos lēks; šakalīs lēikos, ta ton meta paléks nežanuota (netekiejos).

· Kūtiūm vakara mergatēs, éšbiegoses i lauka, tris kartus apsésok, laikidamas séjuna ronkuos, ér met séjuona. I korén posé séjuons nukrés, éš tuos posés atjuos jaunikis.

Platelių ežers. Potuograms nežēnuoms. Portégrapējé iš RKIC archīva

Kéta karta, kā žmuonés bova po puonās, kā puonams ējé lažus – vadēnas, liuob nudérbtē anims vēsus darbus, vēins puons sava aplouka a suodina (gerā nebatménō) kertiuo pastatēs truobalē, laikēs žini – tuoki žmuogo, kors liuobōs pasakíté, kas kamē īr prapoulēs arba pamests, kas kame īr kon pavuogēs, kas kamē kor būs arba atsétékés ér t. t. Tas žinīs bovēs pavardē Svérplis. Kažkumet puons ožségeidés sožēnuotē, a tékrā tas vēskon é žéna, ar ons kartās puona neapgaudēnie. Sogavēs svérpli, apvuožes bliūdialio é leipēs pavadintē žini. Kāp tik atējēs, tujau staigē anuo ožklausēs:

– Pasakik, kas po tuo bliūdialio īr.

Žinīs noséménés, pats sau sošokēs:

– Svérpli, nabagi, prapoulē, i puona naga ipoulē!

Puons tujau so ronkuoms pliaukšt, pliaukšt pradiejē ratoutē:

– Vuo, tékrā žēnōs!

Kéta karta juodvarnis nešés par jūra sava vāka. Vēina nešōs é klausōs;
– Vo to moni a neši tēp, kap aš tavi?
– Nešo, – sakōs.
– Malagis esi. – Pliumpt i jūra é imetēs. Ontrój nešōs é viel klausōs:
– Vo to moni a neši tēp, kap aš tavi ka nešo?

– Nešo, – sakōs.
– Malagis esi. – É ton i jūra pliumpt imetēs:

– Treti nešdams viel tēp pat klausōs:
– Vo ar to moni neši?

Šés sakōs:
– Ne aš kéta tuoki, kap aš nešo.
– To téisa sakā.
Ton vāka parnešēs par jūra.

metus. Mat, tēn bova tuokē pērtēs é tēn liob baiditē. Par vēsa vasara vaikis éšbūn, bet kāp tik praded lénus mintē, tujau ons ér éšēt.

Pats tas ūkēninks žēnuojē, kad tēi vaikē bējē pas anon būtē. Tad ons, vēina karta somdīdams vaiki, anam é saka:

– Bet kažēn, a to galiesi pas monēs éšbūtē, kad mona pērtie baida, vuo tēn rēks lénus džiuovintē?

– Ēk, ēk, kad to é pasakuoji mon vēsuokius niekus! Kas tēn moni pabaídīs? Aš nieka nabējau – saka tas vaikis joukdamuos.

Tas ūkēninks biški paséjoukē, pamēslējē é nosésomdē anon. Bet vēs téik mēslējē, ka tas tā jau tékrā naéšbūs – anam vaikis atruodē tuoks lebeda...

Ont rīta tas vaikis jau é parējē. Šēp pri darba ons gers vaikis. Tam puonou stēngas itéktē, gaspadénés klausā – taikos vaikis. Tēp ér éšbova par vēsa vasara. Kāp atējē rodou, pradiejē lénus mintē. Pridžiuovē jau nu rītmetē pērmoujē pērti, ésdžiuovēna é vakarē sosérinkē darbēninkā pradiejē mintē. Éš pērtēis neš pats vaikis. Lig pat posnaktēs vēsē darbavuos é pavarga. Tad parējē i truoba: ožkostē é pamēiguotēs kuokē adīna. Vuo vaikis, pasélēkēs so gaspaduorio, idžiuovē dar lénūm, mat lig rītmetē būto naožtekē. Paskou é gaspaduorios paējē noméi goltē, vuo vaikis pasélēka pakūrintē pečiaus. Valgītē anam atnešē gaspadénē i jaujē kuošēs so taukās. Vaikis paséjiemē ton kuošē, isénešē i pērti,

(Nukelta i 34 p.)

Lénūm mīnē

1939 m. rugsiejē 28 d., Nr. 39, p. 6)

Užrašē P. Mēlveris éš Plungēs

Vēina karta gīvena tuoks baguots ūkēninks. Anam liob rēkies somdītē vaiki, bet ni vēins neliob pas anon éšbūtē cielus

ŽEMAITIU KALBA

(Atkelta iš 5 p.)

atsésieda prīšās ogni ē valga. Bavalgīdams ésgérda, kad kažen kas pradiejē ardūs šnabždietē. Ěs pérma po bēški, ligo pelie, paskou dēdīn, dēdīn, ē pradiejē téik braškietē, lingoutē lénus, kad, ruodus, solaužis arduš ē lénus vēsus ēšvers ont žemēs. Vuo tas vaikis sied sau pri kuošēs posbliūdē ē ni veizietē naveiz i ton posē. Ont galūm gala, papt, ēr ēškrēta ēš ardūm so kelēs lénūm buntās tuoks puonātis ēr atēt teisē pri anuo. Vaikis atsēokēs paveiziejē ē pavadēna tuo puonāti kuošēs valgītē. Tas, ni žuodē nasakēs, atsésieda prīšās ē kabēn kuošē, bet namērka i taukus – tik i pelénus.

–Kor to mērkā? Mērkīk i taukus! – saka vaikis.

–Mon ožteks ēr i pelénus.

Pavalgēs vaikis tujau deg tabuoka. Batoris ē tas puonātis. Ēr ons deg. Sorūka po ton vēina, paskou vaikis ē saka:

–Vedo pamainīkiav tabuokās.

Pasēdērba abodo dar po vēina bankrutka ē viel rūka. Vaikis barūkīdams soprata, kad rūkont ton tabuoka gauni daugiau jiegūn, ēti žmuogos stēpīn. Sorūkē po ton, atsējiemē katras sava ēr isēdiejē i kēšenē. Paskou tas puonātis viel nuējē i ton patē kertē, ēš kor ēslinda, ē prapuolē.

Ontra nakti, par posnaktē, viel tēp pat vēsē paējē nomēi prigoltē, vuo vaikis pasēlēka pērtēs kūrintē. Tēp pat atneš anam gaspadēnē kuošēs ē pati paējē nomēi. Vaikis isēneš viel i pērti, pasēdiejē ont žemēs ē valga. Bavalgīdams ons viel pamatē ēš tuos kerties baatēnont ton pati puonāti. Bet šī nakti jau ba kuokiūm škondalu. Vaikis anon viel pavadēna pri kuošēs. Po kuošēs viel abodo rūka tabuoka. Paskou tas vaikis pradiejē sakītē, kad vedo mainīkiav tabuokas gatavā, so vēso maišo. Mat tas vaikis nuoriejē būtē dēdēlē dékts. Tam puonātiu tas patēka ēr ons so mīlo nuoro apsēmainē, sorūkē dar po vēina, paskou tas puonātis ē saka:

–Tau kuožna nakti rēk če siedietē pri tuos ognēis, aš matau, ka to nuori dēdēlē mēiga. Tad to golk pasēmēiguotē, vuo aš ož tavi ēšdžiuvinso lénus.

Tam vaikiou tas dēdēlē patēka, pasakē, ka atējos laikou pažadintu, mat rēk ētē pažadintē ketus mīniejus, ē nuējēs i spalius atsēgolē, vuo tas puonātis palēka bakūrēnos pečio. Kāp jau lēnā bova gerā ēšdžūvē, ons pažadēna vaiki ē pats viel prapuolē. Vaikis noējē i truoba, pažadēna vēsus darbēninkus, vuo aple

ton puonātī niekam nieka nasaka. Darbēninkā klausēnie anuo, a kas nabaidē, vuo ons vēsaka, kad ničnieka namatēs, nē gērdiejēs.

Tēp pat bova ē tretē nakti. Anam bavalgont kuošē, atjē ēš pērtēis gala tas pats puonātis, atsésieda prīšās ē valga, pamērkīdamuos i pelénus. Pavalgios tas puonātis viel lēip ētē vaikiou pamēiguotē.

–Vuo aš, – saka, – ēšdžiuvinso tau lēnus ēr ēšlaušo.

–Vaikis noējē ēr atsēgolē, vuo tas pakūrē smarkē pečio, ēšdžiuovēna grētā lénus, ēšlaužē, ēšsēnešēs i jaujē, ē pažadēna vaiki.

–Ēk, – saka ons vaikiou, – to nomēi pažadintē darbēninku. To pradiek ont anūm pīktē ē sakīk, ka to jau ē lénus ēšlaužēs, vuo anūm nikāp nagal prižadintē.

Kāp vaikis darbēninkams tēp pasēkuolējē, anēi pradiejē ēš anuo jouktēis, bet atējos veiz, ka tékrā. No, kēik anēi tuokart dīvējuos, nikāp nagaliejē soprastē, kāp tas vaikis galiejē vēins ēšlaužētēk daug lēnūm. Bet tas saka, kad ons vēskon padērbēs vēins pats.

Tēp pat atējē tas pats puonātis ē ketvērtā nakti. Viel vaikis noējē goltē, vuo tas puonātis pasēlēkēs lénus ēšdžiuovēna, ēšlaužē ē ēšminē. Paskou pažadēna vaiki ē saka:

–No, dabar ēk pažadink darbēninkus. Jau lēnā īr gatavā ēšmintē ē sorēštē.

Vaikis atsēkielēs noējē ē pažadēna pikdams darbēninkus, kad ētu padietē džiautē naujus lénus, vuo tus vēsus jau toris gatavus ēšmintus. Tēi ēš anuo pradiejē jouktēis ē vēsē sobiega veizietē, kon če tas vaikis anīms malou. Bet atējē veiz, kad tékrā lēnā vēsē jau gatavē. Anēi klausēnie, kāp če īr, jog ons vēins nagaliejē niekāp téik padērbtē, vuo tas genas, kad nieks ni nabovēs ni atējēs pas anon, nieka ons naženos.

Pēnka nakti, par posnaktē, viel atēt tas pats puonātis pri tuo vaikē ē viel sied pri

kuošēs. Pavalgios tas vaikis pradiejē prašitē tuo puonātē, kad ētu so anou kébtēis. Mat vaikis, barūkīdams ton puonātē tabuoka, jau bova igavēs daug sīluos, vuo tas puonātis, barūkīdams vaikē tabuoka, bova jau baveik mēnkiesnis palēkēs, kap pérma ka bova. Tas puonātis neatsēsakē. No tad ē pradiejē. Grūmies, grūmies, kēbuos, kēbuos – je, ē vēršo gava tas vaikis, bet ons nieka puonātī nadarē ē tujau palēda. Paskou tas puonātis viel lēip ētē vaikiou goltē ē žad viel ēšdžiuovintē ēr ēšmintē, bet vaikis saka:

–Ne, sī vakara aš tau douso kēta darba. To ēšēk ož jaujē, tēn rasi tuoki dēdēli akmēni. To ton akmēni parskelk dailē ē padarēk anon sošriūboujema.

Tas tujau ēr ēšējē. Ni kēik natrokos ē viel iēt ons i pērti ē saka vaikiou:

–No, jau padariau.

–No, tad ēkem paveizietē, kāp to tēn padarē.

Tas puonātis nuvedē vaiki pri tuo akmēniis ē paruodē, kāp grētā gal anou sošriūboutē. Vuo vaikis tujau pagruobē ton puonātī, ikēša i ton tarpa ē soverzē so šriūbās. Paskou nubiegēs grētā pažadēna vēsus darbēninkus ē saka:

–Biekšēnkēt, paveiziekēt, kuoki graži paukštoka toro sogavēs! Šētā, veiziekēt, kas jumis liōb vēsumet baidītē!

Je, veiz, kad bēsos i ton akmini ūriūbouts velnioks so ragiokās. Vuo diel tuo baidīma jau par kēik metu bova vēsē ēšvestē ēš kontribēs. Tad dabar vēsē poulē ont tuo velnioka ē kad pradiejē doutē anam, kas tik kon besogrēbē. ē tuol davē, kuol vēsē pavarga. Pakou atlēda šriūbus ē tas veln's kaukdams, švēlpdams so devīnēs viejēs pasēlēda liektē, kad net medē lūža. ē nu tuo laika daugiau tuo pērtie niekuomet nieks nabébaidē.

Rietavo kunigaikščių Oginskių sodybos, kurioje veikia Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, vaizdai.
D. Mukienės nuotraukos

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro sodybos, kurioje
veikia Žemaičių dailės muziejus, fragmentas

D. Mukienės nuotrauka